

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

**Інституту економіки, управління
та інформаційних технологій ПУЕТ**

Частина 2

**Полтава
ПУЕТ
2017**

Редакційна колегія

Головний редактор **О. О. Нестуля**, д. і. н., професор, ректор ПУЕТ.
Заступник головного редактора **С. В. Гаркуша**, д. т. н., професор, проректор із наукової роботи ПУЕТ.
Відповідальний секретар **Н. М. Бобух**, д. філол. н., професор, завідувач кафедри української та іноземних мов ПУЕТ.
Відповідальний редактор **Н. С. Педченко**, д. е. н., професор, директор Інституту економіки, управління та інформаційних технологій ПУЕТ.

Члени редакційної колегії

В. В. Карцева, д. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів та банківської справи ПУЕТ (за спеціальностями «Банківська справа», «Фінанси і кредит»);
М. В. Макарова, д. е. н., професор, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності (за спеціальністю «Документознавство та інформаційна діяльність»);
В. В. Іванова, д. е. н., професор, професор кафедри економіки підприємства та економічної кібернетики (за спеціальністю «Економіка підприємства»);
О. В. Шкуруній, д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки ПУЕТ (за спеціальностями «Міжнародна економіка» та «Міжнародні економічні відносини»);
О. В. Карпенко, к. е. н., професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту ПУЕТ (за спеціальністю «Облік і аудит»);
Г. В. Лаврик, д. ю. н., професор, завідувач кафедри правознавства (за спеціальністю «Право»);
О. О. Ємець, д. ф.-м. н., професор, завідувач кафедри математичного моделювання та соціальної інформатики (за спеціальністю «Соціальна інформатика»).

Збірник наукових статей магістрів Інституту економіки, управління та інформаційних технологій ПУЕТ: у 2 ч. –
3-41 Полтава : ПУЕТ, 2017. – Ч. 2. – 169 с.

ISBN 978-966-184-258-7

У збірнику подано результати наукових досліджень магістрів спеціальностей «Банківська справа», «Документознавство та інформаційна діяльність», «Економіка підприємства», «Міжнародна економіка», «Міжнародні економічні відносини», «Облік і аудит», «Право», «Соціальна інформатика», «Фінанси і кредит», критично оцінено практику господарювання та розкрито підходи молодих науковців до розвитку економічних наук у сучасних умовах.

УДК 378(477.53)ПУЕТ
ББК 65р30я43

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.

За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу ПУЕТ заборонено.

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі», 2017

ISBN 978-966-184-258-7

ЗМІСТ

ЧАСТИНА 1

Спеціальність «Банківська справа»

<i>Гасленко Я. Г.</i> Принципи кредитної політики банку	9
<i>Денисенко А. К.</i> Антикризове управління ліквідністю та платоспроможністю банків України на сучасному етапі	13
<i>Ковпак О. В.</i> Роль власного капіталу банків України у забезпеченні їх стабільної діяльності на сучасному етапі	19
<i>Пашкевич Б. І.</i> Економічна сутність банківського капіталу.....	24
<i>Сальніков Я. А.</i> Актуальні аспекти формування стратегії регулювання та мінімізації кредитного ризику вітчизняних банків	30
<i>Смілик Д. Ю.</i> Оцінка фінансового стану банку: зарубіжний досвід.....	36
<i>Федченко А. В.</i> Напрями вдосконалення вітчизняної системи управління проблемними кредитами.....	42
<i>Юрко С. О.</i> Проблеми формування кредитного портфеля банку в Україні та напрями їх вирішення	48
<i>Ястребов Р. В.</i> Напрями підвищення прибутковості банків	53

Спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність»

<i>Парьоха А. С.</i> Інформатизація освіти та проблеми впровадження в діяльність закладів середньої освіти інформаційних технологій.....	58
<i>Пиловець В. Г.</i> Консалтинг в інформаційній діяльності: світові та українські тенденції розвитку	62
<i>Решітник М. С.</i> Документаційне забезпечення у спеціалізованому підрозділі вищого навчального закладу	67

Спеціальність «Економіка підприємства»

<i>Богомаз Ю. Ю.</i> Теоретичні підходи до визначення поняття економічні ресурси підприємства.....	71
--	----

Василенко М. В. Сучасні підходи до стратегічного управління прибутком підприємства.....	76
Дяченко В. В. Обґрунтування механізмів формування ресурсного потенціалу підприємства	81
Левченко М. В. Методичні підходи до управління конкурентоспроможності продукції підприємства	87
Миرونенко А. О. Формування кадрового потенціалу підприємства	93
Морозов А. С. Формування та ефективність використання кадрового потенціалу підприємства	98
Москаленко Д. О. Управління ефективністю діяльності підприємства	104
Рижса С. П. Напрями забезпечення ефективного управління персоналом на підприємстві.....	110
Чеканов В. О. Сутність прибутку підприємства	115
Чуйко С. Ю. Витрати підприємства та шляхи їх оптимізації.....	121
Шитов М. В. Нематеріальна мотивація на підприємстві.....	125
Яновська А. В. Сутність та принципи комерційної діяльності підприємства.....	131

Спеціальність «Міжнародна економіка»

Даценко М. М. Глобальні бренди на сучасному медіа ринку	137
Олефір Н. Ю. Специфіка реалізації товарної політики компанії «Procter and Gamble» на ринку України	144
Тараненко В. С. Зовнішньоекономічна діяльність ПАТ «Кременчуцький завод дорожніх машин» в контексті підвищення конкурентоспроможності	148

Спеціальність «Міжнародні економічні відносини»

Ільїна П. Г. Роль брендингу у забезпеченні конкурентоспроможності на прикладі NIKE INC	153
Чмихун Ф. Р. ІТ-рішення – запорука успішного розвитку ПАТ «Полтавакондитер»	158

Спеціальність «Облік і аудит»

Баль О. А. Проблеми впровадження управлінського обліку на підприємствах України	163
Бобокало А. С. Взаємозв'язок між екологічною безпекою та інвестиційним розвитком підприємства.....	168
Вітер Т. В. Адаптація положень з обліку і звітності в умовах угоди про асоціацію України та ЄС.....	174
Галич С. Д. Порівняльна характеристика фінансової звітності за національними і міжнародними стандартами	180
Герасименко А. В. Проблема оцінки майнового потенціалу за інформацією балансу (Звіту про фінансовий стан).....	184
Горбач Є. В. Дебіторська заборгованість: підходи до визначення.....	190
Желізьян Р. Є. Аналіз витрат торговельних підприємств споживчої кооперації та напрями їх оптимізації.....	195
Зубіцька О. В., Попенко Т. В. Класифікація комп'ютерних інформаційних систем бухгалтерського обліку як основа вибору засобів автоматизації облікових задач	201
Калашніков В. Р. Swot-аналіз автоматизації звітності з податку на прибуток	207
Котенко Я. С. Облік поточних біологічних активів	213
Манжура В. Л. Сутність товарних запасів у обліку та аудиті.....	220
Масюта Ю. В. Окремі аспекти проведення аудиту витрат виробництва	226
Махновська Ю. О. Проблеми нормативно-правового регулювання обліку розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість сільськогосподарських підприємств	231
Мацюк А. В. Оцінка ліквідності та платоспроможності суб'єкта малого підприємництва	237
Ритченко О. Ю. Напрями удосконалення обліку в бюджетних установах	242
Різняк М. М. Особливості обліку запасів за національними та міжнародними стандартами у суб'єктів господарювання державного сектору	248

Рудич А. С. Проблеми обліку орендних операцій підприємства	253
Сідько Н. В. Методика внутрішнього аудиту формування та виконання кошторису бюджетної установи	264
Лисенко М. А. Облік забезпечень за національними та міжнародними стандартами: стан і перспективи розвитку	268
Скрипак І. В. Сучасні проблеми та напрями удосконалення обліку розрахунків з оплати праці.....	273
Тюніна Н. О. Сучасний стан і проблеми ринку електронних грошей в Україні	278
Федоряка В. О. Теоретичні аспекти обліку власного капіталу.....	284
Фоменко Д. В. Прибуток сільськогосподарського підприємства: проблеми розподілу та відображення у бухгалтерському обліку	290
Шпигун Є. О. Адаптація звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) до міжнародних стандартів.....	296

ЧАСТИНА 2

Спеціальність «Право»

Заливадний С. В. Правове регулювання підготовки та кваліфікаційного відбору арбітражних керуючих в Україні.....	9
--	---

Спеціальність «Соціальна інформатика»

Odima J. Creation of the site “Combinatorial optimization”	15
Odimegwu R. Creation of educational site “system analysis and the theory of decision making”	19
Марченко Д. А. Розробка та програмування тренажера з теми «Переставні многогранники» дистанційного навчального курсу «Елементи комбінаторної оптимізації»	22
Педоренко С. В. Створення, програмування та дослідження тренажера з теми «М-метод» дистанційного навчального курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій».....	27

Потерайло О. О. Розробка та програмна реалізація тренажера з теми «Градiєнтний метод» дистанційного курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій».....	33
--	----

Спеціальність «Фінанси і кредит»

Бескішкіна А. М. Методика бальної оцінки фінансової стійкості і платоспроможності акціонерних товариств	37
Боцвін В. Г. Система управління майном підприємства.....	42
Грищенко В. В. Причини фінансової кризи на виробничих підприємствах України	48
Кайнара М. І. Розвиток бюджетної децентралізації в контексті реформування бюджетної політики України.....	52
Каплата О. П. Особливості стратегічного управління прибутком на підприємстві як основа його розвитку в сучасних умовах господарювання	58
Капустян В. Р. Комплексний фінансовий аналіз та його методи при прогнозуванні фінансової стійкості підприємства	63
Коросташов К. О. Науковий аналіз сутнісних підходів до визначення поняття «Фінансовий потенціал підприємства»	72
Литвин Є. М. Формування доходів бюджетів розвитку в умовах реформування бюджетної системи України	77
Лобода Я. В. Особливості механізму формування та управління позиковим капіталом виробничого підприємства	83
Маммадов О. З. Моніторинг ризиків в системі управління фінансовими результатами підприємства в умовах нестабільності	92
Мирсиябов Ніджат Камиль оглы. Совершенствование методики оценки эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия.....	98
Мащенко Н. В. Класифікація загроз фінансової безпеки суб'єктів підприємництва	103
Михайленко В. М. Теоретичні основи дослідження поняття «ділова активність» підприємства	111

Онiщук М. А. Страхування сiльськогосподарських ризикiв в Україні: тенденції та перспективи розвитку	116
Профатiлова А. О. Система управлiння фiнансовою стiйкiстю пiдприємства.....	122
Руденко І. Ю. Напрями вдосконалення полiтики управлiння платоспроможнiстю пiдприємства.....	130
Сизова І. О. Методичне забезпечення оцiнки рiвня фiнансової безпеки пiдприємства	135
Слинько Ю. Р. Перспективи розвитку недержавного пенсiйного забезпечення в Україні	141
Соляник К. П. Адаптивний механiзм управлiння фiнансовою стiйкiстю пiдприємства на засадах формування стiйкого розвитку.....	147
Хiльчевський М. С. Монiторинг формування фiнансових ресурсiв мiсцевих бюджетiв в умовах реформування бюджетно-податкової полiтики Україні.....	153
Шиян Д. С. Методичнi пiдходи до побудови стратегії забезпечення фiнансової безпеки у системі фiнансового менеджменту пiдприємства	158
Яценко А. В. Сучасна дiагностика фiнансового стану пiдприємства	164

ЧАСТИНА 2

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «ПРАВО»

УДК 347, 918 (477)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДГОТОВКИ ТА КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ВІДБОРУ АРБІТРАЖНИХ КЕРУЮЧИХ В УКРАЇНІ

С. В. Заливадний, *магістр спеціальності «Право»*

О. О. Кульчій, *к. ю. н., доцент – науковий керівник*

Актуальність даної теми. Економічна криза на теренах України та різке знецінення національної валюти призвели до збільшення кількості суб'єктів підприємництва, які опинилися в скрутному фінансовому становищі або на межі банкрутства. Як наслідок – зростання навантаження на арбітражних керуючих зниження ефективності виконання їх функцій у процедурах банкрутства, що актуалізує питання підготовки та відбору нових висококваліфікованих кадрів.

Метою статті є аналіз особливостей правового регулювання навчання, проходження стажування та складання кваліфікаційного іспиту особою яка має намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого.

Відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції від 30.06.1999 р. арбітражним керуючим (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) – визначається «фізична особа, яка має ліцензію, видану в установленому законодавством порядку, та діє на підставі ухвали арбітражного суду».

Згідно із чинною редакцією Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 22.12.2011 р. (далі – Закон) арбітражний керуючий визначається як «фізична особа, призначена господарським судом у встановленому порядку в справі про банкрутство як розпорядник майна, керуючий санацією або ліквідатор з числа осіб, які отримали відповідне свідоцтво і внесені до Єдиного реєстру арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) України».

Отже, порівнюючи актуальне сьогодні визначення арбітражного керуючого із визначенням котре передбачала попередня редакція Закону, можна простежити певні відмінності, а саме: арбітражний керуючий здійснює свою діяльність на основі свідоцтва, а не ліцензії; особа має бути включена до створеного Єдиного державний реєстру арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) України.

Відповідно до п. 1.2 Наказу Міністерства юстиції України «Про порядок формування і ведення Єдиного реєстру арбітражних керуючих України» від 26.03.1013 р., Єдиний реєстр арбітражних керуючих України визначається як «сукупність відомостей про арбітражних керуючих України, які отримали в установленому законодавством порядку свідоцтво на право провадження діяльності арбітражного керуючого та інформації про їх діяльність, яку Міністерство юстиції отримує у процесі реалізації своїх повноважень як державного органу з питань банкрутства та від арбітражних керуючих» [1]. Потрібно зазначити, що даний реєстр не є самостійним, оскільки діє в системі Єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство.

Відомості до Єдиного реєстру арбітражних керуючих початково вносяться на підставі отримання особою свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого. Щоб отримати свідоцтво особа, яка має намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого (далі – претендент) має відповідати вимогам, які встановив законодавець, а саме: бути громадянином України, який має повну вищу юридичну або економічну освіту, стаж роботи за фахом не менше трьох років або одного року на керівних посадах після отримання повної вищої освіти, пройти навчання, а потім стажування протягом шести місяців у порядку, встановленому державним органом з питань банкрутства, володіти державною мовою та скласти кваліфікаційний іспит [2]. Слід звернути увагу, що дане Положення було прийняте до Закону України «Про вищу освіту», а він не передбачає поняття – «повна вища освіта», що може породжувати певні термінологічні суперечності.

Нормативне регулювання окремих вимог, які встановив законодавець до претендента (проходження навчання, стажування та

складання кваліфікаційного іспиту) викликає як практичний так і теоретичний інтерес та потребує дослідження.

Відповідно до п. 1 розділу II Положення «Про систему підготовки і перепідготовки осіб, які мають намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), та підвищення кваліфікації і перепідготовки арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), їх підготовки у справах про банкрутство страхових організацій» (далі – Положення) – підготовка претендентів, складається з двох етапів: перший – навчання осіб; другий – стажування осіб [2].

До навчання може бути допущена особа яка має повну вищу юридичну або економічну освіту. Особа, яка відповідає таким вимогам і має відповідний намір, укладає договір з навчальним закладом, який має право на проведення навчальних курсів з отримання знань у сфері відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом і здійснення діяльності арбітражного керуючого під час провадження справи про банкрутство з видачею сертифіката про проходження навчання.

П. 2.4 Положення встановлює вимоги до ВНЗ які проводять такі підготовчі курси [2]. Міністерство юстиції України станом 2016 р. оприлюднило реквізити 15 навчальних закладів, які мають право проводити підготовчі курси. При цьому варто відзначити, що сайт міністерства юстиції оновлюється несвоєчасно, містить багато неактуальної інформації, що подекуди може вводити в оману. Зокрема, актуальний перелік ВНЗ, які можуть здійснювати підготовку арбітражних керуючих, знайти на сайті значно важче, ніж той, що був актуальним станом на 17.03.2013.

За результатами проходження курсів, – проводиться підсумковий контроль у вигляді заліку. Підсумковий залік проводиться в порядку встановленому закладом і затвердженому його керівником. У разі успішного складання заліку особа отримує сертифікат про проходження навчання у сфері відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Даний сертифікат діє протягом двох років з дня його видачі. День видачі не може бути пізнішим п'яти днів після успішного складання заліку. Однак у межах заходів боротьби з корупцією законодавцю варто обмежити можливість вибору навчального закладу проведення підсумкового контролю на власний розсуд,

а чітко передбачити складання заліку в електронному вигляді в режимі реального часу на сайті Мінюсту або інакше забезпечивши його об'єктивність.

Особа, яка отримала сертифікат, має право бути допущеною до стажування. Стажування проходить протягом шести місяців. При цьому законодавець не встановив, що у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, строк стажування продовжується на відповідну кількість днів, протягом яких він фактично не виконував свої обов'язки, що може призвести до зловживань.

Відповідно до п. 3.1 Положення, стажування проводиться з метою удосконалення та застосування на практиці знань, набутих під час навчання особою, яка має намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого та набуття практичних навичок у сфері відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом [2]. В останній день стажування керівник стажування пише відгук про стажера у двох примірниках, один з яких він направляє до Кваліфікаційної комісії арбітражних керуючих, а інший надає стажеру.

Відповідно до Наказу Міністерства юстиції України «Про порядок складення кваліфікаційного іспиту особами, які мають намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), шляхом автоматизованого анонімного тестування» (далі – Порядок) до складання іспиту шляхом автоматизованого тестування допускається особа, яка: є громадянином України; дієздатна; має вищу юридичну або економічну освіту другого рівня за ступенем магістра; не має судимості за вчинення корисливих злочинів; здатна виконувати обов'язки арбітражного керуючого за станом здоров'я; не має заборони обіймати керівні посади; має стаж роботи за фахом не менше трьох років або одного року на керівних посадах після отримання вищої освіти; пройшла навчання відповідно до законодавства; пройшла стажування відповідно до законодавства; вільно володіє державною мовою (п. 2.1) [3].

Якщо особа відповідає даним вимогам – вона допускається до складання іспиту шляхом проходження автоматизованого анонімного тестування. Оцінювання екзаменаційного завдання автоматизованого анонімного тестування здійснюється системою. На нашу думку, це є позитивним явищем, оскільки проходження тестування не дозволяє суб'єктивно оцінити претен-

дента в порядку конфлікту інтересу та втручання третіх осіб в проведення іспиту. Однак потребує уваги організація процесу підготовки завдань та процесу тестування.

Іспит проводиться протягом трьох годин і складається з трьох частин запитань. Складання однієї частини дає змогу перейти до іншої, у разі не успішного складання однієї з частин тестування закінчується.

Згідно з п. 3.5. Порядку перша частина екзаменаційного завдання включає в себе тридцять тестових питань з дисципліни «Банкрутство», до кожного з яких додаються два варіанти відповіді: «Так» чи «Ні». Перша частина вважається виконаною, якщо особою набрано не менше 21 бала. Друга частина екзаменаційного завдання складається із сімдесяти тестових питань в яких одне твердження вірне, а чотири – невірні. Друга частина вважається виконаною, якщо особою набрано не менше 49 балів. Третя частина екзаменаційного завдання складається з чотирьох тестових завдань, відповідь на кожне підзапитання яких має бути вибрана із заданого списку можливих відповідей. Третя частина вважається виконаною, якщо особою набрано не менше 2 балів [3].

У разі неуспішного складання іспиту кандидат має право скласти іспит повторно, але не раніше шести місяців з дня складання попереднього кваліфікаційного іспиту. У разі повторного неуспішного складання іспиту особа направляється на перекваліфікацію відповідно до законодавства, після чого має право повторно скласти іспит.

У разі успішного складання іспиту особа отримує особисто або через представника сертифікат який є обов'язковою умовою здійснення діяльності арбітражного керуючого.

Висновки. Законодавство визначає механізм отримання свідоцтва на право здійснювати діяльність арбітражного керуючого, однак він не позбавлений певних недоліків та суперечностей, з метою усунення яких необхідно привести Положення у відповідність до Закону України «Про вищу освіту», внести зміни до Положення стосовно порядку проведення підсумкового виду контролю у формі онлайн тестування, доповнити Положення умовами зупинення обчислення строку стажування та порядком відпрацювання претендентом робочого часу рівноцінному часу його відсутності через втрату працездатності, пе-

редбачити залучення науковців, громадських діячів, які мають відповідні фахові знання в розробці тестових питань для складання кваліфікаційного іспиту та передбачити незалежність органу, який проводитиме такі іспити, що дозволить мінімізувати корупційні ризики, доповнити Порядок процедурою оскарження рішення комісії. Також варто налагодити якісну роботу Офіційного сайту Міністерства юстиції України.

Список використаних джерел

1. Про затвердження порядку формування і ведення Єдиного реєстру арбітражних керуючих України [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства юстиції України від 26.03.1013 р. № 541/5 // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/z051413/paran15#n15>. – Назва з екрана.
2. Про систему підготовки і перепідготовки осіб, які мають намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), та підвищення кваліфікації і перепідготовки арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), їх підготовки у справах про банкрутство страхових організацій [Електронний ресурс] : Затверджено Наказом Міністерства юстиції України від 27.12.2012 р. № 1973/5// Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0006-13>. – Назва з екрана.
3. Порядок складення кваліфікаційного іспиту особами, які мають намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), шляхом автоматизованого анонімного тестування [Електронний ресурс] : Затверджено Наказом Міністерства юстиції України від 14.01.2013 р. № 93/5// Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0116-13/paran7#n>. – Назва з екрана.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СОЦІАЛЬНА ІНФОРМАТИКА»

UDC 004.4

CREATION OF THE SITE “COMBINATORIAL OPTIMIZATION”

Odima Jonathan, Master majoring in «Social Informatics»

Iemets O. O., D. ph.-m. s., professor – scientific supervisor

Key words: PHP, WordPress, combinatorial optimization, HTML, site, combinatorics,

Problem statement. Many optimization problems of both practical and theoretical importance concern themselves with the choice of a “best” configuration of a set of variables to achieve some goals. They seem to divide naturally into two categories: those where solutions are encoded with real-valued variables and those where solutions are encoded with discrete variables. Among the latter ones we find a class of problems called Combinatorial Optimization (CO) problems. In CO problems, we are looking for an object from a finite – or possibly countable infinite – set.

Creating of a site that is readily accessible to users and using the WordPress as the platform. Moving around in the site has to be simplified to enable users find and use site effectively. Not complex programming language and backgrounds should be used. Pages must be systematically arranged. So information required by users is accessible without many difficulties. The site must consist of the homepage, which lay out the general view of what the site is talking about. The site must contain pages where all educational information is embedded. Importantly also the practical works relating to the site creation should be made visible in the pages referring to lectures. In the creation of the site the WordPress was the platform for the creation and this allows user to make modifications at will. The PHP and Java language should be incorporated and plug-ins which will enable the proper functioning of the site must be used. Plug-ins that allow for the use of social networks like facebook, twitter, etc should be used. Forums should be created which will allow users to make contributions and leave comments.

Analysis of the main researches and published works. Having studied different online educational portals it is clear that educational portals can be very effective in the studying process. Different time line, study schedules, subjects and courses can be taken at individual

comfort. This system is mostly effective for people with tight work schedules, avoiding the issue of environmental challenges and integration also reducing the cost of study. Some of the challenges faced by the educational portals is it do not provide the social and cultural integration of students because students need to be physically present in a particular environment to be able to achieve this. Also there is the challenge of deep interactive sessions between classes [1–7].

Formulation of the purpose. The purpose of the article is to show how educational internet portal was created and its use as a tool of learning in combinatorial optimization. To show steps in the creation of the educational portal. Using different learning tools and materials (lectures) and practical application in creating the educational site.

Increasing the knowledge of website creation and understanding its functions as a tool for learning. Showing the advantages and disadvantages that were encountered during the creation of this educational site. Avoiding the problems of finance, culture and environmental differences. Showing the ease and comfort of using the educational site.

Presentation of the main material of the research. On the basis of WordPress educational site on combinatorial optimization was created. The following steps were made to create the site. After downloading WordPress themes were selected and in selecting a theme you can chose from the WordPress environment or you can download free online. But you must try to choose a theme that has relevance with your subject. After the themes plug-in are downloaded into WordPress, note that plug-ins are very important because the ease at which the site functions depends mostly on the types of plug-ins in operation. You want to install plug-ins that will enable your site function with social sites like youtube, twitter, facebook etc. Pages are then added to the site; in addition of pages first we source out the materials download them and save them to our site. Materials was first downloaded and opened using paint after which you use the print screen Then we proceed to paste materials in their relevant pages and after materials are pasted you have to click on the publish button. Without this the page will not be displayed. This process is repeated until the desired or required number of pages is achieved. Then forums were added. Doing this you have to find free software online that allows you to add forum to the

WordPress settings. After you download this then you can navigate to your customize page and activate the forums.

Site contains the following pages: homepage, pages with lectures from 1–12 and pages with practical's from 1–9. Pages with tests and control works and also list of references which can be used by students to prepare for classes will be added. Materials used in this work were from the department of mathematical simulation and social informatics of PUET translated into English [8]

Conclusions. From the series of materials and literatures consulted while preparing this article it is very true that our everyday life and activities are surrounded by combinatorial factors. Even the modern day's computer programmers will agree with how effective they can be when they incorporate combinatorial elements into creating of programs.

As a result of the masters project the educational site “combinatorial optimization” was created. We can apply combinatorial precision on our field of study with the use of website created. It showed how we can apply the theoretical elements to practice on our studies even when we are not physically present within the four walls of the learning institution.

List of sources used

1. Eisenbrand Friedrich. Combinatorial Optimization / Friedrich Eisenbrand, Linda Farczadi. – Access node: http://disopt.epfl.ch/CoOpt13_1_1_1.
2. Eisenbrand Friedrich. Combinatorial Optimization / Friedrich Eisenbrand. – Access node: <http://edu.epfl.ch/coursebook/en/combinatorial-optimization-MATH-460>.
3. Combinatorial Optimization at Work. – Access node: <http://co-at-work.zib.de/>.
4. Analiza matematyczna bez tajemnic. – Access node: <http://pwr.edu.pl/>.
5. NP-Complete Problem. – Access node: <http://mathworld.wolfram.com/NP-CompleteProblem.html>.
6. Doctoral Program in Operations Management. – Access node: <http://www.stern.nyu.edu/experience-stern/about/departments-centers-initiatives/academic-departments/ioms-dept/academic-programs-courses/phd-programs/phd-operations-management>.

7. Mathematics in Operations Research (OR). – Access node: https://portal.mytum.de/studium/studiengaenge_en/mathematics_in_operations_research?ignore_redirection=yes.
8. Ємець О. О. Елементи комбінаторної оптимізації / О. О. Ємець. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – 23 с.
9. Стоян Ю. Г. Теорія і методи евклідової комбінаторної оптимізації : монографія [Електронний ресурс] / Ю. Г. Стоян, О. О. Ємець. – Київ : ІСДО, 1993. – 188 с. – Режим доступу: <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/487>. – Назва з екрана.
10. Ємець О. О. Моделі евклідової комбінаторної оптимізації : монографія [Електронний ресурс] / О. О. Ємець, О. О. Черненко. – Полтава : ПУЕТ, 2011. – 204 с. – Режим доступу <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/354>. – Назва з екрана.
11. Combinatorial Optimization [Electronic Resource]. – Access mode: http://en.wikipedia.org/wiki/Combinatorial_optimization
12. Ермольев Ю. М. Математические методы исследования операций / Ю. М. Ермольев, И. И. Ляшко, В. С. Михалевич, В. И. Тюптя. – Киев : Вища шк., 1979. – 312 с.
13. Ємець О. О. Розв'язування задач комбінаторної оптимізації на нечітких множинах : монографія [Електронний ресурс] / О. О. Ємець, Ол-ра О. Ємець. – Полтава: ПУЕТ, 2011. – 239 с. – Режим доступу: <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/352>. – Назва з екрана.
14. Чілікіна Т. В. Оцінка в методі гілок та меж для лінійної умовної задачі комбінаторної оптимізації на переставленнях / Т. В. Чілікіна, О. О. Ємець, Є. М. Ємець, Т. О. Парфьонова // В кн.: Інформатика та системні науки (ІСН-2011) : Матеріали II Всеукраїн. наук.-прак. конф. (17–19 березня 2011 р., м. Полтава). – Полтава : РВВ ПУЕТ. – С. 328–331.
15. Сухарев А. Г. Курс методов оптимизации / А. Г. Сухарев, А. В. Тимохов, В. В. Федоров. – Москва : Наука, 1986. – 328 с.
16. Юдин Д. П. Задачи и методы нелинейного программирования / Д. П. Юдин, Е. Г. Гольштейн. – Москва : Наука, 1964. – 736 с.
17. Пападимитриу Х. Комбинаторная оптимизация. алгоритмы и сложность / Х. Пападимитриу, К. Стайглиц. – Москва : Мир, 1985. – 512 с.

CREATION OF EDUCATIONAL SITE “SYSTEM ANALYSIS AND THE THEORY OF DECISION MAKING”

Odimegwu Remy, Master majoring in «Social Informatics»
Iemets A.O., Assistant professor – scientific supervisor

Key words: Wordpress, HTML, PHP, System Approach, Decision making, site, System Analysis.

Problem Statement: The development of a computer-based information system includes a systems analysis phase. This helps produce the data model, a precursor to creating or enhancing a database. There are a number of different approaches to system analysis. When a computer-based information system is developed, systems. According to current definitions, systems analysis is a combination of procedures and analytical methods used for the study of ill structured problems. This approach has a train of logical stages: Definition of a goal or set goals. Identification of alternative ways of goal achievement, Construction of the models presenting the interdependence of goals, means and parameters of the system, determination of the decision rule for selecting the preferred alternative. Distance learning or electronic learning is essential nowadays and electronic manuals are tools for distant learning. One can access materials whether on site or not. Jobs can be done remotely. Therefore the reason for creating electronic educational manual in systems analysis and decision making theory. Creating of a site that is readily accessible to users and using the WordPress as the platform. Moving around in the site has to be simplified to enable users find and use site effectively. Not complex programming language and backgrounds should be used. Pages must be systematically arranged. So information required by users is accessible without many difficulties. The site must consist of the homepage, which lay out the general view of what the site is talking about. The site must contain pages where all educational information is embedded. Importantly also the practical works relating to the site creation should be made visible in the pages referring to lectures. In the creation of the site the WordPress was the platform for the creation and this allows user to make modifications at will. The PHP and Java language should be incorporated and plug-ins which will enable the proper functioning of the site must be used. Plug-ins that

allow for the use of social networks like facebook, twitter, g+, etc should be used. Forums should be created which will allow users to make contributions and leave comments.

Analysis of the main researches and published works: Consulting different online educational portals it is clear that educational portals can be very effective in the studying process. Different timeline, study schedules. Subjects and courses can be taken when one deems necessary and when one feels possible to take them. This system is mostly effective for individuals with very hectic schedules with their jobs or other things, avoiding the issue of environmental challenges and integration also reducing the cost of study. Some of the challenges faced by the educational portals is that for the fact that students are not on site on campuses, it does not provide the social and cultural integration of students because students need to be physically present in a particular environment to be able to achieve this. Also there is the challenge of deep interactive sessions between classes.

Formulation of the Purpose: The purpose of the article is to show how educational internet portal was created and its use as a tool of learning in system analysis and the theory of decision making. To show steps in the creation of the educational portal. Using different learning tools and materials (lectures) and practical application in creating the educational site. Increasing the knowledge of website creation and understanding its functions as a tool for learning. Showing the problems or rather the challenges that were encountered during the creation of this educational site. Avoiding the problems of finance, culture and environmental differences. Showing the ease and comfort of using the educational site for people of all works of life.

Presentation of the main material of the research: Using the Wordpress application, we created an educational site to reflect the system analysis and the theory of decision making. As a result themes chosen are related and could point in the direction of the project work. WordPress Themes are files that work together to create the design and functionality of a WordPress site. Each Theme may be different, offering many choices for site owners to instantly change their website look. After that on the homepage of the WordPress website the plug-in can be found, clicking on it will open a three menu “the installed plug-in”, “add new” and “the editor”. On clicking on “the add new” you can add new plug-in that are desired to the website.

To add the material to the website (lectures) it is necessary to click on page and it will display two icons “the all page” and “the add page”. On clicking on “the add page” a new window page will be displayed and a title space is provided where it is necessary to write the title of the page. To add the materials to the site it is needed to copy and paste them on the new page.

After the above-mentioned steps to publish the page, “publish” button must be pressed and the page is automatically added and can be viewed. The same process is repeated until all the required pages are added.

Conclusion: The decision analysis field has often encountered difficulties in transforming theoretical ideas into practical decision support tools. However, the decision support systems developed in the laboratory have also been widely and successfully used, for example, in real life environmental problem solving. Water resources management has been one of the main research areas and the laboratory has participated in several research projects on lake regulation. In these projects, we have studied different kind of approaches and tools including decision analysis interviews. As a result of the masters project the educational site “systems analysis and the theory of decision making” was created. We can apply combinatorial precision on our field of study with the use of website created. It showed how we can apply the theoretical elements to practice on our studies even when we are not physically present within the four walls of the learning institution.

List of References

1. System Analysis Laboratory. – Access node: <http://sal.aalto.fi/en/research/decisions/>
2. Wikipedia. System Analysis. – Access node: https://en.wikipedia.org/wiki/Systems_analysis
3. Science Direct. – Access node: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0066413885900>
4. Topics in applied Maths. – Access node: <http://www.math.utah.edu/~cherk/teach/opt/course.html>

РОЗРОБКА ТА ПРОГРАМУВАННЯ ТРЕНАЖЕРА З ТЕМИ «ПЕРЕСТАВНІ МНОГОГРАННИКИ» ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ЕЛЕМЕНТИ КОМБІНАТОРНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ»

Д. А. Марченко, магістр спеціальності «Соціальна інформатика»

О. О. Ємець, д. ф.-м. н., професор – науковий керівник

Ключові слова: тренажер, комбінаторний многогранник, многогранник переставлень, побудова многогранника, дистанційний курс.

Постановка проблеми. Для виконання магістерської роботи потрібно розробити алгоритм роботи тренажера побудови комбінаторного переставного многогранника, а також здійснити програмну реалізацію алгоритму тренажера.

Для полегшення розміщення на сайт дистанційного навчання програми-тренажера цей тренажер повинен бути розроблений на мові програмування Java у вигляді Java-аплету із зрозумілим для користувача інтерфейсом.

Тренажер робиться на прикладі побудови переставного многогранника за умов: задана множина $G = \{1, 2\}$, параметри $k = n = 3$. Побудувати переставний многогранник для перестановок цієї множини.

Програма-тренажер повинна містити:

- стартову сторінку;
- сторінки з завданнями;
- довідкову інформацію;
- результат проходження тренажера.

Реалізувати такі функції:

- перехід від стартової сторінки до сторінок з завданнями;
- перехід до наступного питання;
- перевірка вибраної відповіді на питання;
- виведення повідомлення про помилку, якщо відповідь невірна;
- запис кроку, на якому була зроблена помилка;
- підрахунок результатів проходження тренажера.

Кнопка для переходу до наступного питання повинна бути неактивною доти, поки не вибрана будь-яка відповідь. Повідомлення про помилку мають виводитися в діалоговому вікні.

Якщо відповідь на питання представлена у вигляді формули, то при натисненні на цю формулу повинен вибиратися відповідний перемикач.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дистанційна освіта є однією з найперспективніших форм освіти на теперішній день. Являючись формою заочної форми освіти, дистанційна освіта значно ефективніша, оскільки передбачає значно більше очне спілкування між викладачем та студентом, навіть при тому, якщо вони розділені територіально. Це можливо стало за допомогою сучасних телекомунікаційних технологій та Інтернет.

Елементи дистанційного навчального курсу:

- інформаційні ресурси;
- засоби спілкування;
- система тестування;
- система адміністрування.

Для створення тренажеру з комбінаторних переставних многогранників були використані лекції з дисципліни «Елементи комбінаторної оптимізації» кафедри математичного моделювання та соціальної інформатики ВНЗ Укоопспілки Полтавського університету економіки і торгівлі [1], монографія [2] та навчальний посібник [3].

В роботі [4] розглянуто тренажер по комбінаторним конфігураціям з дистанційного навчального курсу «Елементи комбінаторної оптимізації». В даному дистанційному курсі не має тренажера з побудови переставного многогранника. Також не було знайдено такого тренажера в мережі Інтернет (в його україномовному сегменті). Тому з навчальною метою створення такого тренажеру до дистанційного курсу, який розробляється на кафедрі ММСІ в ПУЕТ є актуальною й важливою задачею.

Формулювання мети. Метою статті є ознайомлення з тренажером з теми «Переставні многогранники» дистанційного навчального курсу «Елементи комбінаторної оптимізації», огляд розробленого алгоритму роботи тренажера та його програмної реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- розробити алгоритм роботи тренажера;
- скласти блок-схему алгоритму роботи тренажера;
- програмна реалізація тренажера за розробленим алгоритмом.

Алгоритм роботи тренажера (в деяких кроках без варіантів відповідей, що надаються студенту) наведено далі.

Крок 1. Якою з двох систем описується переставний многогранник за умови $g_i \leq g_{i+1}$, $i = 1, \dots, k-1$?

Варіанти відповідей:

$$1. \begin{cases} \sum_{i \in w} x_i \geq \sum_{j=1}^{|w|} g_j \quad \forall w \subset J_k \quad |w| < k \\ \sum_{i=1}^k x_i = \sum_{j=1}^k g_j \end{cases}$$

$$2. \begin{cases} \sum_{i \in w} x_i \geq \sum_{j=1}^{|w|} g_{k-i+1} \quad \forall w \subset J_k \quad |w| < k \\ \sum_{i=1}^k x_i = \sum_{j=1}^k g_j \end{cases}$$

Якщо відповідь вірна(1), то перехід на наступний крок, інакше – повідомлення про помилку.

Крок 2. Необхідно записати многогранник у першій формі за умови: $G = 0,1,2$, $k = n = 3$. Які можливості для кількості елементів в множині w ?

Варіанти відповідей:

1. $|w| = 0, 1, 2$;
2. $|w| = 1, 2, 3$;
3. $|w| = 1, 2$.

Якщо відповідь вірна(3), то перехід на наступний крок, інакше – повідомлення про помилку.

Крок 3. Які можливості для $|w|=1$?

Варіанти відповідей:

1. $\{1\}, \{2\}, \{3\}$
2. $\{0\}, \{1\}, \{2\}$

3. $\{0\}, \{1\}$

Якщо відповідь вірна(1), то перехід на наступний крок, інакше – повідомлення про помилку.

Крок 4. Розглянувши $|w|=1$, які можливості для $|w|=2$?

Варіанти відповідей:

1. $\{0,1\}, \{0,2\}, \{1,2\}$;

2. $\{1,2\}, \{1,3\}, \{2,3\}$;

3. $\{1,2\}, \{2,3\}, \{3,4\}$.

Якщо відповідь вірна(2), то перехід на наступний крок, інакше – повідомлення про помилку.

Крок 5. Запишіть нерівності для $|w|=1$.

Крок 6. Запишіть нерівності для $|w|=2$.

Крок 7. Запишіть рівняння для $|w|=3$.

Крок 8. Якою з двох систем описується симетрична форма переставного многогранника за умови $g_i \leq g_{i+1}, i = 1, \dots, k-1$?

Варіанти відповідей:

$$\begin{aligned} 1. & \begin{cases} \sum_{i \in w} x_i \geq \sum_{j=1}^{|w|} g_j \quad \forall w \subset J_k \quad |w| < k \\ \sum_{i=1}^k x_i = \sum_{j=1}^k g_j \end{cases} \\ 2. & \begin{cases} \sum_{i \in w} x_i \leq \sum_{j=1}^{|w|} g_{k-i+1} \quad \forall w \subset J_k \quad |w| < k \\ \sum_{i=1}^k x_i = \sum_{j=1}^k g_j \end{cases} \end{aligned}$$

Якщо відповідь вірна(2), то перехід на наступний крок, інакше – повідомлення про помилку.

Крок 9. Запишіть нерівності для $|w|=1$ в симетричній формі за умови $G = 0,1,2, k = n = 3$.

Крок 10. Запишіть нерівності для $|w|=2$ в симетричній формі.

Крок 11. Запишіть рівняння для $|w|=3$ в симетричній формі.

Наведений алгоритм був реалізований у вигляді Java-аплету. При програмній реалізації тренажера були створені функції:

- `nextPanel(String t)` – використовується для переходу від стартової сторінки до виведення питань та варіантів відповідей;
- `nextStep()` – використовується для переходу між кроками алгоритму;
- `correctAnswer()` – використовується для перевірки вибраної відповіді.

При натисненні кнопки «Розпочати» відбувається подія « `jButton1ActionPerformed`», що викликає функцію «`nextPanel`».

Для того, щоб при натисненні на картинку вибирався відповідний перемикач, використовуються наступні події:

- « `jLabel25MouseClicked`»;
- « `jLabel26MouseClicked`»;
- « `jLabel27MouseClicked`»;
- « `jLabel28MouseClicked`».

Для того, щоб кнопка для переходу до наступного питання стала активною, використовуються події «`quest1ActionPerformed`» та «`radiobuttonStateChanged`».

В програмі реалізовано перехід по кроках, виведення повідомлення про помилку при невірній відповіді на питання. При завершенні роботи тренажера виводиться повідомлення. Якщо були зроблені помилки, то виводиться перелік кроків з невірними відповідями. При великій кількості допущених помилок пропонується повторно ознайомитися з даним матеріалом.

Повідомлення про помилку є діалоговим вікном, що викликається за допомогою події «`JOptionPane.showMessageDialog`». Зміст повідомлення вибирається з масиву «`String[] error`» згідно поточного кроку алгоритму.

Висновки. В статті викладено результати розробки та програмування тренажера з теми «Переставні многогранники» для дистанційного навчального курсу «Елементи комбінаторної оптимізації». Було розроблено алгоритм роботи тренажеру та реалізовано його програмну реалізацію. Цей тренажер може бути використаний в дистанційному курсі, що розробляється на кафедрі ММСІ ПУЕТ.

Список використаних джерел

1. Ємець О. О. Елементи комбінаторної оптимізації : навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / О. О. Ємець. – Полтава :

- ПУЕТ, 2009. – 23 с. – Режим доступу: http://elib.puet.edu.ua/action.php?kt_path_info=lm.web.view&fDocumentId=366363. – Назва з екрана.
2. Стоян Ю. Г. Теорія і методи евклідової комбінаторної оптимізації: монографія [Електронний ресурс] / Ю. Г. Стоян, О. О. Ємець. – Київ: ІСДО, 1993. – 188 с. – Режим доступу: <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/487>. – Назва з екрана.
 3. Емец О. А. Евклидовы комбинаторные множества и оптимизация на них. Новое в математическом программировании: учеб. пособие [Електронний ресурс] / О. А. Емец – Киев: УМК ВО, 1992. – 92 с. – Режим доступу: <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/489>. – Назва з екрана.
 4. Цюрюпа В. С. Розробка програмного забезпечення тренажера з теми «Комбінаторні конфігурації» дисципліни «Елементи комбінаторної оптимізації» [Електронний ресурс] / В. С. Цюрюпа // Інформатика та системні науки (ІСН-2015): матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю, (м. Полтава, 19–21 березня 2015 року). – Полтава: ПУЕТ, 2015. – Режим доступу: <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/2509>. – Назва з екрана.

УДК 004.4'2

СТВОРЕННЯ, ПРОГРАМУВАННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ТРЕНАЖЕРА З ТЕМИ «М-МЕТОД» ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ»

С. В. Педоренко, *магістр спеціальності «Соціальна інформатика»*

О. О. Ємець, *д. ф.-м. н., професор – науковий керівник*

Ключові слова: М-метод, тренажер, методи оптимізації та дослідження операцій, дистанційний курс, java.

Постановка проблеми. В магістерській роботі повинен бути створений алгоритм роботи тренажера і написана програма-тренажер для розв'язання задачі М-методом. В тренажері повинно імітуватися процес розв'язування задачі лінійного програмування М-методом на основі заданого прикладу.

Приклад на основі якого створюється тренажер такий.

Максимізується цільова функція: $F = -2x_1 + 3x_2 - 6x_3 - x_4$
за умов:

$$\begin{cases} 2x_1 + x_2 - 2x_3 + x_4 = 24; \\ x_1 + 2x_2 + 4x_3 \leq 22; \\ x_1 - x_2 + 2x_3 \geq 10; \end{cases}$$

$$x_1, x_2, x_3, x_4 \geq 0.$$

Тренажер повинен мстити всі кроки розв'язування задач М-методом від початку до кінця. В раз помилки при розв'язуванні прикладу програма повинна повідомляти користувача в чому він допустив помилку.

Програма повинна бути написана мовою програмування Java у вигляді Java-applet, для вбудовування її в WEB-сторінку.

Програма повинна містити в собі:

- стартова сторінка;
- сторінки з завданнями;
- повідомлення про помилку;
- повідомлення про проходження тренажеру.

Функції як повинні бути реалізовані:

- StepIndex() – функція яка перемикає карточку на карточку з наступним завданням.
- ShowIndex(int index) – перемикає карточку за завданням, перемикає на завдання index.
- StepEnd() – функція викликається після проходження останнього завдання і виводить повідомлення про завершення проходження тренажеру і кількість зроблених помилок.
- StepError() – викликається, якщо користувач дав не вірну відповідь, виводить повідомлення про помилку і пояснення.

Аналіз основних проблеми і публікацій. При ознайомленні з даною темою М-метод були використані лекції з дисципліни «Методи оптимізації та дослідження операцій»[1]. В роботах [2–10] розглянуті деякі тренажери для дистанційного курсу «методи оптимізації та дослідження операцій». Як в дистанційному курсі з «методів оптимізації та дослідження операцій» ПУЕТ, так і в Інтернеті(в україномовному сегменті) взагалі немає тренажера на тему «М-метод», тому створення такого тренажеру є актуальним.

Формулювання мети. В статті викладена постановка задачі і частина алгоритму роботи тренажера. Метою роботи є розробка алгоритму та програмного забезпечення тренажера з теми «М-метод» дистанційного навчального курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій».

Виклад основного матеріалу досліджень. Розроблено алгоритм, який реалізований у вигляді програми. Частина алгоритму представлена нижче.

Крок 1. Чи можливо задану задачу розв'язувати М-методом?

$$F = -2x_1 + 3x_2 - x_3 - x_4 \rightarrow \min$$

$$\begin{cases} 2x_1 + x_2 - 2x_3 + x_4 = 24; \\ x_1 + 2x_2 + x_3 \leq 22; \\ x_1 - x_2 + 2x_3 \geq 10; \end{cases}$$

$$x_1, x_2, x_3, x_4 \geq 0.$$

Якщо відповідь «Ні», перехід на наступний крок.

Якщо відповідь «Так», на екрані з'являється повідомлення що відповідь не вірна. Перехід на наступний крок.

Крок 2. Скільки умов повинно виконуватися, щоб задача розв'язувалася М-методом?

Стає активним вікно в якому студент вводить число.

Якщо відповідь 3, то вона правильна, перехід на крок 3.

Якщо інша відповідь, то виводиться повідомлення про не правильну відповідь, і перехід на наступний крок.

Крок 3. Чи повинна задача лінійного програмування бути в канонічній формі?

З'являється вікно за двома кнопками. Перша «Так», друга «Ні».

Якщо вибрана відповідь «Так», перехід на крок 4.

Якщо ні, то виводиться повідомлення: «ЗЛП повинна бути в канонічній формі». Перехід на крок 4.

Крок 4. Чи повинні праві частини умов бути додатними?

З'являється вікно з двома кнопками. Перша «Так», друга «Ні».

Якщо користувач вибрав відповідь «Так», перехід на крок 5.

Якщо користувач вибрав відповідь «Ні», виводиться повідомлення про неправильну відповідь: «Праві частини рівнянь повинні бути додатними». Перехід на крок 5.

Крок 5. Чи повинна ЗЛП мати базисні змінні в кожному рівнянні?

З'являється вікно за двома кнопками. Перша «Так», друга «Ні».

Якщо користувач вибрав відповідь «Так», виводиться повідомлення про неправильну відповідь: «Хоча б в одному рівнянні не має бути базисної змінної». Перехід на наступний крок.

Якщо користувач вибрав відповідь «Ні», відповідь правильна, перехід на наступний крок.

Крок 6. На екрані умова задачі:

$$F = -2x_1 + 3x_2 - x_3 - x_4 \rightarrow \min$$

$$\begin{cases} 2x_1 + x_2 - 2x_3 + x_4 = 24; \\ x_1 + 2x_2 + x_3 \leq 22; \\ x_1 - x_2 + 2x_3 \geq 10; \end{cases}$$

$$x_1, x_2, x_3, x_4 \geq 0.$$

Чи задана задача в канонічній формі?

На екрані дві кнопки. Перша «Так», друга «Ні».

Якщо користувач вибрав відповідь «Так», не правильна, Виводиться повідомлення: «В умовах є нерівності, задача на мінімум».

Якщо користувач вибрав відповідь «Ні», правильна, перехід на наступний крок.

Алгоритм, перші шість кроків якого викладені вище реалізовано у вигляді JAVA-аплету для підключення до дистанційного курсу в системі дистанційного навчання ПУЕТ.

Висновки. Розроблено комп'ютерний тренажер з теми «М-метод» для дистанційного навчального курсу «методи оптимізації та дослідження операцій». Він може бути використаний в навчальному процесі ПУЕТ як в дистанційній формі, так і при самостійній роботі студента, а також як допоміжний методичний засіб для студентів стаціонару.

Практичною новизною цієї роботи є самостійна розробка алгоритму та програмного забезпечення тренажера з теми «М-метод».

Список використаних джерел

1. Ємець О. О. Методи оптимізації та дослідження операцій [Електронний ресурс] / О. О. Ємець, Т. О. Парфьонова – Полтава : ПУЕТ, 2013. – Режим доступу: http://elib.puet.edu.ua/action.php?kt_path_info=lm.web.view&fDocumentId=670571. – Назва з екрана.
2. Ємець О. О. Інформатика та системні науки (ІСН-2015) [Електронний ресурс] : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю, (м. Полтава, 19–21 берез. 2015 р.) / О. О. Ємець – Полтава: ПУЕТ, 2015. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/2488/1>. – Назва з екрана.
3. Крикля М. П. Розробка алгоритму тренажеру з теми «Графічний метод розв’язування задач лінійного програмування» [Електронний ресурс] / М. П. Крикля // Інформатика та системні науки (ІСН-2014) : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 13–15 березня 2014 року) / за ред. О. О. Ємця. – Полтава : ПУЕТ, 2014. – С. 163–165. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1942>. – Назва з екрана.
4. Кучугура В. А. Алгоритмізація та програмна реалізація тренажера з теми «Метод Брауна-Робінсон» дистанційного навчального курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій» [Електронний ресурс] / В. А. Кучугура // Інформатика та системні науки (ІСН-2014) : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 13–15 березня 2014 року) / за ред. О. О. Ємця. – Полтава: ПУЕТ, 2014. – С. 172–173. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1942>. – Назва з екрана.
5. Овчаренко О.С. Алгоритмізація та програмне забезпечення тренажера з теми «Метод Жордана-Гауса» дистанційного навчального курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій» [Електронний ресурс] / О. С. Овчаренко // Інформатика та системні науки (ІСН-2014): матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 13–15 березня 2014 року) / за ред. О. О. Ємця. – Полтава: ПУЕТ, 2014. – С. 231–233. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1942>. – Назва з екрана.

6. Койнаш А. М. Розробка програмного забезпечення тренажера з теми «Симплекс-метод» дистанційного навчального курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій» [Електронний ресурс] / А. М. Койнаш // Інформатика та системні науки (ІСН-2014): матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 13–15 березня 2014 року) / за ред. О. О. Ємця. – Полтава: ПУЕТ, 2014. – С. 153–154. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1942>. – Назва з екрана.
7. Самовик С. М. Розробка алгоритму та програмного забезпечення тренажера з теми «Угорський метод в задачі про призначення» дистанційного навчального курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій» [Електронний ресурс] / С. М. Самовик // Інформатика та системні науки (ІСН-2014): матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 13–15 березня 2014 року) / за ред. О. О. Ємця. – Полтава: ПУЕТ, 2014. – С. 273–275. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1942>. – Назва з екрана.
8. Усольцев С. І. Розробка алгоритму, програми та дослідження тренажеру з теми «Модифікований симплекс-метод» дистанційного навчального курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій» [Електронний ресурс] / С. І. Усольцев // Інформатика та системні науки (ІСН-2014): матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 13–15 березня 2014 року) / за ред. О. О. Ємця. – Полтава: ПУЕТ, 2014. – С. 309–310. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1942>. – Назва з екрана.
9. Глинський К. Г. Розробка тренажера з теми «Двоїстий симплекс метод» дистанційного навчального курсу [Електронний ресурс] / К. Г. Глинський // Інформатика та системні науки (ІСН-2013): матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 21–23 березня 2013 року) / за ред. О. О. Ємця. – Полтава: ПУЕТ, 2013. – С. 57–58. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1628>. – Назва з екрана.
10. Гонтар А. Ю. Тренажер дистанційного курсу з теми «Перший алгоритм Гоморі та його програмування» [Електронний ресурс] / А. Ю. Гонтар // Інформатика та системні науки (ІСН-2013): матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 21–23 березня 2013 року) / за ред. О. О. Ємця. – Полтава: ПУЕТ, 2013. – С. 67–69. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1629>. – Назва з екрана.

РОЗРОБКА ТА ПРОГРАМНА РЕАЛІЗАЦІЯ ТРЕНАЖЕРА З ТЕМИ «ГРАДІЄНТНИЙ МЕТОД» ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ «МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ»

О. О. Потерайло, магістр спеціальності «Соціальна інформатика»

О. О. Ємець, к. т. н., доцент – науковий керівник

Ключові слова: тренажер, градієнтний метод, нелінійна функція, оптимізація нелінійних функцій.

Постановка проблеми. Для виконання магістерської роботи потрібно скласти алгоритм роботи тренажера, розробити навчальний тренажер для градієнтного методу оптимізації нелінійних функцій.

В алгоритмі слід покроково описати всі дії при розв'язанні певного прикладу.

Розроблений тренажер повинен мати зрозумілий для користувача інтерфейс.

Для цього він повинен містити наступні елементи:

стартову сторінку;

перелік питань по наведеному прикладу;

варіанти відповідей до заданого питання;

інформацію для виведення відповідної помилки;

сторінку з результатами проходження даного тренажера.

Для функціонування тренажера потрібно реалізувати наступні функції:

перехід від стартової сторінки до розв'язання прикладу;

перехід до наступного питання;

перевірка правильності відповіді;

виведення повідомлення про помилку;

перехід до результатів проходження тренажера.

Аналіз основних досліджень і публікацій. При ознайомленні з даною темою «Градієнтний метод» були використані лекції з дисципліни «Методи оптимізації та дослідження операцій» [1]. В роботах [2–5] розглянуті деякі тренажери для дистанційного курсу «методи оптимізації та дослідження операцій».

Формулювання мети. Метою роботи є алгоритмізація та програмна реалізація тренажера для градієнтного методу оптимізації нелінійних функцій та закріплення знань з методів опти-

мізації та дослідження операцій, набутих умінь і навичок застосування базових концепцій програмування.

В статті викладена постановка задачі і частина алгоритму роботи тренажера.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розроблено алгоритм, який реалізований у вигляді програми. Частина алгоритму представлена нижче.

Крок 1. На екрані з'являється умова задачі:

Дана функція $y = f(x) = x_1^2 + 4x_2^2 + 9x_3^2$, за початкову точку взяти точку $x^0 = (0,1;0,2;0,3)$. Знайти мінімум методом най-

швидшого спуску з точністю $\left| \frac{\partial f}{\partial x_i} \right| < \varepsilon, \varepsilon = 0,2$.

Крок 2. На екрані з'являється питання: «За якою, з наведених нижче, формулою проводяться обчислення в методі найшвидшого спуску?»

Варіанти відповідей:

1. $x^{s+1} = x^s - \rho_s f_x(x^s), s = 0, 1, \dots;$
2. $\min_{\rho \geq 0} f(x^s - \rho f_x(x^s)) = f(x^s - \rho_s f_x(x^s)).$

Якщо вибрано 2 варіант, то виводиться повідомлення «Відповідь вірна!», перехід на наступний крок, а якщо вибрано іншу, то виводиться «Помилка! Формула за якою проводяться обчислення в методі найшвидшого спуску має вигляд

$$\min_{\rho \geq 0} f(x^s - \rho f_x(x^s)) = f(x^s - \rho_s f_x(x^s)).$$

Крок 3. На екрані з'являється питання: «Як вибирається величина кроку ρ_s в градієнтному методі найшвидшого спуску?»

Варіанти відповідей:

1. $\min_{\rho \geq 0} f(x^s - \rho f_x(x^s)) = f(x^s - \rho_s f_x(x^s))$
2. ρ_s фіксується малим, а потім ρ_s зменшується весь час ді-

ленням на два.

Якщо вибрано 1 варіант, то відповідь вірна, а якщо вибрано іншу відповідь, то виводиться повідомлення про помилку: «Помилка! Вірна відповідь 1, оскільки в методі найшвидшого спуску кроковий множник шукається з умови мінімізації по ρ цільової функції.»

Крок 4. На екрані з'являється питання: «Обчисліть $f(x^0)$ ».

Введіть вірну відповідь в поле:

$$f(x^0) = \underline{\hspace{2cm}}$$

Якщо введене значення у вікні дорівнює 0,98, то відповідь вірна, перехід на наступний крок, якщо інше, то виводиться повідомлення про помилку: «Помилка! Правильно: $f(x^0) = 0,1^2 + 4 \cdot 0,2^2 + 9 \cdot 0,3^2 = 0,98$ ».

Крок 5. На екрані з'являється питання: «Знайдіть градієнт f_x функції f ».

Заповніть активні комірки:

$f_x = \text{grad } f = \underline{\hspace{1cm}} x_1; \underline{\hspace{1cm}} x_2; \underline{\hspace{1cm}} x_3$. (ввести коефіцієнт при x_1, x_2, x_3 , значення ввести в активну комірку).

Якщо перший коефіцієнт введено правильно, то перехід на наступну комірку, якщо ні, то виводиться повідомлення про помилку: «Помилка! Коефіцієнт при x_1 дорівнює 2, оскільки

$$f_x = \text{grad } f = \left(\frac{\partial f}{\partial x_1}; \frac{\partial f}{\partial x_2}; \frac{\partial f}{\partial x_3} \right) \text{» (в комірці відповідь з'являється}$$

автоматично, перехід на наступну комірку).

Висновки. Розроблено комп'ютерний тренажер з теми «Градієнтний метод» для дистанційного навчального курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій». Він може бути використаний в навчальному процесі ПУЕТ як в дистанційній формі, так і при самостійній роботі студента, а також як допоміжний методичний засіб для студентів стаціонару.

Практичною новизною цієї роботи є самостійна розробка алгоритму та програмного забезпечення тренажера з теми «Градієнтний метод».

Список використаних джерел

1. Ємець О. О. Методи оптимізації та дослідження операцій [Електронний ресурс] / О. О. Ємець, Т. О. Парфьонова. – Полтава: ПУЕТ, 2013. – Режим доступу: http://elib.puet.edu.ua/action.php?kt_path_info=lm.web.view&fDocumentId=670571. – Назва з екрана.
2. Ємець О. О. Інформатика та системні науки (ІСН-2015) [Електронний ресурс]: матеріали VI Всеукраїнської науково-

практичної конференції за міжнародною участю, (м. Полтава, 19–21 берез. 2015 р.) / О. О. Ємець – Полтава: ПУЕТ, 2015. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/2616>. – Назва з екрана.

3. Крикля М. П. Розробка алгоритму тренажеру з теми «Графічний метод розв'язування задач лінійного програмування» [Електронний ресурс] / М. П. Крикля // Інформатика та системні науки (ІСН-2014): матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 13–15 березня 2014 року) / за ред. О. О. Ємця. – Полтава: ПУЕТ, 2014. – С. 163–165. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1942>. – Назва з екрана.
4. Койнаш А. М. Розробка програмного забезпечення тренажера з теми «Симплекс-метод» дистанційного навчального курсу «Методи оптимізації та дослідження операцій» [Електронний ресурс] / А. М. Койнаш // Інформатика та системні науки (ІСН-2014): матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 13–15 березня 2014 року) / за ред. О. О. Ємця. – Полтава: ПУЕТ, 2014. – С. 153–154. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1942>. – Назва з екрана.
5. Глинський К. Г. Розробка тренажера з теми «Двоїстий симплекс метод» дистанційного навчального курсу [Електронний ресурс] / К. Г. Глинський // Інформатика та системні науки (ІСН-2013): матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 21–23 березня 2013 року) / за ред. О. О. Ємця. – Полтава: ПУЕТ, 2013. – С. 57–58. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/1628>. – Назва з екрана.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «ФІНАНСИ І КРЕДИТ»

УДК[[336+026.564]+336.201.2]:334.722.8

МЕТОДИКА БАЛЬНОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ І ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

А. М. Бескішкіна, *магістр спеціальності «Фінанси і кредит»*

О. В. Яріш, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Ключові слова: фінансова стійкість, платоспроможність, акціонерне товариство, бальна оцінка, корпоративне управління, емітент.

Постановка проблеми. В період зростання кризових явищ національної та світової економіки проблеми, пов'язанні з банкрутством українських підприємств постають особливо гостро. Трансформації в економічному середовищі, в якому діє суб'єкт господарювання, вимагають певних змін у методиці фінансового аналізу при його проведенні як кадровим персоналом підприємства, так і партнерами та власниками.

Надзвичайно важливим та актуальним є необхідність вирішення цієї проблеми для об'єктивної оцінки і прогнозування фінансової стійкості і платоспроможності сучасних акціонерних товариств. Адже, особливості їх організаційно-правової і економічної природи, зокрема, наявність широкого кола учасників корпоративних відносин, економічні підходи та інтереси яких щодо акціонерного товариства не збігаються, а також різний обсяг їх прав в процесі управління і контролю над підприємством, породжують численні корпоративні конфлікти. Маючи в основі економічну природу корпоративний конфлікт призводить як до прямих витрат, пов'язаних з його розв'язанням та ліквідацією негативних наслідків, так і до витрат непрямих (розрив господарських зв'язків із контрагентами, формування негативної громадської думки про компанію, про її продукцію і, як наслідок, погіршення фінансового стану) [4].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання діагностики фінансової стійкості і платоспроможності підприємств широко висвітлені у працях вітчизняних і зарубіжних учених В. З. Бугай, В. М. Вовк, Н. М. Давиденко, А. П. Дорошенко, Л. А. Лахтіонова, Є. В. Мних, Є. А. Носова, В. О. Подольської, М. Г. Чумаченко та інші. Проте ці дослідження не враховували деструктивний вплив чинників корпоративного управління на

динамічну стійкість та платоспроможність корпоративного сектору економіки.

З огляду на вищенаведене, постає потреба в розробці методики оцінки фінансової стійкості і платоспроможності акціонерних товариств, яка базувалася б не лише на показниках фінансового стану, а враховувала б і якість корпоративного управління емітента.

Формулювання мети. Основою дослідження є розробка методики оцінки фінансової стійкості і платоспроможності акціонерних товариств на базі бальної оцінки кількісних та якісних показників діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Велика різноманітність фінансових показників діяльності підприємства зумовила необхідність вибору найвпливовіших з них. Множину фінансових показників, що увійшли до запропонованої моделі нами було розподілено на 2 групи.

Їх склад, економічний зміст та методику розрахунку представлено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Кількісні показники бальної оцінки фінансової стійкості та платоспроможності акціонерних товариств [3]

Показник	Економічний зміст	Алгоритм розрахунку за фінансовою звітністю
І група – Показники фінансової стійкості		
Коефіцієнт економічної незалежності (автономії) (x_1)	Характеризує частку власного капіталу у загальній вартості майна	<u>ряд. 1495</u> ряд. 1900
Коефіцієнт фінансування (x_2)	Показує, яка частка діяльності підприємства фінансується за рахунок власного капіталу	<u>ряд. 1495</u> ряд. (1595+1695+1700)
Коефіцієнт маневреності (x_3)	Показує, яка частка власного капіталу вкладена у найбільш мобільні активи	<u>ряд.</u> <u>(1195+1200-1695-1700)</u> ряд. 1495

Продовж. табл. 1.1

Показник	Економічний зміст	Алгоритм розрахунку за фінансовою звітністю
Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу (x_4)	Характеризує частку запасів у власному оборотному капіталі, обмежує свободу маневру власним капіталом	$\frac{\text{ряд. (1100+1110+1200)}}{\text{ряд. (1195+1200-1695-1700)}}$
Коефіцієнт фінансового левериджу (x_5)	Свідчить про залежність підприємства від довгострокових зобов'язань	$\frac{\text{ряд. 1595}}{\text{ряд. 1495}}$
Коефіцієнт фінансової стійкості (II) (x_6)	Показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена власним капіталом	$\frac{\text{ряд. 1495}}{\text{ряд. 1695+1700}}$
II група – Показники платоспроможності		
Коефіцієнт загальної ліквідності (y_1)	Дозволяє виявити, в якій мірі поточні активи покривають поточні зобов'язання підприємства	$\frac{\text{ряд. (1195+1200)}}{\text{ряд. 1165+1700}}$
Коефіцієнт швидкої ліквідності (y_2)	Показує, яка частина поточної заборгованості підприємства може бути погашена за рахунок готівки та очікуваних надходжень від дебіторів	$\frac{\text{ряд. (1160+1165+1125+1130+1135+1155+1170+1190)}}{\text{ряд. 1165+1700}}$
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (y_3)	Показує, яка частина поточної заборгованості підприємства може бути погашена негайно на дату складання звітності	$\frac{\text{ряд. (1160+1165)}}{\text{ряд. (1695+1700)}}$

В основі побудови моделі було прийнято припущення про рівнозначність впливу факторних ознак на результативний показник. За умови, що всі показники є рівнозначними Z_n , розраховується за формулою:

$$Z_n = \frac{1}{9} \times x_1 + \frac{1}{9} \times x_2 + \frac{1}{9} \times x_3 + \frac{1}{9} \times x_4 + \frac{1}{9} \times x_5 + \frac{1}{9} \times x_6 + \frac{1}{9} \times y_1 + \frac{1}{9} \times y_2 + \frac{1}{9} \times y_3 \quad (1)$$

Шкала інтерпретації результативного показника i -го підприємства за авторською методикою (Zn) має вигляд:

- висока залежність від зовнішнього фінансування та низька платоспроможність підприємства (2 бали);
- нормальна фінансова стійкість та достатня платоспроможність підприємства (4 бали);
- незалежність від зовнішнього фінансування та високий рівень платоспроможності підприємства (6 балів).

Третя група показників характеризує якість корпоративного управління на акціонерному підприємстві.

Проведене дослідження методик оцінки корпоративного управління показало, що єдиного підходу до оцінки корпоративного управління в різних країнах світу не існує, зважаючи на економічний розвиток, бізнес-культуру та історію розвитку форм власності. Проте, спільним в існуючих методиках залишається те, що вони торкаються оцінки структури власності компанії, забезпечення прав акціонерів та інших зацікавлених осіб, ефективності діяльності ради директорів та правління, реалізації інформаційної прозорості структури власності [1].

З огляду на вищенаведене для оцінки ефективності корпоративного управління пропонується оцінити рівень ефективності корпоративного управління за допомогою 4-ох якісних показників та їх відповідності загальним принципам корпоративного управління [1] (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Якісні показники бальної оцінки фінансової стійкості та платоспроможності акціонерних товариств [2]

Показник	Елементи аналізу
Структура власності компанії (q_1)	– доступність та публічність інформації стосовно структури власності компанії, інформації відносно основних власників, наявності взаємозв'язків між власниками, участі правління та/або топ-менеджменту у статутному капіталі компанії; – входження компанії до групи компаній, можливість підтримки компанії з боку власників, наявність сторонніх інтересів чи конфліктів інтересів власників компанії, впливу на діяльність компанії зацікавлених осіб.

Показник	Елементи аналізу
Права власників та інших зацікавлених осіб (q_2)	– відповідність закріплення прав власності чинному законодавству, можливості реалізації прав стосовно відчуження чи передачі частки власності, права на частку прибутку компанії, на регулярне та своєчасне отримання інформації стосовно компанії; – право на участь у загальних зборах власників, участь у виборі правління компанії, внесення пропозицій на розгляд правління щодо діяльності компанії, участь у прийнятті рішень; – право на отримання достатньої та своєчасної інформації відносно істотних змін у діяльності компанії, а саме внесення змін до статуту або інших статутних документів, збільшення статутного капіталу, інформації щодо угод, які призводять до зміни структури власності, або продажу компанії.
Механізми управління та контролю (q_3)	– відповідність системи управління інтересами зацікавлених сторін, передусім власників; – розподіл повноважень, обов'язків виконавчого органу, а також правління акціонерного товариства; – наявність впровадженої системи стратегічного та поточного планування діяльності, контролю.
Рівень розкриття інформації, аудит (q_4)	– своєчасність подання звітності та повнота розкриття інформації перед регулюючими органами, наявність оприлюдненої інформації підприємством, яка передбачена чинним законодавством; – повнота, періодичність та своєчасність, наявність стандартів розкриття інформації).

Формула для розрахунку Z як має вигляд:

$$Zq = q_1 + q_2 + q_3 + q_4. \quad (2)$$

Загальний висновок про рівень фінансової стійкості і платоспроможності акціонерного товариства формулюється на основі сумарної бальної оцінки Z_n та Z_q .

Висновки. Таким чином, використання запропонованої методики оцінки фінансової стійкості і платоспроможності акціонерних товариств дозволить комплексно оцінити фінансову надійність компанії з урахуванням змін у його економічному стані внаслідок зміни структури власності, впливу учасників корпоративних відносин на управлінські рішення та характеру їхньої взаємодії.

Список використаних джерел

1. Горова К. О. Оцінка ефективності корпоративного управління на підприємстві [Електронний ресурс] / Горова К. О. – Режим доступу: http://www-nbu.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?... – Назва з екрана.
2. Методологія оцінки рівня корпоративного управління [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Рейтингового агентства «Кредит-Рейтинг» – Текст. дані. – Режим доступу: <http://www.credit-rating.ua/ua/about-rating/purpose/4626/>. – Назва з екрана.
3. Подольська В. О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – Київ: Центр навч. літер., 2007. – 488 с.
4. Яріш О. В. Методичні підходи до діагностики ймовірності банкрутства акціонерних товариств: вітчизняний та зарубіжний досвід / О. В. Яріш // Інвестиції: практика та досвід. Науково-практичний журнал. – 2013. – № 8. – С. 72–76.

УДК 351.711

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ ПІДПРИЄМСТВА

В. Г. Боцвін, магістр спеціальності «Фінанси і кредит»

О. Ю. Буцька, к. е. н., доцент – науковий керівник

Ключові слова: майно, управління, система управління, принципи управління.

Постановка проблеми. Останнім часом особливу актуальність набуває питання формування ефективної системи управління майном підприємства. Нездатність ефективно управляти майном може стати причиною його часткової або повної втрати. Головними вимогами до використання майна з позицій ефективної його експлуатації та управління є максимально збалансоване поєднання принципів економічної ефективності та доцільності придбання нових видів майна.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми управління майном підприємства досліджували такі науковці як Б. Є. Бачевський, І. А. Бланк, Н. В. Ващенко, А. І. Волков, О. Г. Денисюк, О. К. Добикіна, Л. В. Коваль, О. М. Кравцова, А. П. Миргородська, Б. М. Мізюк, Г. О. Партин, А. А. Рибалко, С. В. Рилєєв, Ю. С. Цал-Цалко та багато інших. В значній кількості досліджень особливий інтерес викликають питання раціонального використання основних та оборотних активів. Проте мало дослідженими залишаються питання побудови ефективної комплексної системи управління майном.

Формулювання мети. Метою статті є висвітлення особливостей формування системи управління майном підприємства в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною метою управління майном є забезпечення максимізації добробуту власників підприємства. Система управління майном реалізує свою головну мету і основні задачі шляхом здійснення певних функцій, які поділяють на дві основні групи, визначені комплексним змістом системи управління (рис. 1).

Й. О. Бланк до завдань управління майном включає [1, с. 328]: формування достатнього обсягу і необхідного складу активів, що забезпечують задані темпи розвитку операційної діяльності; забезпечення максимальної прибутковості використовуваних активів при передбачуваному рівні комерційного ризику; забезпечення мінімізації комерційного ризику використання активів при передбачуваному рівні їх прибутковості; забезпечення постійної платоспроможності підприємства за рахунок підтримки достатнього рівня ліквідності активів; оптимізація обороту активів.

На думку О. Г. Денисюк, систему управління майном можливо представити як сукупність визначених принципів, підходів, методів щодо формування використання майна, а також пріоритетних напрямів його розвитку [3, с. 167].

Принципи, на яких ґрунтується система управління майном підприємства мають наступний зміст:

- системність визначає процес формування складових майна з метою забезпечення їх збалансованості; дотримання системності у розробці стратегії і тактики фінансування, а також в реалізації запланованих заходів через дослідження системи взаємопов'язаних та взаємоузгоджених показників, наприклад, спів-

відношення необоротних та оборотних активів, основних засобів та оборотних активів, власного капіталу та зобов'язань, дебіторської та кредиторської заборгованості, доходів та витрат тощо;

Рисунок 1 – Функції управління майновим потенціалом [1, с. 78]

– обґрунтованість – забезпечує формування майна на реалістичних показниках економічного і соціального розвитку підприємства, а також розрахунках доходів і витрат діяльності, що здійснюються відповідно до затверджених методик та правил;

– комплексність – припускає наявність повного набору всіх функцій управління майном – прогнозування, програмування, планування, контролю, регулювання, обліку, організації, координування, нормування, керівництва, активації;

- адаптивність – визначає інноваційність формування майна, який на основі даного принципу має бути гнучко пристосований до впливу зовнішнього та внутрішнього середовища;

- цілеспрямованість – орієнтує на цілі й завдання, які на визначений момент ставить перед собою підприємство щодо формування та ефективного використання майна через регулювання обсягів господарювання, асортименту та якості продукції, продуктивності праці, а також забезпечення дотримання показників ефективності господарської діяльності;

- динамічність – визначає необхідність систематичного залучення інвестицій для стимулювання формування та розвитку майна підприємства;

- синергізм – характеризує додаткові економічні переваги, що утворюються у разі успішного об'єднання двох чи декількох підприємств. Джерелом цих переваг є більш ефективне використання їх сукупного майна, взаємодоповнення технологій та продукції, яку вони виробляють, можливість зниження рівня їх поточних витрат, зокрема адміністративних, та інші аналогічні чинники;

- оптимальність – передбачає, що система управління майном має забезпечувати підвищення ефективності господарської діяльності з обов'язковою мінімізацією витрат самої системи;

- прогнозованість – свідчить, що в цілях підвищення ефективності управління майном, а також зниження рівня витрат і позапланових втрат керівництво підприємства повинно постійно проваджувати заходи для прогнозування виникнення певних ризиків;

- зворотній зв'язок – реалізується шляхом проведення діагностики майна, результати якої можуть бути використані для майбутнього планування;

- гнучкість – передбачає, що система управління майном змінюється під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, відповідно, майно підприємства може як збільшуватись, так і зменшуватись [2].

В системі управління майном важливе місце посідають підходи щодо її побудови та функціонування. До базових підходів, на основі яких діє механізм управління майном підприємств можна віднести:

- аспектний – передбачає управління майном як комплексним процесом, що направлений на розвиток основних його структурних елементів функціональних сфер;

– ситуаційний – формує певне припущення, яке має вплив на стан та розвиток майна. На основі такої гіпотези можливо краще визначити, які саме фактори будуть сприяти розвитку майна, а які, навпаки, будуть лише його стримувати в майбутньому;

– системний – один із спеціальних досліджуваних об'єкт можливо розчленувати на елементи, які будуть розглянуті як взаємопов'язана система. Управління майном з точки зору даного підходу дає можливість визначити основні елементи системи та встановити стійкі, а також змінні взаємозв'язки між ними з метою виявлення факторів впливу внутрішнього та зовнішнього середовища;

– процесний – розглядає управління майном як мережу взаємодіючих процесів, що протікають в структурі майна і реалізують мету його існування та розвитку [2]. Майно підприємства повинне забезпечувати процес придбання ресурсів, перетворення їх в готову продукцію та, відповідно, її реалізацію;

– синергетичний – полягає в дослідженні процесів самоорганізації та становлення нових упорядкованих структур потенціалу.

Бажано, щоб система управління майном підприємства ґрунтувалась на сукупності односпрямованих підходів, оскільки лише в такому поєднанні вони дають оптимальний результат.

Будь-яка система управління не буде ефективною без використання методів її моніторингу та оцінки. Основними методами, які є ефективними при управління майном підприємства є [4, с. 165]:

1. Системний аналіз. За допомогою даного методу є можливість вивчити майно в сукупності елементів, що його утворюють як систему. Цей метод можливо широко застосовувати в дослідженнях при комплексному вивченні майна, визначенні пропорцій розвитку тощо.

2. Діагностика. Діагностика управління майном – це виявлення невідповідності між фактичним та цільовим (нормативним) його станом, між внутрішнім та зовнішнім оточенням, між окремими підсистемами, а також аналіз розмірів відхилень та їх впливу на процес функціонування підприємства.

3. Факторний аналіз виявляє вплив окремих факторів на майно підприємства за допомогою детермінованих або стохастичних прийомів дослідження.

4. Кластерний аналіз – дозволяє поєднати майно суб'єктів господарювання або в групи, або в так звані кластери таким чином, щоб відмінності між об'єктами, що утворюють один кластер, були б меншими порівняно з іншими кластерами з метою їх дослідження та, відповідно, забезпечення сталого розвитку в майбутньому.

5. Модель Дюпона. Розщеплення ключових показників на чинники, що їх складають, дозволяє визначити і надати порівняльну характеристику основних причин, які впливають на зміну того чи іншого показника і визначити темпи економічного зростання підприємства.

6. Моделювання. Моделювання майна як об'єкта дослідження передбачає розробку певних економіко-математичних моделей для найбільш повного і достовірного відображення процесу формування, використання та розвитку як майна в цілому, так і окремих його структурних елементів.

7. Планування – передбачає розробку комплексу заходів, які визначають послідовність досягнення конкретних цілей з урахуванням можливостей найефективнішого використання ресурсів підприємства.

8. Прогнозування – ґрунтується на вивченні закономірностей розвитку майна, виявляє найбільш ймовірні та альтернативні шляхи його розвитку і створює базу для вибору та обґрунтування політики підприємства в цій сфері на перспективу.

9. Графічний метод. Графічний метод широко використовується для поточного контролю за ходом виконання плану формування та використання майна [2].

Наслідком реалізації принципів, підходів щодо формування системи управління майном, а також методів визначення ефективності її функціонування є обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку майна підприємства.

Висновки. Таким чином, сукупність визначених принципів, підходів, методів щодо формування та використання майна, а також пріоритетних напрямів його розвитку становить систему управління майном підприємства. Механізм управління майном є системою основних елементів, що регулюють процес розробки і реалізації управлінських рішень. До базових підходів, на основі яких діє механізм управління майном підприємств можна віднести: аспектний; ситуаційний; системний; процесний; синергетичний.

Список використаних джерел

1. Бланк И. А. Управление активами / И. А. Бланк. – Київ : Ника-Центр, Эльга, 2000. – 720 с.
2. Денисюк О. Г. Майновий потенціал підприємства: сутність, відтворення, управління : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О. Г. Денисюк ; Укр. н.-д. ін-т продуктивності АПК. – Київ, 2010. – 21 с.
3. Денисюк О. Г. Модель ефективного управління потенціалом підприємств АПК / О. Г. Денисюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2009. – № 1 (47). – С. 165–169.
4. Денисюк О. Г. Система управління майновим потенціалом підприємства / О. Г. Денисюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2008. – № 1 (43). – С. 162–171.

УДК 336-044.372

ПРИЧИНИ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

В. В. Грищенко, магістр спеціальності «Фінанси і кредит»

Т. П. Гудзь, к. е. н., доцент – науковий керівник

Ключові слова: фінансова криза, банкрутство, дефіцит самофінансування, неплатоспроможність

Постановка проблеми. Процес реформування ринкових відносин в економіці України має ряд особливостей, притаманних сучасному періоду. Вона вразлива через свою економічну, політичну і соціальну нестабільність, приречена на вплив таких факторів, як: інфляція, спад виробництва, банківська криза та інші. У цьому ряді негативних явищ особливе місце займає фінансова криза підприємств, розвиток якої призводить до їх банкрутства. Безумовно, фінансова криза пов'язана із втратою капіталів, скороченням виробничих потужностей, що одночасно супроводжується втратою робочих місць, а значить, посилює крім економічних проблем ще й соціальні конфлікти. Тому головною метою на сучасному етапі має бути виявлення причин розвитку фінансової кризи у реальному секторі економіки України з подальшою розробкою шляхів їх подолання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вивченням причин фінансової кризи займалися такі вчені, як: В. М. Гесць, І. О. Бланк, О. О. Терещенко, Т. П. Гудзь, І. О. Тивончук та інші [1, 2, 4, 5]. Досить глибоко опрацьована проблема виявлення причин фінансової кризи та шляхів їх усунення залишається наразі актуальною та вимагає продовження дослідження з огляду на сучасні особливості розвитку ринкових відносин в Україні.

Формулювання мети. Метою дослідження є причини фінансової кризи, розвиток якої спостерігається на виробничих підприємствах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характеризуючи масштаби промислового виробництва в Україні, в першу чергу, слід відмітити, що питома вага ВВП промисловості за останні 20 років має спадну динаміку. У 2015 р. частка валової доданої вартості промисловості склала 16,9 %, тоді як у 1991 р. вона становила 36 % [3]. Одночасно спостерігається скорочення інвестицій в основний капітал промисловості, зменшення частки основних засобів промислових підприємств, скорочення чисельності працюючих у промисловості. Все разом це характеризує деіндустріалізацію вітчизняної економіки.

Підсилюючим цей негативний процес фактором, виступає сировинний ухил промислового виробництва. Більш як 2/3 загального обсягу промислової продукції припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси, тобто продукцію проміжного споживання.

Сировинна орієнтація виробничої структури, обумовлена переважно потребами експорту. За останні 10 років спостерігається стабільне переважання експорту над імпортом за такими сировинними групами як чорні метали, мідь, деревина, шкір-сировина. В той час як за переважною більшістю видів готової промислової продукції обсяги ввезення на 30–40 % перевищують експортні поставки [3].

Тож, «збідніння» структурної конструкції вітчизняної промисловості внаслідок деіндустріалізації, обумовило посилення імпортозалежності економіки України в цілому. Такому розвитку подій, особливо сприяє, загострення проблеми технологічного стану промислового виробництва. Тривалий час спостерігається тенденція до зростання ступеня зношеності основних засобів, який станом на 01.01.2015 р. досяг 60,3 % при низькому рівні їх оновлення [3].

Однак, просте відтворення основних засобів не зможе забезпечити Україні підвищення конкурентоспроможності виробництва. Глибина проблеми модернізації вітчизняної промисловості криється у невідповідності її технологічної структури сучасним вимогам. На сьогодні в Україні домінують третій і четвертий технологічні уклади, частка яких у промисловому виробництві складає 95 % і лише 5 % – це випуск високотехнологічної продукції, що відповідає п'ятому і шостому укладам [4, с. 122].

Крім низького інноваційного рівня конкурентоспроможності вітчизняної промисловості підривають фінансові проблеми виробничих підприємств, фінансова стійкість яких з 2001 р. характеризується стабільним зниженням. Це проявилось у зниженні частки власного капіталу більш як у півтора рази та зростанні залежності від кредиторів більш ніж у 2 рази. Важливо при цьому зазначити, що власний капітал промислових підприємств до 2014 р. не скорочувався. Зниження його частки у сукупному капіталі підприємств промисловості обумовлювалося більш інтенсивним зростанням зобов'язань.

Крім впливу зовнішніх факторів, зростання заборгованості промислових підприємств пояснюється, по-перше, стабільно низьким рівнем їх поточної платоспроможності, який протягом 2005–2014 рр. був нижчим за оптимальну величину (1,5) від 15 % до 30%.

По-друге, незадовільним станом самофінансування. Так, зростання дефіциту власних оборотних коштів підприємств промисловості набуло загрозливої швидкості. За 10 років дефіцит власних оборотних коштів підприємств промисловості збільшився майже у тринадцять разів і на початок 2015 р. сягнув 1 236,962 млрд грн [3].

Внаслідок цього оборотні кошти промислових підприємств повністю були сформовані зобов'язаннями. Крім того, майже третина (29,6 %) необоротних активів підприємств промисловості «змушена» брати участь у покритті заборгованості перед кредиторами.

В першу чергу, дефіцит власних оборотних коштів пояснюється низькою ефективністю промислового виробництва. Так, рівень операційних витрат підприємств промисловості останні десять років сягає за 85 % обсягу реалізованої продукції [3]. Внаслідок високої матеріало- та енергоємності виробництва промислової продукції, її собівартість постійно перебуває під

тиском цін на енергоносії, сировину та матеріали. У зв'язку з цим операційна рентабельність промислових підприємств є низькою, і обумовлює дефіцит самофінансування.

Структура промислових підприємств за їх фінансовими результатами протягом останніх десяти років залишається майже незмінною. За підсумками 2015 р. 72,7 % промислових підприємств одержали прибуток, а 27,3 % – збиток. Навколо даного співвідношення 1/3 структура промислових підприємств за фінансовими результатами коливається із 2005 р. Це доводить, що в діяльності не менше як третини промислових підприємств існували фінансові проблеми ще до того, як хвиля чергової світової фінансової кризи докотилася до економіки України. Однак, у першому кварталі 2016 р. фінансові результати підприємств погіршилися: з кожних п'яти виробників два були збитковими. Їх загальний збиток склав 76,874 млрд грн [3]

Висновки. Тож сучасний фінансовий стан виробничих підприємств свідчить, що на сьогодні відсутня реально працююча стратегія розвитку промисловості України. Для здійснення якісних перетворень у промисловості з метою подолання фінансової кризи в діяльності вітчизняних підприємств Україна має значний природно-ресурсний, виробничий, науково-технічний та трудовий потенціал, спроможний збільшити обсяги власного виробництва продукції, яка на даний час імпортується.

Антикризовий підхід до вирішення проблем, створених тривалим розвитком фінансової кризи, має бути комплексним і базуватися на диверсифікації та модернізації внутрішнього виробництва з метою більш ефективного використання наявного виробничого потенціалу та підвищення його технологічного рівня на основі: стимулювання залучення інвестицій, суттєвого покращення регуляторного середовища для ведення бізнесу, в тому числі й удосконалення законодавства у сфері залучення інвестицій, стимулювання ресурсозбереження у промисловості та її інноваційного розвитку, зокрема, через податковий механізм, спрямування інвестиційних ресурсів держави на впровадження нових зразків ресурсозберігаючої та енергоефективної техніки і технологій.

Список використаних джерел

1. Бланк И.А. Финансовая стратегия предприятия / И.А. Бланк. – Киев : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 720 с.

2. Гудзь Т. П. Система раннього виявлення та подолання фінансової кризи підприємств : монографія / Т. П. Гудзь. – Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2007. – 166 с.
3. Макроекономічна статистика [Електронний ресурс] : Економічна статистика: станом на 01 січня 2016 р. / Статистична інформація: [веб-сайт Державної служби статистики України]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрана.
4. Новий курс: реформи в Україні 2010–2015 : нац. доп. / [В. Б. Авер'янов, Б. М. Ажнюк, Т. П. Богдан та ін.]; за ред. В. М. Гейця. – Київ : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
5. Тивончук І. О. Фінансові кризи: аналіз причин та механізмів прояву // Вісник національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми економіки та управління». – 2011. – № 698. – С.112–118.

УДК 336.1:336.14:336.22

РОЗВИТОК БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

М. І. Кайнара, магістр спеціальності «Фінанси і кредит»

О. Ю. Буцька, к. е. н., доцент – науковий керівник

Ключові слова: бюджетна децентралізація, бюджетна політика, місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, міжбюджетні відносини.

Постановка проблеми. Децентралізація бюджетної системи України є одним із ключових чинників раціональності процесу реалізації бюджетної політики держави. Даний процес відбувається у більшості зарубіжних країн, які вбачають в ньому значний конструктивний потенціал для власних економік. Тож прийняття Україною курсу на децентралізацію обумовлює необхідність поглиблення наукових досліджень, спрямованих на формування теоретико-прикладних засад здійснення децентралізації вітчизняної бюджетної системи в контексті реформування бюджетної політики на сучасному етапі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання реалізації реформування бюджетної політики України, принципів децентралізації та субсидіарності розглядалися в працях таких науковців та практиків, як С. Балацького, О. Батанова, Н. Бикадорової, А. Буковинського, Н. Камінської, В. Кравченко, Л. Лисяк, М. Пітцика, С. Фролова та ін. Але в сучасній економічній

науці при обґрунтуванні специфіки і напрямів реалізації бюджетної децентралізації немає однозначності, тому багато питань є відкритими та дискусійними.

Формулювання мети. Метою статті є висвітлення причин, які стримують проведення подальшого реформування бюджетних відносин та внесення пропозицій щодо підвищення ефективності місцевого самоврядування в контексті бюджетної децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Починаючи з 1998 р., було оголошено про наміри бюджетної децентралізації, яка б сприяла більшій фінансовій незалежності органів місцевого самоврядування та стимулювала розвиток територіальних громад в Україні. Проте, вже на першому етапі оголошена децентралізація не була комплексною та не супроводжувалася адміністративно-територіальною реформою.

Наслідком відповідних процесів стало дотаційність абсолютної більшості місцевих бюджетів. Частка трансфертів і переданих з державного бюджету доходів постійно зростала, хоча неодноразово було задекларовано саме зворотний процес. З державного бюджету в період 2003–2015 рр. фінансувалося понад 74 % усіх видатків. Частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів у 2000 р. становила 23,7 %, у 2005 р. – 43,5 %, а у 2010 р. – 49,5 %. Частка власних доходів місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету скоротилась за ці роки з 29,1 % до 25,6 % (з піковим значенням 32,3 %). Символічним «зламом» бюджетної децентралізації, став 2010 р., коли частки власних доходів місцевих бюджетів і трансфертів з державного бюджету зрівнялись (рис. 1).

Посилення бюджетної централізації підтверджується й часткою доходів місцевих бюджетів у ВВП країни. Вона, хоча й дещо зросла протягом 2000–2015 рр. (11,0 % і 14,9 % на початок і кінець періоду, відповідно), проте не перевищувала 16 % [2]. Паралельно з цим відбувалося суттєве зменшення внеску місцевих бюджетів у зведений бюджет, що відображує посилення фіскального перерозподілу коштів через державний бюджет (табл. 1). Вищезазначене обмежує самостійність місцевих рад при розв'язанні завдань соціально-економічного розвитку території, позбавляє стимулів до розширення дохідної бази власних бюджетів (навіть, коли реальний потенціал території дозволяє це зробити), посилює утриманські настрої щодо отримання дотацій із державного бюджету.

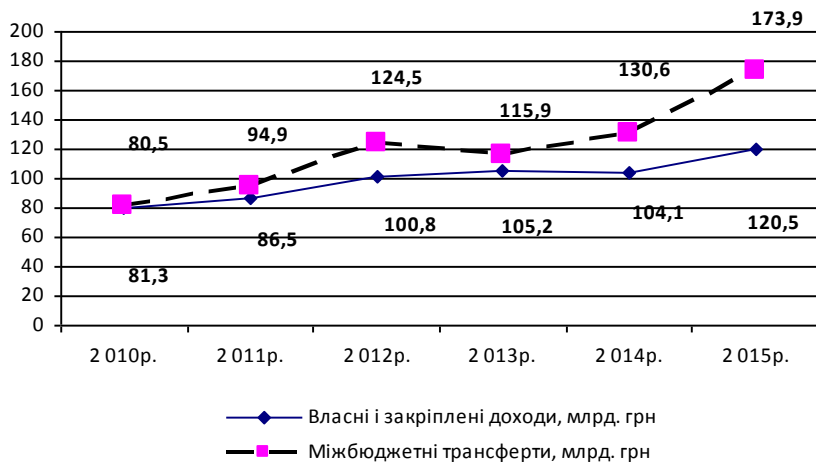

Рисунок 1 – Динаміка власних і закріплених доходів місцевих бюджетів і міжбюджетних трансфертів за 2010–2015 роки, млрд грн [2]

Таблиця 1 – Структура фактичного виконання видатків Зведеного бюджету України за 2003–2015 роки, млрд грн

Рік	Видатки зведеного бюджету	Видатки державного бюджету	Видатки місцевих бюджетів	Коефіцієнт бюджетної централізації	Коефіцієнт бюджетної децентралізації
2003	75,80	56,10	33,80	0,74	0,45
2004	101,40	79,50	40,40	0,78	0,40
2005	141,70	113,00	53,50	0,80	0,38
2006	175,30	137,10	75,80	0,78	0,43
2007	226,10	174,30	104,90	0,77	0,46
2008	309,20	241,50	139,00	0,78	0,45
2009	307,40	242,40	136,30	0,79	0,44
2010	377,80	303,60	159,80	0,80	0,42
2011	416,90	333,50	181,00	0,80	0,43
2012	492,50	395,70	222,60	0,80	0,45
2013	505,80	403,50	219,80	0,80	0,43
2014	523,10	430,20	225,60	0,82	0,43
2015	653,50	573,50	262,80	0,88	0,40

Джерело: складено на основі даних [2]

Зміни до Бюджетного та Податкового кодексів, що були внесені наприкінці 2014 року мали створити нову фінансову базу реформування місцевого самоврядування й матеріальне підґрунтя для реалізації повноважень, переданих на рівень громади. Тим самим було номінально розпочато черговий етап бюджетної децентралізації, а створення самодостатніх і потужних громад проголошено одним із пріоритетів держави.

Також, починаючи з 2015 року, джерела наповнення місцевих бюджетів розширено за рахунок передання з державного бюджету на місця цілої низки податків, запровадження нових зборів, перерозподілу повноважень з надання адміністративних послуг у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Між тим, іншу частину джерел, яка раніше забезпечувала значні надходження (наприклад, від податку на доходи фізичних осіб, які подекуди перевищували 95 % податкових надходжень місцевих бюджетів), помітно скорочено, що може негативно позначитись на наповненні місцевих бюджетів у регіонах зі слабким розвитком бізнесу.

Попри передання часток загальнодержавних податків і зборів до бюджетів об'єднаних громад, останні досі потерпають від нестачі ресурсів, і до 90 % з них так і залишились дотаційними. Незважаючи на задекларований курс бюджетної децентралізації на низці напрямів, самостійність місцевих громад було навіть додатково обмежено. Так, кошти на поточні видатки сфери освіти та охорони здоров'я зосереджені у державному бюджеті і передаватимуться місцевим бюджетам у вигляді відповідних субвенцій. Це знижує відповідальність місцевих органів влади за ці сфери.

Отже, незважаючи на низку кардинальних змін у 2014–2015 роках Бюджетного та Податкового кодексів України, у сфері міжбюджетних відносин зберігається низка проблем.

1. Не всі місцеві бюджети отримали вагомі податкові джерела та, відповідно, необхідний обсяг надходжень. Бюджети міст обласного значення та об'єднаних громад суттєво зміцнені, нові джерела отримали обласні бюджети, а бюджети громад низового рівня так і залишаються дотаційними.

2. Продовжує зростати частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів при зменшенні частки власних доходів. Приріст обсягів міжбюджетних трансфертів у 2015 році порівняно з попереднім роком склав 12,7 %, причому їх зростання відбувалось

набагато вищими темпами, ніж зростання доходів місцевих бюджетів.

3. Простежується невідповідність між обрахованими трансфертами та реальними потребами громад у них. Це спричиняє недостатність фінансування окремих видаткових повноважень, стрімке накопичення заборгованості з виплат, посилення патерналістських настроїв громад стосовно державного бюджету і одночасне посилення важелів впливу держави на формування місцевих бюджетів. Це прямо суперечить принципам місцевого самоврядування.

4. Негативно на розвитку громади позначається неврегульованість забезпечення видатків на потреби місцевої спільноти. Видатки місцевих бюджетів на понад 70 % спрямовуються на виконання державних функцій: освіта, охорона здоров'я, культура, мистецтво, фізична культура та спорт. Відповідно, на виконання власне функцій місцевого розвитку – забезпечення функціонування житлово-комунального господарства, утримання дорожньої системи, управління комунальним майном, регулювання земельних відносин – залишається незначний обсяг коштів. Крім того, місцеві бюджети не отримують кошти, необхідні для утримання об'єктів соціальної інфраструктури, що переходять у комунальну власність.

5. Яскраво проявився викривлений характер формування і витрачання бюджетів розвитку у складі місцевих бюджетів. Бюджет розвитку мав би бути додатковим джерелом видатків на капітальні цілі. Проте ані обсяги бюджету розвитку, ні його частка у доходах місцевих бюджетів не є значними. Зменшення обсягу бюджету розвитку відбулося через виключення єдиного податку з переліку джерел надходжень цієї частини бюджету. Крім того, у Бюджетному кодексі України відсутня норма про закріплення обсягу бюджету розвитку, що може призвести до відсутності у громади таких бюджетів взагалі.

6. Загалом, децентралізація бюджетної системи є незавершеною. Цю проблему частково пом'якшено з активізацією процесу об'єднання громад: об'єднання декількох фінансово слабких громад у єдину дозволить зменшити видатки на утримання управлінського апарату і збільшить обсяги коштів на поточні потреби, що у свою чергу спростить механізм встановлення прямих фінансово-бюджетних відносин між державою та такою громадою.

На жаль, на нинішньому етапі розвитку України бюджетна децентралізація здійснюється з порушенням загальної логіки реформування територіальної організації влади та місцевого самоврядування. Адже фактичному об'єднанню громад та передачі їм нових фінансових та інших повноважень мали б передувати закріплення інституційних засад нового розподілу повноважень, у тому числі шляхом внесення відповідних змін до Конституції України, та проведення на їх основі адміністративно-територіальної реформи. За такої непослідовності неминучою є конфліктність, якою супроводжується об'єднання громад: економічно потужніші громади отримали необхідні важелі фінансового впливу, а слабші перетворюються на непотрібний баласт.

Висновки. Отже, проведення децентралізації влади має корелювати з подальшим реформуванням державних фінансів, бюджетної політики та адміністративно-територіального устрою. Реформування бюджетно-податкових відносин держави та місцевого самоврядування, визнання їх рівноправними суб'єктами взаємодії є можливим при чіткому розмежуванні повноважень між рівнями влади та забезпеченні їх в повному обсязі відповідними ресурсами, виключенні взаємної відповідальності за прийнятті рішення, впровадженні функції мотивації, яка забезпечила б можливість органам місцевого самоврядування отримувати економічну вигоду від економічного розвитку підприємств, що розташовані на відповідній території.

Список використаних джерел

1. Бюджетний Кодекс України [Електронний ресурс]: від 8 липня 2010 р. № 2456-VI / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2015 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-II впровадження)», USAID. – Київ, 2016. – 80 с.
3. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>. – Назва з екрана.
4. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI / Законодавство України : [веб-сайт Верховної Ради України]. – Режим доступу:

<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2684-14>. – Назва з екрана.

5. Реформи в Україні [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/2020>. – Назва з екрана.

УДК 338.515:005.21

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЯК ОСНОВА ЙОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

О. П. Каплата, *магістр спеціальності «Фінанси і кредит»*

О. В. Яріш, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Ключові слова: прибуток, операційний важіль, змінні витрати, постійні витрати.

Постановка проблеми. Багато підприємств прагнуть максимізувати прибуток в короткостроковому періоді і не здійснюють фінансових вкладень в розвиток виробництва. Це відбувається частково через нестачу економічних знань керівництва підприємств, частково через нестабільність економічної ситуації в країні. Механізм стратегічного управління прибутком повинен сприяти підвищенню ефективності виробництва і стимулювати його розвиток. На більшості українських підприємств даному і найважливішому аспекту надається недостатня увага [1]. Отже, значна роль прибутку в розвитку підприємства і забезпеченні інтересів його власників та персоналу, а також держави визначають необхідність дослідження питань ефективного стратегічного управління прибутком підприємств.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемам управління прибутком на підприємстві присвячені праці науковців України і зарубіжжя. Серед них варто відзначити: Г. Азгальдова, І. Бланка, І. Балабанова, Л. Бадалова, Б. Данилишина, Дж. Джурана, С. Дорогунцова, І. Каца, Г. Крамаренко, М. Коробова, Л. Лігоненко, А. Мазаракі, А. Маршалову, Н. Менкью, М. Мельникову, Л. Омелянович, А. Поддєрьогіна, Р. Солоу, А. Садекова, Р. Сайфуліна, О. Стоянову, Н. Ушакову, Н. Чумаченка, А. Шеремета.

Формулювання мети. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень і рекомендацій щодо стратегічного управління прибутком підприємства при здійсненні його господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найважливішою фінансовою категорією, що відображає позитивний результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва і свідчить про обсяг та якість виробленої продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості, є прибуток. Ефективне функціонування підприємств значною мірою впливає як на добробут власників, споживачів, так і на економічну ситуацію в країні шляхом поповнення державного бюджету сплатою податків, зборів, обов'язкових платежів. Тобто прибуток, як економічна категорія відбиває дохід, який створений в процесі виробництва та підприємницької діяльності.

Розмір отриманого прибутку має велике значення в діяльності підприємства. Адже величина прибутку підприємства впливає на формування його фінансових ресурсів, збільшення ринкової вартості підприємства, ефективність виробничої діяльності, економічний розвиток держави [1].

Необхідно відзначити, що засоби праці, предмети праці та трудові ресурси є не тільки чинниками формування прибутку, але одночасно служать основою для визначення напрямів пошуку резервів його підвищення. Їх раціональне ефективне використання сприяє збільшенню виробництва продукції та покращенню її якості. В результаті зменшується обсяг засобів, які витрачаються на виробництво одиниці продукції, що відображається на зниженні матеріаломісткості, фондомісткості, трудомісткості, собівартості конкретних видів продукції, і навпаки, нераціональне використання ресурсів призводить до збільшення їх обсягу на одиницю продукції, що сприяє зниженню показників, які характеризують інтенсивність розвитку й ефективність господарювання підприємства [4, с. 17–18].

У цих умовах механізм стратегічного управління прибутком стає найважливішим процесом, який необхідно постійно вдосконалювати та адаптувати до змінного середовища.

Однією із базових концептуальних засад стратегічного управління прибутком підприємства є набір основних завдань даного процесу, серед яких [5, с. 167–168]:

- 1) забезпечення оптимальної величини прибутку відповідно до наявного економічного потенціалу і умов ринкової кон'юнктури;

- 2) дотримання збалансованого (прийнятного) співвідношення між величиною прибутку та рівнем ризиків;

3) досягнення високого рівня якості прибутку за процесами його формування, розподілу та використання;

4) забезпечення стійкого зростання прибутковості, ринкової вартості підприємства;

5) підвищення платоспроможності та досягнення фінансової рівноваги підприємства;

6) забезпечення довгострокового економічного розвитку суб'єкта господарювання;

7) забезпечення оптимального задоволення інтересів власників підприємства (у т. ч. шляхом здійснення дивідендних виплат тощо);

8) забезпечення підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості підприємства.

Важливу роль у забезпеченні ефективності системи управління прибутком вітчизняних підприємств не залежно від організаційно-правової форми відіграють функціональні залежності між головними елементами їх господарського механізму. Розглядаючи господарський механізм підприємства як складову системи управління, яка забезпечує взаємодію факторів, від стану яких залежить результат діяльності об'єкта, яким керують, особливої уваги потребує дослідження одного з ключових елементів операційного аналізу – операційного важеля.

Стратегічне управління формуванням та використанням прибутку сучасного підприємства доцільно здійснювати поетапно, що схематично висвітлено на рис. 1.

Операційний важіль (леверидж) є універсальним інструментом щодо прийняття управлінських рішень, оскільки дозволяє враховувати показники діяльності підприємства у взаємозв'язку [2].

З метою удосконалення методичних підходів до управління прибутком підприємства доцільним, на нашу думку, є використання практичних наробок В. Л. Вороніної, яка запропонувала визначати відносну зміну прибутку за допомогою індексів зміни ціни реалізації товарів і натурального (фізичного) обсягу реалізації товарів за формулою (1) [2]:

$$I_{ПВ} = \left(\left(\frac{ОВН}{КМП} \right) \times I_{Ц} \times (1 + I_H) \right) + ОВН \times I_H + \left(ОВН \times \left(1 - \frac{1}{КМП} \right) \times (1 + I_H) \times I_{ЗВ} \right) + ((1 - ОВН) \times I_{ПВ}), \quad (1)$$

де ОВН – натуральний операційний важіль;

КМП – коефіцієнт маржинального прибутку;

Ц – індекс зміни ціни реалізації;

ІН – індекс зміни натурального (фактичного) товарообороту;
ІЗВ – індекс зміни змінних витрат;
ІПВ – індекс зміни постійних витрат.

Рисунок 1 – Етапи стратегічного управління формуванням та використанням прибутку підприємства (уточнено автором)

Практичне застосування розробленої моделі, яка забезпечує оперативний облік результатів діяльності підприємства, дозволяє моделювати сукупність управлінських рішень при варіюванні змін чинників, що впливають на розмір прибутку з мінімальними витратами часу. На відміну від існуючого методу «прямого рахунку», вона дозволяє оперативно і з меншими трудовитратами отримувати інформацію щодо планової величини прибутку за умови виключення умовностей і суб'єктивізму у частині розподілу постійних витрат [3].

З огляду на вищевикладене забезпечення умов для підвищення ефективності стратегічного управління прибутком сучасного потребує:

- врахування стратегічних цілей і завдань підприємства;
- оптимізації рівня змінних і постійних витрат в процесі управління прибутком підприємства;
- побудови адаптованої до умов конкретного підприємства оптимізаційної моделі управління прибутком для визначення змін операційного прибутку під впливом усієї сукупності чинників і кожного з них окремо, що дозволить оцінювати різні варіанти управлінських рішень з врахуванням можливих змін зовнішнього середовища підприємства та обирати оптимальну тактику розвитку з найменшими витратами часу та трудових ресурсів;
- здійснення прогнозування і моделювання зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на підприємство для раціонального розподілу його фінансових ресурсів;
- здійснення контролю за виконанням поставлених цілей.

Висновки. Отже, прибуток є основним стимулом провадження господарської діяльності підприємства, а також є показником її ефективності. Тому важливим фактором є не лише максимізація прибутку суб'єкта господарювання для забезпечення розвитку, збагачення власників, працівників, трудових колективів, а й управління прибутком, раціональний його розподіл. Значна роль прибутку в розвитку підприємства та забезпеченні інтересів його власників і працівників визначають необхідність ефективного і безперервного управління ним. Отже, проблема управління прибутком підприємства набуває усе більшого значення, оскільки саме тут концентрується ефект усієї господарської діяльності кожного підприємства.

Список використаних джерел

1. Гладка Л. І. Управління прибутком в сучасних умовах / Л. І. Гладка, М. О. Домашенко, М. В. Ковальова // Економіка і регіон: Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка. – 2012. – № 1(32). – С. 195–198.
2. Вороніна В. Л. Підвищення ефективності управління прибутком торговельних підприємств [Текст] / В. Л. Вороніна // Технологический аудит и резервы производства. – 2015. – № 4/5(24). – С. 20–24.
3. Воронина В. Л. Оптимизация управления прибылью торговых предприятий на основе разработки комплексной системы управления прибылью [Текст] / И. А. Маркина, В. Л. Воронина // Бизнес. Образование. Право. Вестник Волгоградского института бизнеса. – 2013. – № 3(24). – С. 35–39.
4. Кустріч Л. О. Управління прибутком підприємства [Текст] / Л. О. Кустріч // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. – 2010. – № 99. – С. 16–21.
5. Момот Т. В. Вартісно-орієнтований організаційно-економічний механізм корпоративного управління холдинговими компаніями: стратегія отримання комбінаторних переваг : [монографія] // Т. В. Момот, М. В. Кадничанський, О. А. Лобанов, Н. В. Рудь. – Харків : Фактор, 2010. – 220 с.

УДК 658.15:005.934

КОМПЛЕКСНИЙ ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ТА ЙОГО МЕТОДИ ПРИ ПРОГНОЗУВАННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В. Р. Капустян, магістр спеціальності «Фінанси і кредит»

В. В. Карцева, д. е. н., доцент – науковий керівник

Ключові слова: фінансовий аналіз, фінансова стійкість, фінансовий стан, методи комплексного фінансового аналізу, прогнозування фінансової стійкості.

Постановка проблеми. Підприємницька діяльність в Україні здійснюється в умовах зростаючої невизначеності ситуацій і мінливості економічного середовища. Державне регулювання зводиться переважно до встановлення норм провадження такої діяльності і розробки системи оподаткування. Все решта ви-

значається виробником і споживачем, їх волею і можливостями, а значною мірою – складається випадково. Внаслідок цього виникає неясність і невпевненість в отриманні очікуваного кінцевого результату, що у більшості випадків призводить до кризового стану підприємств. Однією з основних причин банкрутства вітчизняних підприємств, є недосконала фінансово-економічна робота чи її повна відсутність, незрозуміння її необхідності в ринкових умовах господарювання.

В процесі функціонування кожне підприємство має зберегти не лише стійкість свого становища, але й збалансувати внутрішні можливості із впливом зовнішнього середовища для досягнення стану нової якості, що дасть змогу розвиватися. Головною складовою загальної стійкості підприємства, безумовно, є фінансова стійкість, яка характеризує усталеність різних сторін його діяльності. Прогнозування фінансової стійкості підприємства дає змогу оцінити здатність підприємства адаптуватися до умов зовнішнього середовища та визначити ступінь його незалежності від зовнішніх джерел фінансування. Тому важливим є питання прогнозування фінансової стійкості підприємства та удосконалення з цією метою існуючих методів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанню обґрунтування і аргументування різноманітних базових засад отримання комплексної оцінки підприємства у науковій літературі приділено багато уваги. Зокрема, його розглядали такі науковці, як О. І. Павленко, Д. В. Кабаченко, І. П. Райковська, О. Є. Кузьміна, О. Г. Мельник, Г. В. Савицька, Є. В. Мних і ін.

Формулювання мети. Метою даної статті є дослідження сучасних методів комплексного фінансового аналізу з метою їхнього використання для прогнозування фінансової стійкості підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головна мета аналізу і прогнозування фінансової стійкості підприємства — своєчасно виявляти і попереджувати недоліки у фінансовій діяльності і знаходити резерви покращення фінансового стану підприємства і його платоспроможності. На основі вивчення причин взаємозв'язку між різними показниками виробничої, фінансової і комерційної діяльності можливо дати оцінку виконання прогнозу з надходжень фінансових ресурсів та їх використання для позиції покращення фінансового стану підприємства.

Проведенням аналізу фінансового стану займаються не лише керівники і відповідні служби підприємства, а і його засновники, інвестори з метою вивчення ефективності використання ресурсів, банки для оцінки умов кредитування і визначення рівня ризику, постачальники для своєчасного отримання платежів, податкові інспекції для виконання плану надходжень коштів до бюджету тощо. У відповідності з цим аналіз поділяється на внутрішній і зовнішній.

Внутрішній аналіз проводиться службами підприємства і його результати використовуються для планування, контролю і прогнозування фінансового стану підприємства. Його мета – встановити планомірне надходження грошових коштів і розмістити власні і залучені кошти таким чином, щоб забезпечити нормальне функціонування підприємства, отримання максимального прибутку і виключення банкрутства.

Зовнішній аналіз здійснюється інвесторами, постачальниками матеріальних ресурсів, контролюючими органами на основі звітності. Його мета – встановити можливість вигідно вкласти кошти, щоб забезпечити максимум прибутку і виключити ризик втрати.

Аналіз фінансового стану складається з підбору, групування і вивчення даних про фінансові ресурси підприємства і їх використання з метою мобілізації ресурсів, необхідних для виконання планових або проектних завдань і погашення фінансових зобов'язань в процесі господарської діяльності підприємства. При аналізі розглядаються питання формування і використання окремих видів фінансових ресурсів, їх розміщення у різні види матеріальних цінностей (активи), оцінки платоспроможності і фінансової стійкості підприємства, швидкості обіговості коштів. Фінансовий аналіз називають ще аналізом балансу.

Стійкий фінансовий стан підприємства формується у процесі всієї його виробничо-господарської діяльності. Тому оцінку фінансового стану можна об'єктивно здійснити не через один, навіть найважливіший, показник, а тільки за допомогою комплексу, системи показників, що детально й усебічно характеризують господарське становище підприємства. Тому показники комплексного аналізу фінансового стану підприємства мають бути такими, щоб усі ті, хто пов'язаний із підприємством економічними відносинами, могли одержати відповідь на запитання про надійність підприємства як партнера у фінансовому відно-

шенні, а отже, прийняти рішення про економічну доцільність продовження або встановлення таких відносин з підприємством. У кожного з партнерів підприємства – акціонерів, банків, податкових адміністрацій – свій критерій економічної доцільності. Тому й показники аналізу фінансового стану мають бути такими, щоб кожний партнер зміг зробити вибір, виходячи з власних інтересів.

Відтак необхідно систематично, детально і в динаміці комплексно аналізувати для прогнозування фінансової стійкості підприємства, оскільки від прогнозу фінансового стану підприємства залежить його економічна перспектива. Проблемні питання застосування методик комплексного аналізу фінансової стійкості, їх розвитку та адаптації до умов сучасної ринкової економіки розглянуто у багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідженнях, сформульовано окремими авторами у тематичних публікаціях.

Ураховуючи той факт, що сьогодні відсутній єдиний концептуальний підхід до комплексного аналізу фінансової стійкості сучасного суб'єкта економіки, що може бути успішно використаний для прогнозування фінансів підприємства, різні автори пропонують, обґрунтовують й аргументують різноформатні базові засади отримання комплексної оцінки – за допомогою рейтингової експрес-оцінки, розрахунку інтегрованого показника, рейтингових методик бальних оцінок, відносних відхилень і багатовимірної середньої, методу коефіцієнтів, включення в індикативну основу існуючих методик додаткових коефіцієнтів тощо.

О. І. Павленко, формулюючи висновок щодо вдосконалення механізму оцінювання фінансового стану підприємства, зазначає, що «... необхідно розробити такий методичний підхід, за якого інтегральна оцінка фінансового стану українських підприємств базувалася б на вітчизняних стандартах обліку і звітності, на поєднанні екстраполяційних і експертних методів» [6, с. 77].

Д. В. Кабаченко, ґрунтуючись на системному підході до формування комплексної оцінки фінансового стану підприємства, пропонує «для розрахунку блокових оцінок об'єднати значення фінансових коефіцієнтів, що входять до блоку, у структурований узагальнюваний показник, який володіє необхідним економічним змістом і забезпечує можливість ефективного оцінювання фінансового стану підприємства» [1, с. 57].

Аналізуючи проблемність застосування існуючих методик оцінки фінансового стану, І. П. Райковська доходить висновку, що для оцінки стану суб'єкта господарювання потрібно використовувати не просто певний перелік фінансових показників, а їх систему на основі вивчення яких можна було б сформувати цілісну картину діяльності підприємства. Враховуючи нестабільність ринкової економіки, часті зміни на ринках капіталів та інвестицій, очевидно, найоб'єктивнішою є позиція О. Є. Кузьміна і О. Г. Мельник, які зазначають, що для діагностики недостатньо лише розрахувати значення показників фінансового стану, слід уміти інтерпретувати ситуацію та оцінювати параметри існуючого фінансового стану [4].

Критеріальним підходом до методичного інструментарію комплексного аналізу для прогнозування фінансової стійкості та існуючих методик, що формують комплексну оцінку цієї категорії, можна відзначити використання несистематизованих (дублюючих) фінансових коефіцієнтів і показників та загалом не достатньо адаптованих до реальної економіки методик комплексного оцінювання на основі інтегрального показника. Незважаючи на використання різних адаптивних методик оцінювання фінансового стану підприємства, залежних від низки факторів (типу економічної системи, ступеня розвинутості ринкових відносин, за яких здійснює діяльність підприємство, його галузевих особливостей, стандартизації показників балансу і фінансової звітності загалом тощо), дескриптивні моделі, відомі так само, як моделі описового характеру, є основними для оцінки фінансового стану підприємства [4].

У сучасній теорії і практиці вважається, що об'єктивний комплексний аналіз фінансового стану і фінансової стійкості підприємства дає змогу керівному органу сформувати оптимальне співвідношення продуктивних активів, збалансувати структуру капіталів, встановити найбільш раціональне спрямування наявних ресурсів, підвищуючи при цьому його інвестиційну привабливість і позиціонування на ринках. Саме тому багато авторів обґрунтовують доцільність взаємопов'язаного комплексного аналізу фінансового стану і фінансової стійкості підприємства, дотримуючись позицій, що в сучасних умовах ведення бізнесу фінансову стійкість слід розглядати як комплексну категорію, що відображає рівень фінансового стану підприємства, здатність забезпечувати розвиток діяльності [3].

Значимість об'єктивного аналізу окремого підприємства для управління й регулювання економікою загалом підтверджується низкою державних нормативних документів, сформованих як методичні рекомендації. При цьому в окремих методичних рекомендаціях коефіцієнт покриття розглядають як коефіцієнт ліквідності, поточної ліквідності. У зарубіжних і вітчизняних літературних джерелах більшість авторів виділяють коефіцієнти абсолютної, швидкої і поточної ліквідності, які інколи мають дещо відмінну інтерпретацію. Так, наприклад, коефіцієнт швидкої ліквідності інколи називають «кислотний тест», чи коефіцієнт критичного миттєвого оцінювання.

Незважаючи на ці відмінності, найважливішою проблемою є предмет порівняння фактичного коефіцієнта із нормативними (галузевими, державними, ринково-оптимальними тощо). Фінансовий стан підприємства оцінюється на основі фінансової звітності шляхом проведення горизонтального, вертикального, коефіцієнтного і факторного методів аналізу.

Сьогодні (посткризовий фактор) дедалі більше стверджується позиція, що фінансовий стан сучасного підприємства необхідно аналізувати на основі системи репрезентивних, зрозумілих, інформаційно значимих абсолютних і відносних показників та індикаторів. Основні абсолютні фінансові індикатори отримуються із стандартизованої звітності (ф. № 1, № 2). Перша відображає статистичні фінансові індикатори, друга – динамічні. Саме тому приведення до сучасної економіки фінансової звітності є відправною основою розвитку методичних засад оцінювання фінансового стану підприємства. Динамічність змін у пріоритетності узагальнюючих показників ефективності функціонування сучасних суб'єктів економіки, домінування нематеріального ресурсного потенціалу у складі сукупних ресурсів, амплітудність ринків капіталів та інвестицій, нові вимоги запозичень кредитних джерел вимагають удосконалення методів аналізу фінансового стану, адаптування його концептуальних і методичних засад до цих умов, оскільки традиційно використане значення показників комплексного аналізу фінансової стійкості підприємства не завжди вірно дають відповідь про наявність на ньому кризових явищ [7].

Враховуючи сучасні засади корпоративного управління, вироблені підходи до комплексного аналізу ефективності функціонування сучасних публічних компаній, розвиток концепту-

альних і методичних підходів до аналізу фінансової стійкості найоб'єктивніше базувати на попередньо оціненій величині ресурсного і фінансового потенціалу.

Лише комплексний аналіз фінансової стійкості дає можливість оцінити та спрогнозувати:

- майновий стан підприємства;
- ступінь підприємницького ризику, наприклад, можливість погашення зобов'язань перед третіми особами;
- достатність капіталу для поточної діяльності і довгострокових інвестицій;
- потребу в додаткових джерелах фінансування;
- здатність до нарощення капіталу;
- раціональність залучення залучених та позичених коштів;
- обґрунтованість політики розподілу і використання прибутку;
- обґрунтованість вибору інвестицій та ін.

Сучасний комплексний аналіз має певні відмінності від традиційного аналізу фінансового стану. Насамперед це пов'язано із зростаючим впливом зовнішнього середовища на діяльність організації. Значно підвищилась залежність фінансового стану суб'єктів господарювання від зовнішніх економічних процесів, надійності контрагентів (постачальників і покупців), ускладнення організаційно-правових форм функціонування. У результаті інструментарій сучасного комплексного аналізу розширюється за рахунок нових прийомів і засобів, які дозволяють враховувати ці явища.

Існують деякі складності прогнозування на основі комплексного аналізу фінансової стійкості, що обумовлено нестабільністю економіки. В умовах постійної зміни інформації багато фінансово-економічних показників розрахованих на певний час, можуть надалі загубити свою цінність для комплексного аналізу у зв'язку з нестабільністю національної валюти, в якій розрахований цей показник.

Основним завданням прогнозування на основі комплексного аналізу є оцінка результатів діяльності організацій, підприємств за попередній та поточні роки, виявлення факторів, які позитивно чи негативно вплинули на кінцеві показники роботи підприємства, прийняття рішення про визнання структури балансу задовільною (незадовільною), а підприємство платоспроможним (неплатоспроможним) та подання пропозицій Кабінету

Міністрів України щодо доцільності внесення цього підприємства до Реєстру неплатоспроможних підприємств та організацій.

Прогнозування фінансово-господарської діяльності підприємства передбачає певну послідовність виконання аналітичної роботи. Даним питанням приділяють увагу багато вчених. Так, Савицька Г. В. при проведенні аналізу господарської діяльності виділяє наступні етапи:

- уточнення об'єктів, мети і задач аналізу, складання плану аналітичної роботи;
- розробка системи синтетичних і аналітичних показників, за допомогою яких характеризується об'єкт аналізу;
- збір і підготовка до аналізу необхідної інформації (перевіряється її точність, приводиться до порівняльного виду і т. д.);
- порівняння фактичних результатів господарювання з показниками плану звітного року, фактичними даними минулих років, з досягненнями провідних підприємств, галузі в цілому і т. д.;
- факторний аналіз: виділяються фактори і визначається їх вплив на результат;
- виявлення невикористаних і перспективних резервів підвищення ефективності виробництва;
- прогноз результатів господарювання з урахуванням дії різних факторів і виявлених невикористаних резервів, розробка заходів щодо їх використання [6].

Методику прогнозування на основі комплексного аналізу фінансової звітності, де в ролі бази (критерію) порівняння пропонується використовувати комплексну нормативну модель фінансової стійкості підприємства, яка забезпечує взаємоув'язку різних аналітичних коефіцієнтів, пропонує Мних Є.В. [5]. Дана методика містить у собі: складання аналітичної моделі балансу, аналіз співвідношень, які задаються фінансово-оперативними коефіцієнтами, оцінку ліквідності і платоспроможності, майнового стану, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності, стану на ринку цінних паперів. Автор розробив нормативну модель системного експрес-аналізу фінансової звітності для виявлення проблем і напрямків підвищення фінансової стійкості підприємства суб'єкта господарювання (матриця порушень). Однак оцінка і факторний аналіз окремих показників не дозволяє комплексно керувати фінансовим станом підприємства.

Фінансові коефіцієнти використовуються для прогнозування діяльності фінансовими менеджерами і враховуються ними при прийнятті управлінських рішень. Такі коефіцієнти доступні й акціонерам, які на їх основі можуть самостійно проаналізувати ефективність діяльності фірми і її поточне фінансове становище.

Висновки. У тематичних літературних джерелах узагальнено аргументується, що для вищої об'єктивності прогнозування фінансової стійкості на основі комплексного фінансового аналізу існуючі оцінко-аналітичні методи оцінювання можуть використовувати паралельно або частковим доповненням елементів одного методу іншим, оптимізуючи в такий спосіб комплексний прогноз реального фінансового стану підприємства. Незважаючи на низку теоретичних обґрунтувань такого «взаємодоповнювального» прогнозування цілісної системи, яка мала б можливість практичного застосування, не сформовано. Відсутність практично дійової системи чи моделі проведення об'єктивного прогнозування фінансової стійкості на основі комплексного аналізу знижує ефективність управління загальноекономічними процесами – неоднозначно оцінений (невизначений) фінансовий стан, внаслідок чого не забезпечується можливість та шляхи покращення фінансового стану підприємства, що є основною метою проведення його комплексного аналізу.

Отже, висока динамічність та крайня нестабільність економічних умов, що склалися на сьогодні, спонукають керівників і власників підприємств до пошуку дієвих методів та інструментів задля розробки ефективних управлінських рішень у найкоротші терміни. Для ефективного прогнозування фінансової стійкості підприємства необхідно перш за все проаналізувати його через призму комплексності та взаємодії всіх елементів.

Список використаних джерел

1. Кабаченко Д. В. Використання системного підходу при формуванні комплексної оцінки фінансового стану підприємства / Д. В. Кабаченко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, 2010. – № 3. – С. 56–62.
2. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : [навч. посіб.] / Коробов М. Я. – Київ : Знання, 2008. – 378 с.
3. Крючок С. І. Оцінка фінансового стану підприємств / С. І. Крючок // Фінанси України, 2002. – № 8. – С. 40–47.

4. Кузьмін О. Є. Концептуальні засади формування та використання полікритеріальних діагностичних систем на підприємствах машинобудування [Електронний ресурс] / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник // Вісник економічної науки України, 2010. – С. 56–60. – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/venu/2010_1/9.pdf. – Назва з екрана.
5. Мних Є. В. Економічний аналіз / Є. В. Мних. – Львів : Крила, 2004 р. – 458 с.
6. Павленко О. І. Вдосконалення механізму оцінки фінансового стану підприємства / О. І. Павленко // Бізнес-навігатор. – 2010. – № 2(19). – С. 72–78.
7. Райковська І. Т. Проблеми застосування методик аналізу фінансового стану в діяльності промислових підприємств [Електронний ресурс] / І. Т. Райковська // 2009. – 6 с. – Режим доступу: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Natural/Vzhdtu/econ/2009_3/33.pdf. – Назва з екрана.
8. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [навч. посіб.] – 2-ге вид., випр. і доп. / Г. В. Савицька. – Київ : Знання, 2005. – 662 с.

УДК 658.15:001.82

НАУКОВИЙ АНАЛІЗ СУТНІСНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА»

***К. О. Коросташов, магістр спеціальності «Фінанси і кредит»
Н. С. Педченко, д. е. н., професор – науковий керівник***

Ключові поняття: фінансовий потенціал, управління потенціалом, фінансові ресурси, методи оцінки фінансового потенціалу.

Постановка проблеми. В умовах становлення та розвитку ринкових відносин в Україні перед вітчизняними підприємствами постає першочергове завдання формування потужного фінансового потенціалу, що повинен стати саме тим фундаментом, на якому базуватиметься подальший розвиток підприємства.

Актуальність проблеми формування фінансового потенціалу для вітчизняних підприємств посилюється у зв'язку із розгортанням фінансово-економічної кризи в Україні, під впливом якої відбувається скорочення обсягів випуску продукції в усіх галу-

зях виробництва, спостерігається обмеження доступу до кредитних ресурсів, відмічається зменшення інвестицій в українську промисловість, що в цілому сприяє зниженню ефективності використання фінансово-інвестиційного потенціалу та на його основі можливостей розвитку. Можемо стверджувати, що для виходу вітчизняної економіки з кризи та переходу до стадії економічного зростання великого значення набуває саме ефективне управління фінансовим потенціалом підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування фінансового потенціалу підприємства присвячено роботи багатьох провідних вітчизняних вчених, таких як: О. В. Ареф'єва, В. Г. Бикова, О. В. Мізіна, Е. Ю. Терещенко, П. В. Пузирьова, О. О. Маслиган, О. С. Федонін, Ф. І. Євдокимов, А. С. Назаренко, В. О. Кунцевич, І. П. Мойсеєнко, О. О. Парацій, Н. С. Педченко та ін.

В роботах названих дослідників розглядається сутність економічної категорії «фінансовий потенціал», досліджуються передумови його формування, розкриваються фактори впливу на фінансовий потенціал, розглядається місце фінансового потенціалу в забезпеченні стратегії розвитку підприємства, досліджуються показники, що характеризують фінансовий потенціал підприємства.

Мета статті. Метою дослідження є науковий аналіз сутнісних підходів до визначення поняття «фінансовий потенціал підприємства».

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-яке підприємство самостійно формує свій потенціал, що дозволяє йому закріпити специфічні особливості і визначити перспективи розвитку на майбутнє. Вирішення цього питання неможливе без чіткого визначення сутності фінансового потенціалу підприємства як економічної категорії. Різноманітність наукових підходів щодо визначення фінансового потенціалу підприємства вказала нам про необхідність розкриття сутнісних підходів щодо його ідентифікації. Наведемо результати проведеного дослідження існуючих визначень поняття «фінансовий потенціал підприємства» у табл. 1.

Серед наведених в таблиці 1 визначень на наш погляд найбільш точним є визначення фінансового потенціалу підприємства, що враховує не тільки суто наявні у матеріальній чи нематеріальній формі фінансові ресурси підприємства, але й

необхідність ефективного управлінського впливу на них для досягнення максимально ефективного фінансового результату. На основі проведеної класифікації визначень поняття «фінансовий потенціал підприємства» у ході дослідження, були виділені особливості кожного підходу з урахуванням ключових компонентів терміну. В таблиці 2 представлені виділені особливості підходів щодо визначення категорії «фінансовий потенціал підприємства».

Таблиця 1 – Визначення поняття «фінансовий потенціал підприємства»

№	Автор	Дефініція
1	П. В. Пузирьова [7]	Фінансовий потенціал – це сукупність фінансових ресурсів і можливостей підприємства, які дають змогу забезпечити визначений стратегічний напрямок розвитку підприємства
2	Н. С. Педченко [6]	Фінансовий потенціал слід розуміти як властивість системи долати суперечності та забезпечувати гармонійну відповідальність етапам життєвого циклу на основі сформованих, постійно збагачуваних та оптимізованих до потреб розвитку фінансових ресурсів, наявних умов реалізації спроможностей розвитку, які опосередковуються структурою внутрішніх і зовнішніх зв'язків та безперервних процесів інноваційного оновлення
3	В. О. Кунцевич [3]	Фінансовий потенціал підприємства – здатність до оптимізації фінансової системи із залученням та використанням фінансових ресурсів

Таблиця 2 – Характеристика підходів до визначення економічної категорії «фінансовий потенціал підприємства» [1]

Підхід	Особливості
Ресурсний	При визначенні фінансового потенціалу підприємства робиться акцент суто на наявні фінансові ресурси, не враховуючи необхідність ефективного управлінського впливу на них

Підхід	Особливості
Функціональний	Фінансовий потенціал підприємства визначається ефективністю управління процесами розвитку на підприємстві
Результативний	Фінансовий потенціал підприємства визначається показниками ефективності фінансових результатів діяльності підприємства

Згідно з першим підходом, фінансовий потенціал розглядається як сукупність наявних у підприємства фінансових ресурсів. Як бачимо, такий підхід практично ототожнює категорії «фінансові ресурси» та «фінансовий потенціал». Проте, ці два поняття не ідентичні, хоча близькі за змістом. Фінансові ресурси можна розглядати як використання частини фінансового потенціалу, тобто як грошові доходи і накопичення, отримані підприємством від використання наявних ресурсів. Проте фінансовий потенціал слід розглядати як здатність наявних ресурсів приносити доходи підприємству в певний момент часу.

Згідно функціонального підходу, фінансовий потенціал підприємства визначається переважно системою фінансового управління, яка здатна організовувати постійний розвиток підприємства. Цінність такого підходу полягає у тому, що він направлений саме на реалізацію прихованих можливостей підприємства, що здатні забезпечити йому економічні вигоди. Проте функціональне визначення фінансового потенціалу підприємства не дає чіткого уявлення, за допомогою чого можуть бути реалізовані ці приховані можливості [1].

Ключовим аспектом результативного підходу є практична реалізація фінансового потенціалу, його чітка спрямованість та вплив на господарську діяльність підприємства з метою підвищення ефективності фінансових результат. Оцінка фінансового потенціалу є необхідним етапом стратегічного аналізу та управління. Запропоновані методи розрахунку охоплюють всі основні внутрішньо фірмові процеси, які протікають у різних областях внутрішньої середовища. У результаті забезпечується системний погляд на підприємство, який дозволить виявити усі сильні та слабкі сторони, а також створити на цій основі комплексний план перспективного розвитку досліджуваного підприємства.

Таким чином, фінансовий потенціал – найважливіша характеристика ефективності фінансово-господарської діяльності та надійності підприємства. Він визначає конкурентоспроможність підприємства та його потенціал у ділових стосунках, є основою ефективної реалізації фінансових інтересів усіх учасників господарської діяльності [1].

В цілому під оцінкою фінансового потенціалу підприємства слід розуміти визначення величини фінансових ресурсів і можливостей, якими володіє і розпоряджається підприємство, та економічний результат їх ефективного використання.

Висновки. З урахуванням вище викладеного, вважаємо, що фінансовий потенціал підприємства, як складову загального потенціалу підприємства, можна розглядати як комплексну економічну категорію, яка являє собою систему взаємозв'язку фінансових ресурсів, що задіяні в господарській діяльності підприємства, а також потенційних нереалізованих резервів підприємства, які при ефективній системі управління, з одного боку, можуть приносити економічні вигоди, а з іншого – є передумовою виникнення нових можливостей розвитку та забезпечення переваг підприємства в майбутньому.

Проведені дослідження показали, що фінансовий потенціал виступає в ролі важеля, що формує механізм динамічної трансформації ресурсів у результати діяльності підприємства. Визначення сутності фінансового потенціалу підприємства, його складових та способів його розширення і примноження є вкрай важливим, адже його потужність, ефективне та доцільне використання його ресурсів сприятиме подоланню критичних явищ у діяльності підприємств, надаватиме можливості для підвищення їх конкурентоздатності, нарощування обсягів виробництва та сталого розвитку функціонування в ринкових умовах господарювання.

Список використаних джерел

1. Давинян Н. Т. Уточнення сутності економічної категорії «фінансовий потенціал підприємства» [Електронний ресурс] / Давинян Н. Т. // – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/34_NIEK_2010/Economics/75229.doc.htm. – Назва з екрана.
2. Костевич О. Д. Фінансовий потенціал як фактор сталого розвитку підприємства / О. Д. Костевич // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Vcndtu/2010_43/32.htm. – Назва з екрана.

3. Кунцевич В. О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки / В. О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки, 2004. – № 7. – С. 123–130.
4. Педченко Н. С. Аналіз сутнісних підходів до розкриття категорії «потенціал підприємства» та їх упорядкування / Н. С. Педченко // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : зб. наук. праць. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2011. – Вип. 7. – Т. 2. – С. 102–108.
5. Педченко Н. С. Еволюція сутності поняття «потенціал підприємства» в економіці / Н. С. Педченко // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. Серія: Економічні науки. – 2009. – № 3 (34). – С. 33–38.
6. Педченко Н. С. Оптимізація структури фінансового потенціалу підприємства методом аналізу ієрархій / Педченко Н. С. // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. – 2014.
7. Пузирьова П. В. Управління фінансовим потенціалом підприємств : Автореф. дис. канд. наук: 08.06.01 – 2009.

УДК 336.1:336.14:336.22

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ РОЗВИТКУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Є. М. Литвин, *магістр спеціальності «Фінанси і кредит»*

О. Ю. Буцька, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Ключові слова: місцеве самоврядування, місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, бюджет розвитку.

Постановка проблеми. Бюджетна система України сьогодні відчуває гострий дефіцит коштів, що є результатом системного витрачання бюджетних коштів на соціальну сферу. Крім цього, на фоні зменшення обсягів інвестицій в економічний розвиток, і як наслідок, зменшення темпів економічного зростання, дохідна частина бюджетів всіх рівнів почала відчувати брак ресурсів.

Нові виклики, обумовлені погіршенням економічної кон'юнктури та падінням темпів зростання економіки України, загострили проблеми регіонального відтворення, тобто формування доходів місцевих бюджетів призначених для розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Обмеженість власних дохо-

дів місцевих бюджетів перешкоджає реалізації стратегічних програм економічного розвитку регіону. За таких умов місцеві бюджети з механізмів розвитку регіонів перетворилися в інструменти забезпечення їхнього виживання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемні питання становлення інституту бюджету розвитку як інструменту політики економічного зростання є актуальними і розглядалися в працях таких науковців та практиків, як О. Василика, В. Григоренко, Л. Єлісєєвої, Н. Камінської, О. Кириленко, В. Кравченко, Ю. Петленка, І. Смирнова, О. Сунцової та ін. Враховуючи, що сам бюджет розвитку в нашій економіці не виконує відведеної йому ролі, дана тематика потребує додаткового дослідження.

Формулювання мети. Метою статті є критичний огляд існуючого стану формування доходів бюджету розвитку в умовах реформування бюджетної системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах адміністративної та бюджетно-податкової реформ актуальним є адміністрування бюджетів розвитку в місцевих бюджетах різних рівнів. Бюджети розвитку місцевих бюджетів були запроваджені з прийняттям Бюджетного кодексу України у 2001 році. Фонд розвитку регіону відповідає за забезпечення комплексних фінансових заходів на місцевому рівні щодо підтримки збалансованого економічного, соціального та екологічного безпечного розвитку. Фінансування проектів за рахунок коштів бюджету розвитку може здійснюватись на умовах інвестування (довгострокового фінансування та внесків у статутний фонд), гарантій, та на безповоротних засадах у вигляді грантів.

Сутність бюджету розвитку визначено на законодавчому рівні. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» бюджет розвитку – це доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази.

Відповідно до цього закону доходи бюджету розвитку формуються за рахунок податкових надходжень, коштів, залучених від розміщення місцевих позик, а також інвестиційних субсидій відповідних бюджетів. Видатки бюджету розвитку спрямовані на розбудову виробничої та соціальної інфраструктури.

Чугунов І. Я. та Крайник О. П. визначають, що головним призначенням бюджету розвитку є акумулювання коштів для реалізації інвестиційних проектів та надання місцевій владі реальних можливостей здійснення соціально-економічного розвитку територій [6, с. 4.].

Затонацька Т. Г. та Ставицький А. В. визначають бюджет розвитку як складову бюджету відповідного рівня, що формується в складі видатків та призначена для здійснення на конкурсній основі державної підтримки інвесторів, що фінансують високоефективні інвестиційні проекти шляхом надання їм державних гарантій або шляхом безпосереднього виділення коштів на умовах поверненості, платності, строковості та цільового використання [3, с. 48].

Таким чином, бюджет розвитку є складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів. З однієї сторони являє собою сукупність доходів і видатків, формування і використання яких спрямовані на забезпечення економічного розвитку регіону через реалізацію інвестиційних проектів та програм, з іншої сторони – це документ, який безпосередньо свідчить про здійснення капіталовкладень і реконструкцію, тобто про глобальні речі, які спрямовуються на розвиток відповідного регіону.

Основними пріоритетами використання коштів бюджету розвитку є розвиток інвестиційної складової регіональної економіки, а саме:

- інвестиційні проекти у сфері дорожньо-транспортного будівництва та створення транспортної інфраструктури;
- фінансова підтримка регіональних підприємств у реалізації інвестиційних, інноваційних, інфраструктурних та інших проектів;
- фінансування проектів імпортозамінного та експортоорієнтованого виробництва товарів та послуг;
- сприяння формуванню на регіональному (місцевому) рівні об'єктів інфраструктури інвестиційно-інноваційного розвитку: бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, інноваційних та консалтингових центрів, венчурних фондів тощо;
- надання підтримки суб'єктам малого бізнесу.

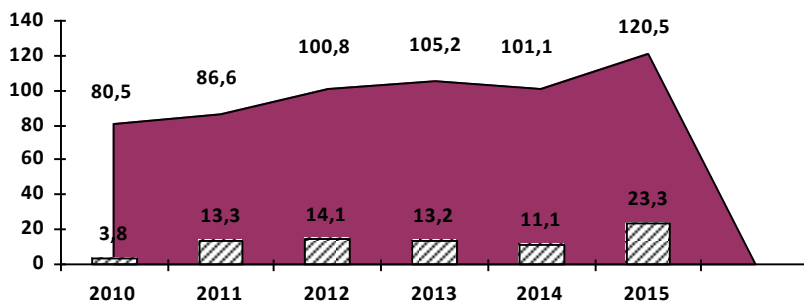
Джерела формування дохідної бази бюджетів розвитку місцевих бюджетів та напрями, на які використовуються акумульовані ресурси, представлено у табл. 1.

Таблиця 1 – Складові доходів бюджетів розвитку в умовах реформування бюджетно-податкової політики України [1]

Редакція Бюджетного Кодексу України від 2001 року	Редакція Бюджетного Кодексу України від 2015 року
кошти від відчуження майна, яке знаходиться у комунальній власності, в тому числі від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення;	
дивіденди, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності територіальної громади;	дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є майно АРК, комунальна власність;
кошти від повернення позик, які надавалися з відповідного бюджету та відсотки, сплачені за користування ними;	
кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням відповідної ради;	
місцеві запозичення;	
субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів	капітальні трансферти (субвенції) з інших бюджетів;
<i>Додатково в редакції Бюджетного Кодексу України від 2010–2014 років:</i>	
плата за надання місцевих гарантій;	
кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту	
10 відсотків коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від державної частини продукції, виробленої на ділянці надр у межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України), що розподіляються між місцевими бюджетами адміністративно-територіальних одиниць, на території яких знаходиться відповідна ділянка надр	
90 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності (крім земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації)	
єдиний податок;	скасовано
податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	скасовано

Як видно з табл. 1, суттєвим зрушенням у адмініструванні бюджетів розвитку з 2010 року стало включення єдиного податку до джерел його формування. Згідно з новим Бюджетним кодексом України до бюджету розвитку зараховуються плата за надання місцевих гарантій, частина коштів від продажу земель-

них ділянок несільськогосподарського значення. Це дозволило збільшити обсяг доходів цієї частини місцевих бюджетів та підвищити частку доходів бюджетів розвитку у загальних доходах місцевих бюджетів (рис. 1).

■ Обсяг доходів місцевих бюджетів без міжбюджетних трансфертів, млрд. грн.

▨ Обсяг доходів бюджетів розвитку місцевих бюджетів, млрд. грн.

Рисунок 1 – Динаміка обсягу доходів місцевих бюджетів України та доходів їх бюджетів розвитку [2; 4]

Зрозуміло, що збільшилися доходи бюджету розвитку, джерелом якого з 2011 року до 2015 року і слугував єдиний податок. Ефект від включення єдиного податку до джерел наповнення бюджетів розвитку протягом 2011-2014 року підвищувався у міру зростання фіскальної важливості вказаного податку, що було досягнуто через підвищення та індексацію ставок єдиного податку. За результатами 2014 року надходження єдиного податку до бюджетів розвитку місцевих бюджетів України стали основним дохідним джерелом і склали 66,6 % усіх доходів цих бюджетів проти 15 % у 2011 році.

Другим основним джерелом є кошти, одержані із загального фонду місцевих бюджетів, проте частка їх за період аналізу зазнавала суттєвого коливання від 69,9 % у 2011 році до 12,3 % у 2015 році.

Обсяги та частка бюджету розвитку у доходах місцевих бюджетів є настільки незначними, що не дозволяють фінансувати масштабні інвестиції. Крім цього заслуговує на увагу той факт, що змінами бюджетно-податкового законодавства України у 2015 році скасовані такі джерела формування місцевих бюдже-

тів розвитку, як єдиний податок та податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (відповідні податкові надходження віднесені до доходів загального фонду місцевих бюджетів) [5]. Видається, що за таких умов місцеві бюджети розвитку не відповідають пріоритетам і завданням розвитку регіонів, оскільки переважно орієнтуються на поточні витрати та витрати по «захищеним» статтям, а штучне збільшення місцевих бюджетів за рахунок фінансування делегованих повноважень створює більше проблем, аніж можливостей.

З метою розширення джерел формування доходів бюджетів розвитку, на нашу думку, доцільним було б передання частини надходжень від податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств у бюджет розвитку, що стимулювало б органи місцевого самоврядування до створення умов для активізації господарської діяльності та збільшення частки ефективної зайнятості. Також важливе місце у вирішенні фінансових проблем розвитку окремих громад може зіграти удосконалення адміністрування вже існуючих джерел наповнення бюджетів. Варто також активніше використовувати такий засіб акумулювання коштів в бюджети розвитку, як випуск місцевими органами самоврядування облігацій внутрішнього та зовнішнього займу.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує необхідність подальшого реформування бюджетної системи на місцевому рівні, що має проводитися в напрямку децентралізації і забезпечення місцевих органів самоврядування додатковими дохідними джерелами, що залежать від результативності функціонування економіки регіону. Державна регіональна політика, використання фінансових інструментів державного впливу на регіональний розвиток має базуватися не лише на державній фінансовій підтримці місцевих бюджетів, але й враховувати власні зусилля органів місцевого та регіонального самоврядування, стимулювати останні до активізації впливу на розвиток підвідомчих територій.

Список використаних джерел

1. Бюджетний Кодекс України [Електронний ресурс]: від 8 липня 2010 р. № 2456-VI / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за

- 2015 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П впровадження)», USAID. – Київ, 2016. – 80 с.
3. Затонацька Т. Г. Особливості бюджетного інвестування в Україні на сучасному етапі / Т. Г. Затонацька, А. В. Ставицький // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 46–54.
 4. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>. – Назва з екрана.
 5. Паутова Т. О. Формування доходів місцевих бюджетів в Україні: проблеми та перспективи вдосконалення / Т. О. Паутова // Публічне управління: теорія та практика. – 2014. – Вип. 1. – С. 132–138.
 6. Чугунов І. Я. Бюджет розвитку як складова фінансово-економічної системи регіону / І. Я. Чугунов, О. П. Крайник // Наукові праці НДФІ. – 2006. – Вип. 4 (37). – С. 4.

УДК 330.142.22:658.15

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ПОЗИКОВИМ КАПІТАЛОМ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Я. В. Лобода, *магістр спеціальності «Фінанси і кредит»*
Н. С. Педченко, *д. е. н., проф. – науковий керівник*

Ключові слова: позиковий капітал, виробниче підприємство, управління, механізм формування, особливості джерел формування, політика залучення.

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин в Україні зумовлює необхідність ефективної діяльності виробничих підприємств. Тому підприємствам для того, щоб вижити та ефективно працювати необхідно правильно організувати свою діяльність та здійснювати раціональне управління позиковим капіталом. Управління позиковим капіталом є важливим завданням загальної системи управління господарською діяльністю виробничих підприємств. Позиковий капітал є досить багатогранною категорією, оскільки може виступати у різноманітних формах. Наслідком цього є постійний рух капіталу, перетворення із однієї форми в іншу з паралельним функціонуванням, що є головною особливістю позикового капіталу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми механізму формування структури позикового капіталу виробничих підприємств та управління його використанням приваблює ряд науковців, серед яких варто виокремити роботи таких вчених як: І. О. Бланк [2, ст. 448], І. Т. Балабанов [1, ст. 384], С. М. Гавриленко [3, ст. 21], В. В. Позняков [5, ст. 252], В. В. Ковальов [4, ст. 512] та інших. У сфері управління позиковим капіталом виробничих підприємств, недостатньо опрацьованими залишаються питання, які пов'язані з механізмом формування та впровадженням ефективного управління ним.

Формулювання мети. Метою роботи є розкриття теоретичних та практичних аспектів особливостей механізму формування та управління позиковим капіталом виробничого підприємства у сучасних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Позиковий капітал – це додаткові грошові кошти, без яких в сучасних умовах господарювання не може обійтися жодне виробниче підприємство. Проблемами дослідження механізму формування та управління позиковим капіталом виробничого підприємства приділяють увагу науковці у фінансовій сфері. Зокрема, І. О. Бланк відмічає, що «позиковий капітал являє собою частину вартості майна організації, придбаного за рахунок зобов'язання повернути постачальнику, банку чи іншому позикодавцеві гроші або цінності, еквівалентні вартості такого майна» [2, ст. 448].

І. Т. Балабанов пояснює, що позиковий капітал – це частина капіталу, яка використовується господарюючим суб'єктом, що не належить йому, але залучається на основі банківського, комерційного кредиту або емісійної позики на основі повернення [1, ст. 384].

В. В. Позняков стверджує, що позиковий капітал – капітал, що утворюється за рахунок банківського кредиту та коштів, отриманих від продажу випущених облігацій [5, ст. 252], а В. В. Ковальов бере до уваги позиковий капітал як грошову оцінку коштів, наданих підприємству на довгостроковій основі третім особам [4, ст. 512].

В більшості випадків виробниче підприємство використовує у своїй діяльності такий позиковий капітал як: банківський кредит та облігаційні позики. Але, окрім таких джерел вони також використовують фінансовий лізинг та внутрішню кредиторську заборгованість. Оцінивши вартість джерел надхо-

дження, керівництво обирає один з найоптимальніших варіантів забезпечення ефективної діяльності у майбутньому, на підставі цього формується ефективне управління позикового капіталу виробничого підприємства.

Насамперед, слід зазначити, що особливостями механізму формування позикового капіталу виробничого підприємства є саме його залучення, адже підприємство має дуже обережно підходити до вибору джерел його формування. Ефективність і гнучкість управління формуванням позикового капіталу виробничого підприємства сприяють створенню оптимальної фінансової структури капіталу та, як наслідок, забезпечують його фінансову стійкість.

Механізм формування позикового капіталу дає змогу виробничому підприємству нарощувати економічний потенціал і забезпечити ефективніше використання власного капіталу, а отже, підвищити ринкову вартість капіталу.

Особливостями механізму формування позикового капіталу виробничого підприємства, є те, що його позиковий капітал складається з довгострокових і поточних зобов'язань, забезпечень наступних витрат і платежів та доходів майбутніх періодів. Зобов'язання характеризують заборгованість виробничого підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

Головною особливістю механізму формування позикового капіталу виробничого підприємства є способи залучення, які поділяються на зовнішні та внутрішні. Способи залучення позикового капіталу виробничого підприємства узагальнено на рис. 1.

Як видно з рисунку, є два способи залучення позикового капіталу виробничого підприємства, які в свою чергу можуть мати різні джерела формування. У свою чергу зовнішні джерела позикових коштів складаються з двох підгруп – зовнішні довгострокові й зовнішні короткострокові джерела позикового фінансового капіталу виробничого підприємства.

Особливістю механізму формування внутрішніх джерел позикових коштів виробничого підприємства, до яких входять позикові фінансові ресурси, є утворення за рахунок відстрочених зовнішніх довгострокових і короткострокових зобов'язань [2, ст. 448].

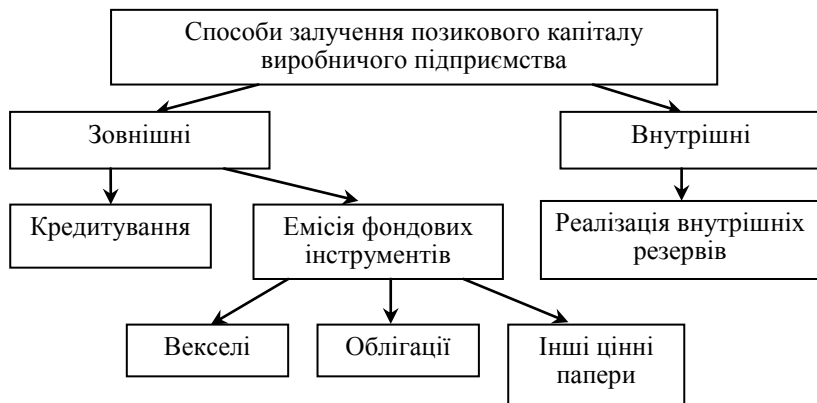

Рисунок 1 – Способи залучення позикового капіталу виробничого підприємства [2]

Так до внутрішніх довгострокових позикових коштів виробничого підприємства належать: відстрочена та прострочена заборгованість за майно в оренді; реструктуризований борг за кредитами та позиками; відстрочена та прострочена заборгованість за облігаційними позиками; відстрочена податкова заборгованість; інші внутрішні довгострокові позикові кошти; довгостроковий податковий кредит і пільги.

Важливою особливістю механізму формування позикового капіталу виробничого підприємства є залучення короткострокових позикових коштів, до яких відносять: короткострокові кредити і позики не сплачені в строк; короткостроковий товарний (комерційний) кредит, не сплачений у строк; внутрішня і зовнішня кредиторська заборгованість, строк сплати якої не настав; прострочена внутрішня і зовнішня кредиторська заборгованість; інші внутрішні короткострокові позикові кошти.

Також слід зазначити, що особливістю механізму формування позикового капіталу виробничого підприємства є те, що підприємство може отримати кредити в комерційних банках під забезпечення векселів або інших боргових цінних паперів. Повернення виробничим підприємством таких кредитів здійснюється з поточних рахунків підприємства або за рахунок коштів, отриманих банком від дебіторів під час оплати векселів (заставлених). Виробниче підприємство несе відповідні витрати за

залучення капіталу. Ці витрати пов'язані із сплатою процентів за кредитами і позиками.

Згідно особливостей механізму формування позикового капіталу виробничого підприємства можна стверджувати що, підприємство може залучати так звані фінансові довгострокові зобов'язання, які можуть бути конвертовані і не конвертовані. Довгострокові конвертовані зобов'язання пов'язані з кредитами і позиками, які виробниче підприємство отримало на умовах, згідно з якими у випадку їх непогашення у визначений термін, до кредиторів переходить певна кількість акцій або вони володітимуть частиною вкладу до статутного капіталу. Щодо довгострокових неконвертованих зобов'язань, то вони не пов'язані з певними умовами надання кредиторам прав на отримання акцій або володіння частиною статутного капіталу в разі неповернення кредитів і позик [3, ст. 21].

Слід сказати, що відповідно до механізму формування позикового капіталу, виробниче підприємство може залучати також короткостроковий позиковий капітал, який залучається підприємством відповідно до кредитного договору, укладеного з банками. У бухгалтерському балансі короткострокові кредити і позики відображаються як короткострокові зобов'язання зі строком погашення протягом 12 місяців. Вони є джерелом покриття оборотних активів. Позики можуть бути у вигляді облігацій, привілейованих акцій, фінансових векселів, інших боргових цінних паперів. Використання у необхідних розмірах короткострокових кредитів банку створює для підприємства умови щодо підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, оскільки потреби в оборотних коштах, які носять тимчасовий характер, покриваються за рахунок кредитів.

Вагомою особливістю механізму формування позикового капіталу, є також те, що виробниче підприємство може залучати внутрішню кредиторську заборгованість, слід зазначити, що це безкоштовне джерело фінансування підприємства. Сума цієї заборгованості умовно може бути прирівняна до власного капіталу. Однак вона спричиняє зниження вартості виробничого підприємства, а отже і обсягу випуску продукції і як наслідок зниженню прибутку підприємства [5, ст. 252].

Ефективне функціонування виробничого підприємства залежить від багатьох чинників, одним найважливіших з яких є капітал підприємства, який виступає фактором виробництва,

інвестиційним ресурсом, джерелом доходу та відіграє важливу роль у діяльності підприємства. Важливим і вирішальним для підприємства також є система управління позиковим капіталом, яка створює передумови ефективної діяльності і розвитку підприємства.

Особливість механізму управління позиковим капіталом супроводжується залученням значних фінансових ресурсів, що пов'язано з використанням різноманітних видів капіталу, а саме: власного, позикового та залученого. Для більшості виробничих підприємств основною частиною і базою усього фінансового капіталу є власний капітал, але діяльність підприємства в системі ринкової економіки неможлива без періодичного використання різноманітних форм залучення позикових коштів. Позикові кошти займають досить вагоме місце в структурі капіталу виробничого підприємства.

Використання позикових коштів дає можливість приросту рентабельності власного капіталу, але негативно впливає на фінансову стійкість виробничого підприємства. Використання позикових коштів є важливим питанням для кожного підприємства і потребує виваженого підходу до визначення потреби в них, вибору їх джерел та обсягів залучення.

Значною особливістю механізму управління позиковим капіталом є напрям залучення позикового капіталу, що сприяє створенню оптимальної фінансової структури капіталу виробничого підприємства, а отже в свою чергу сприяє розширенню фінансового потенціалу та отриманню в свою чергу більшого прибутку. В даний час присутня низка теорій і підходів до управління використанням позикового капіталу, обліку, аналізу, структурі, вартості позикового капіталу, способів його формування, проте універсального підходу не існує.

Можна стверджувати про те, що вагомою особливістю механізму в управлінні позиковим капіталом виступає політика управління ним. За визначенням І. А. Бланка, політика управління позиковим капіталом – це система принципів і методів розробки та реалізації фінансових рішень, що регулюють процес залучення позикових коштів, а також визначають найбільш раціональні джерела фінансування позикового капіталу відповідно до потреб і можливостей розвитку організації на різних етапах її існування [2, ст. 448]. Слід відзначити, що метою управління позиковим капіталом є визначення найбільш ефектив-

них джерел і умов залучення позикового капіталу з різних джерел. Процес формування політики залучення виробничим підприємством позикових засобів включає основні етапи.

Особливістю першого етапу залучення позикового капіталу виробничим підприємством є те, що відбувається аналіз процесу формування і використання залученого капіталу у звітному періоді. Для цього доцільно провести аналіз загального обсягу позикових коштів у звітному періоді; форми залучення й ефективність їх використання. У процесі аналізу варто порівняти темпи зростання позичкових і власних коштів; виявити зміну економічних показників діяльності підприємства (обсяг операційної, фінансової й інвестиційної діяльності); загальної суми активів підприємства. Визначити і проаналізувати динаміку обсягів позикового капіталу за строками.

Щодо другого етапу, то слід відмітити, що тут визначаються цілі залучення позикових засобів у майбутньому періоді. На наступному етапі здійснюється визначення максимального обсягу залученого капіталу з урахуванням забезпечення достатньої фінансової стійкості підприємства. Вона повинна оцінюватися не тільки з позицій самого підприємства, але і з позицій можливих його кредиторів, що забезпечить згодом зниження вартості залучення позикових засобів. З урахуванням даних вимог виробниче підприємство установлює ліміт використання позикових засобів у своїй господарській діяльності.

Особливого значення в управлінні позиковим капіталом набуває оцінка вартості різних форм позикового капіталу, результати якої є основою розробки управлінських рішень щодо вибору альтернативних джерел залучення позикових засобів, що забезпечують задоволення потреб виробничого підприємства у позиковому капіталі, проводиться на четвертому етапі.

На наступному, п'ятому етапі, визначається співвідношення обсягу короткострокових і довгострокових позикових коштів. Шостий етап передбачає вибір форм залучення позикових засобів з урахуванням специфіки своєї фінансово-господарської діяльності.

Щодо особливості сьомого етапу, то саме на ньому визначається основний склад кредиторів, залежно від форм залучення позикових засобів. Наступним кроком є аналіз умов залучення кредитів, наприклад, термін надання кредиту; ставка відсотка за кредит; умови виплати суми відсотка; умови виплати основної

суми боргу; інші умови, пов'язані з одержанням кредиту. Особливістю передостаннього етапу є забезпечення своєчасних розрахунків за отримані кредити, що контролюються в процесі всієї господарської діяльності виробничого підприємства. Завершальним етапом є забезпечення ефективного використання залучених кредитів, що одночасно є одним з головних завдань керівництва виробничого підприємства.

Також необхідною особливістю механізму управління позиковим капіталом виступають показники щодо ефективності використання позикового капіталу, такі як:

- коефіцієнт концентрації залученого капіталу;
- коефіцієнт заборгованості (або коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів);
- коефіцієнт співвідношення між довгостроковим і короткостроковим залученим капіталом;
- коефіцієнт залучених коштів;
- коефіцієнт залучення коштів у частині покриття запасів;
- середній період надання кредиту;
- узагальнюючий коефіцієнт фінансової стійкості підприємства [4, ст. 512].

Доречно детально розглянути кожен із вищенаведених показників, так коефіцієнт концентрації залученого капіталу (ККЗК) зазначає частку позикових коштів у загальній сумі коштів, авансованих в діяльність виробничого підприємства. Чим вищим є значення цього показника, то більше підприємство є фінансове стійким, стабільним і незалежним від зовнішніх кредиторів, проте нормативне значення становить 0,4–0,5.

Щодо коефіцієнта заборгованості (КЗ), то даний коефіцієнт показує наскільки діяльність виробничого підприємства фінансується за рахунок позикових коштів, дає уявлення про кредитоспроможність підприємства та рівень фінансового ризику, якого можуть зазнати кредитори: чим нижчий коефіцієнт заборгованості, тим краще вони захищені від втрат.

Коефіцієнт співвідношення між довгостроковим і короткостроковим залученим капіталом (КДК і КК) є індивідуальним для кожного виробничого підприємства, тобто знаходиться оптимальне співвідношення між довгостроковим позиковим капіталом та короткостроковим.

Ступінь фінансової незалежності виробничого підприємства від залучених коштів відображає коефіцієнт залучених коштів

(КЗК) та чим нижчий рівень цього коефіцієнта, тим вища кредитоспроможність підприємства.

Останнім показником, який слід розраховувати при визначенні ефективності використання позикового капіталу, є узагальнюючий коефіцієнт фінансової стійкості виробничого підприємства (УКФС). Він використовується для визначення частини активів балансу, яка покривається більш стійкими джерелами.

Висновки. Результати аналізу стосовно розкриття теоретичних та практичних аспектів особливостей механізму формування та управління позиковим капіталом виробничого підприємства у сучасних економічних умовах, дозволяють стверджувати, що головною особливістю механізму формування позикового капіталу виробничим підприємством, є те, що позиковий капітал може бути залучений двома способами: зовнішнім та внутрішнім. Залучення в оборот позикового капіталу в розумних розмірах та ефективне його використання сприяють поліпшенню фінансового стану, і навпаки, якщо виробниче підприємство залучає в свій оборот позиковий капітал у розмірах, що економічно не обґрунтовані, то це може призвести до погіршення фінансового стану. Використання позикового капіталу дає змогу виробничому підприємству нарощувати економічний потенціал і забезпечити ефективніше використання власного капіталу, а отже, підвищити ринкову вартість підприємства.

Щодо особливості механізму управління позиковим капіталом виробничого підприємства, то впровадження політики управління позикового капіталу може дати відчутний поштовх в структурній перебудові реального сектора економіки, оновленню основних фондів, організації випуску нової продукції, розширенню виробничих об'єктів, реконструкції, технічному оснащення, формуванню основного капіталу, фінансових активів, поповненню оборотного капіталу.

Для оцінки ефективності використання позикового капіталу виробничого підприємства розраховуються наступні показники, такі як: коефіцієнт концентрації залученого капіталу; коефіцієнт заборгованості (або коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів); коефіцієнт співвідношення між довгостроковим і короткостроковим залученим капіталом; коефіцієнт залучених коштів; коефіцієнт залучення коштів у частині покриття запасів; середній період надання кредиту; узагальнюючий коефіцієнт фінансової стійкості виробничого підприємства.

Список використаних джерел

1. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом [Текст] / И. Т. Балабанов. – Москва : Финансы и статистика, 2006. – 384 с.
2. Бланк И. А. Управление формированием капитала / И. А. Бланк. – Киев : Центр, – 2005. – 448 с.
3. Гавриленко С. М. Забезпечення стратегічного розвитку підприємства харчової промисловості шляхом залучення кредитних ресурсів : Автореф. дис...канд. екон. наук : 08.06.01 / С. М. Гавриленко ; Нац. ун-т харч. технологій. – Київ : 2003. – 21 с.
4. Ковалев В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности [Текст] / В. В. Ковалев. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Финансы и статистика, 1998. – 512 с.
5. Позняков В. В. Толковый словарь по управлению [Текст] / В. В. Позняков. – Москва : Аланс, 1994. – 252 с.

УДК 336.025: 658.155

МОНІТОРИНГ РИЗИКІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

О. З. Маммадов, *магістр спеціальності «Фінанси і кредит»*

О. В. Тимошенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Ключові слова: фінансові результати, управління, прибуток, криза, нестабільність.

Постановка проблеми. Проблема дослідження можливостей виживання в умовах фінансової кризи на сьогодні є однією із найбільш актуальних. Моніторинг економічної ситуації в Україні і за кордоном свідчить, що кризові ситуації частішають, а їх наслідки набувають все більших масштабів. З огляду на це, підприємства повинні адаптуватись до тих умов, що створюються негативними факторами зовнішнього середовища, а внутрішні керовані чинники мають визначати можливість антикризової діяльності та адаптації фірми. Саме забезпечення антикризової діяльності на постійній основі дає змогу цілеспрямовано формувати ефективну підсистему управління фінансовими результатами підприємства в кризових ситуаціях.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Особливості управління фінансовими результатами підприємства в умовах нестабільності розглядалися в працях таких науковців та практиків, як А. Д. Чернявського, Е. М. Короткова, О. В. Василенка, Е. П. Жарковської, С. Крейтмера, В. Г. Кошкіна, А. Градова та ін. Але в сучасній фінансовій науці при обґрунтуванні особливостей управління фінансовими результатами в умовах нестабільності немає однозначності, тому багато питань на сьогодні є дискусійними.

Формулювання мети. Метою статті є висвітлення особливостей управління фінансовими результатами підприємства в умовах нестабільності та формування напрямів підвищення ефективності управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємство – складна економічна система, ефективне управління якою в умовах негативних впливів внутрішнього і зовнішнього середовища є основою його успішного функціонування та постійного зростання. Невід’ємною ознакою сучасного управління є готовність підприємства до стратегічних змін, які в умовах ринку є невідоротними.

Ризик-орієнтоване управління прибутком традиційно направлене на його максимізацію в сприятливих умовах господарювання, або мінімізацію негативних наслідків у разі настання несприятливих подій, та передбачає прийняття управлінських рішень на етапах формування, розподілу та використання прибутку [4].

З метою подолання наслідків настання ризиків фінансової небезпеки та запобігання недопущення збитків у фінансовій діяльності підприємства, необхідно дослідити систему моніторингу, яка є складовою його загальної системи управління прибутком.

При формуванні механізму управління фінансовими результатами підприємства доцільним є застосування не категорії «фінансовий ризик», який відображає лише ризики фінансової сфери діяльності підприємства, а категорії «ризик фінансової небезпеки», яка є комплексною по відношенню до урахування різних джерел виникнення ризиків. У загальному розумінні ризик фінансової небезпеки – це ймовірність настання збитку в результаті проведення будь-яких фінансово-господарських операцій, який впливає з природи цих операцій та має негативний

вплив на стан фінансової безпеки підприємства [2, с. 191]. Наочно види ризиків фінансової небезпеки представлено в табл. 1.

Таблиця 1 – Види ризиків при управлінні фінансовими результатами підприємства [2, с. 191]

Ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей	Ризики, пов'язані з вкладенням капіталу (інвестиційні ризики)	Ризики, пов'язані з формою організації господарської діяльності підприємства
Інфляційний ризик	Ризик упущеної вигоди	Авансовий ризик
Дефляційний ризик	Ризик зниження дохідності	Оборотний ризик
Валютні ризики		Ризик прямих фінансових втрат
Ризики ліквідності		

З метою нейтралізації ризиків фінансової небезпеки або подолання наслідків їх реалізації на підприємствах необхідно застосовувати систему моніторингу. Моніторинг ризиків фінансової небезпеки – це система спостереження, оцінки рівня ризику за певний період часу, що дозволяє певною мірою прогнозувати реалізацію ризикових подій та впровадити комплекс заходів щодо їх попередження, мінімізації або зниження негативних наслідків реалізації [2, с. 191].

Моніторинг ризиків фінансової небезпеки є складовою загальної системи управління фінансовою безпекою підприємства. Для того, щоб успішно виконувати своє призначення в якості інструменту управління моніторинг ризиків фінансової небезпеки підприємства повинен мати певні властивості [1].

По-перше, дії моніторингу повинні бути спрямовані відповідно до поставленої перед ним метою, на поглиблене вивчення впливу ризиків на результати діяльності підприємства. Саме моніторинг, на наш погляд, є інструментом регулярного спостереження за параметрами управління ризиками з метою їх порівняння із запланованими результатами чи заданими параметрами (умовами).

Цілісність моніторингу полягає в єдності всіх елементів, що входять до моніторингу, а також у взаємозв'язку і взаємодоповненні його механізмів, за допомогою яких керівництво підприємства своєчасно отримує інформацію про можливі ризики щодо управління прибутком.

По-друге, моніторинг повинен повністю охоплювати всі можливі ризики збитковості, враховувати вплив зовнішніх і

внутрішніх факторів, що впливають на виникнення ризикових ситуацій і тим самим надавати адекватну оцінку рівня ризику. В іншому випадку діяльність моніторингу ризиків збитковості буде носити односторонній характер, – спостереження тільки за окремими ризиками, що негайно позначиться на якості процесу моніторингу, а надалі і управлінні прибутком підприємства.

По-третє, властивість об'єктивності припускає, що моніторинг буде мати тільки достовірну інформацію, отриману з різних джерел. При цьому інформаційне забезпечення моніторингу ризиків фінансової небезпеки має включати в себе сукупність інформаційних ресурсів, а також способів їх організації, необхідних для реалізації покладених на процес моніторингу функцій, що забезпечують досягнення поставлених цілей [2, с. 192].

По-четверте, циклічність являє собою процес постійного поновлення всіх етапів моніторингу до тих пір, поки не буде досягнута поставлена перед ним мета.

По-п'яте, моніторинг повинен мати властивість ефективності, тобто витрати на його проведення повинні давати багатократний ефект. Ефективність моніторингу визначається комплексністю, системністю, що в кінцевому підсумку призводить до досягнення поставлених цілей.

Розглянуті вище властивості моніторингу виявляються в процесі реалізації моніторингу за наступними етапами (табл. 2).

1. Ідентифікація та відбір досліджуваних ризиків. Ця процедура полягає в установленні переліку основних видів ризику, що притаманні саме цьому підприємству.

2. Проектування процесу моніторингу ризиків фінансової небезпеки. На цьому етапі здійснюється формування інформаційної бази моніторингу ризиків фінансової небезпеки. Ефективність моніторингу визначається інформаційною базою, яка використовується в цих цілях.

3. Організація і проведення процесу моніторингу ризиків фінансової небезпеки. З метою оцінки ймовірності виникнення окремих ризиків доцільно використовувати наступні методи: економіко-статистичні методи; розрахунково-аналітичні методи; аналогові методи; експертні методи. Основна мета даного етапу оцінки – виявити основні види ризиків, що впливають на фінансово-господарську діяльність.

Таблиця 2 – Етапи організації процесу моніторингу ризиків фінансової небезпеки підприємства

Етапи	Складові
Ідентифікація та відбір досліджуваних ризиків	Виявлення проблемних ситуацій
Проектування процесу моніторингу ризиків фінансової небезпеки	Джерела інформації
	Методика
	Збір інформації
Організація і проведення процесу моніторингу ризиків фінансової небезпеки	Оцінка ступеня ймовірності виникнення окремих видів ризиків
	Визначення не ризикових фінансово-господарських операцій
	Визначення фінансово-господарських операцій з прийнятим рівнем втрат
Оцінка ефективності проведення моніторингу ризиків фінансової небезпеки	Визначення не ризикових фінансово-господарських операцій
	Визначення фінансово-господарських операцій з прийнятим рівнем втрат
	Визначення фінансово-господарських операцій з критичним рівнем втрат
	Визначення фінансово-господарських операцій з катастрофічним рівнем втрат
Вироблення системи коригувальних управлінських рішень	

4. Оцінка ефективності проведення моніторингу ризиків фінансової небезпеки підприємства. Ефективність моніторингу визначається своєчасним виявленням факторів прямого і непрямого впливу на рівень ризику [3, с. 321]. До факторів прямого впливу відносяться: нестабільність, суперечливість законодавства; непередбачені дії державних органів; нестабільність економічної (фінансової, податкової, зовнішньоекономічної тощо) політики; непередбачена зміна кон'юнктури внутрішнього і зовнішнього ринку; непередбачені дії конкурентів; непередбачені зміни у взаємовідносинах із господарськими партнерами. До факторів непрямой дії відносяться: нестабільність політичних умов; нестабільність соціальних умов; непередбачені зміни економічної обстановки в регіоні; непередбачені зміни в галузі підприємницької діяльності; непередбачені зміни в міжнародній обстановці; стихійні сили і клімат; непередбачені зміни економічної обстановки в регіоні.

На підставі виявлених факторів здійснюється угруповання фінансово-господарських операцій за рівнем ризику, а саме:

- неризиковані фінансово-господарські операції;
- фінансово-господарські операції з прийнятим рівнем втрат;
- фінансово-господарські операції з критичним рівнем втрат;
- фінансово-господарські операції з катастрофічним рівнем втрат.

На основі результатів моніторингу здійснюється коригування раніше прийнятих управлінських рішень, спрямованих на досягнення передбаченого рівня прибутковості підприємства.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що моніторинг є важливою складовою частиною управління ризиками, одним з найбільш важливих етапів організації процесу ризик-менеджменту, а безперервний процес моніторингу підвищує гарантію забезпечення придатності стратегій і систем управління прибутком.

Розроблена блок схема організації процесу моніторингу ризиків у фінансовому управлінні прибутком підприємства сприятиме подоланню негативного впливу на дію ризиків фінансової небезпеки, що виникають в процесі його фінансово-господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Егоров П. В. Стратегический мониторинг в управлении финансово-хозяйственной деятельностью производственных систем : монография / П. В. Егоров, Н. В. Алексеенко. – Донецк : ООО Юго-Восток, ЛТД, 2005. – 176 с.
2. Загорельська Т. Ю. Моніторинг ризиків фінансової небезпеки підприємства / Т. Ю. Загорельська // Економічний простір. – 2015. – № 95. – С. 189–200.
3. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб. / [Л. І. Донець, О. В. Шепеленко, С. М. Баранцева ін. ; за заг. ред. Л. І. Донець. – Київ : ЦУЛ, 2012. – 472 с.
4. Панченко І. А. Нові підходи до організації бухгалтерського обліку в умовах впровадження ризик-орієнтованого управління прибутком [Електронний ресурс] / І. А. Панченко. – Режим доступу: [http:// eztuir.ztu.edu.ua/5458/1/80.pdf](http://eztuir.ztu.edu.ua/5458/1/80.pdf). – Назва з екрана.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФИНАНСОВО-ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Мирсиябов Ниджат Камиль оглы, магистр специальности
«Финанси и кредит»

Е. В. Яриш, к. э. н., доцент – научный руководитель

Ключевые слова: эффективность, финансово-хозяйственная деятельность, рентабельность, фондоотдача, оборачиваемость.

Постановка проблемы. Поиск путей обеспечения эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия всегда занимал важное место среди актуальных проблем экономической науки.

Особенной актуальности эта проблема приобретает в условиях нестабильности, неопределенности, неустойчивости и непредсказуемости внешней среды, которые заставляют менеджмент предприятий адаптироваться к нему, основываясь на законах развития и поиска путей выживания в кризисных условиях. Поскольку чтобы быть конкурентоспособным в течение длительного времени и достичь своих целей, деятельность предприятия должна быть как результативной, так и эффективной.

Анализ основных исследований и публикаций. Изучению вопросов, связанных с оценкой, обеспечением и повышением эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятий, посвятили большое количество научных трудов зарубежные и отечественные экономисты: Бланк И. А., Говорушко Т. А., Дудукало Г. А., Ковальчук И. В., Саленко О. В., Сухарева К. В. и др. Несмотря на широкий спектр исследований по современным проблемам и мер обеспечения эффективной деятельности субъектов хозяйствования, существует ряд дискуссионных вопросов, в частности это касается методов оценки эффективности, механизма диагностики.

Формулировка цели. Целью исследования является теоретическое обоснование и разработка практических рекомендаций по усовершенствованию методики оценки эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятий.

Изложение основного материала. В современных условиях оценка эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятий может осуществляться на основе:

- традиционных финансовых показателей, таких как прибыль, рентабельность, фондоотдача, оборачиваемость [4];

- комплексной оценки эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия, которая предусматривает оценку: экономической эффективности производства (уровень удовлетворения потребностей рынка, производство продукции на единицу расходов ресурсов, затраты на единицу товарной продукции, прибыль на единицу общих затрат, рентабельность производства); эффективности использования труда (трудоемкость единицы продукции, относительное высвобождение работников, темпы роста производительности труда, доля прироста продукции за счет роста производительности труда, коэффициент эффективности использования рабочего времени, экономия фонда оплаты труда, выпуск продукции на 1 грн фонда оплаты труда); эффективности использования основных производственных фондов (фондоотдача основных фондов, фондоемкость продукции, рентабельность основных фондов, фондоотдача активной части основных фондов); эффективности использования материальных ресурсов (материалоемкость продукции, материалотдача, коэффициент использования важнейших видов сырья и материалов, затраты топлива и энергии на 1 грн. чистой продукции, экономия материальных затрат); эффективности использования финансовых ресурсов (коэффициент оборачиваемости оборотных средств, продолжительность одного оборота нормируемых оборотных средств, относительное высвобождение оборотных средств, удельные капиталовложения, капиталовложения на единицу введенных мощностей, рентабельность инвестиций, срок окупаемости инвестиций); эффективности использования всех активов (фондоотдача, оборачиваемость всех активов, оборачиваемость материальных ресурсов) [5];

- классической модели Дюпона «Рентабельность капитала», в соответствии с постулатами которой оценка эффективности осуществляется на основе двух групп показателей: обобщающих показателей первого уровня, которые характеризуют эффективность деятельности предприятия в целом, и показателей второго уровня, которые оценивают эффективность использования отдельных видов ресурсов предприятия [2];

- концепции «Performance Management» (управление результативностью), предусматривающей использование сбалансированной системы индикаторов (Balance Scorecard – BSC),

которая включает различные финансовые и нефинансовые показатели, позволяющие комплексно оценить стоимость предприятия и эффективность его деятельности. Показатели рентабельности используются в этой системе как второстепенные, а основным является экономическая добавленная стоимость (EVA) [2];

- концепции стоимости бизнеса, в основе которой лежит оценка стоимости предприятия как финансового показателя интегрирующего в себе показатели, отражающие внутреннюю ситуацию бизнеса и ее внешнее окружение, и, тем самым, позволяющего сопоставлять результаты деятельности различных экономических субъектов или одного субъекта в динамике [1];

- концепции управления денежными потоками, в соответствии с которой ключевым показателем эффективности является денежный поток как более информативный по сравнению с показателем чистой прибыли, поскольку позволяет оценить политику предприятия по поступлениям и платежам, обеспечение долговых обязательств, проанализировать показатели финансово-хозяйственной деятельности и сделать выводы о количестве и качестве внутренних источников финансового потенциала [6].

Таким образом, несмотря на разнообразие, неоднозначность и отсутствие единства в подходах к оценке эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия, следует отметить, что проведение анализа эффективности деятельности предприятия, выбор методов и системы показателей должны базироваться на особенностях деятельности субъекта хозяйствования и цели его проведения. При этом, значительная часть проблем оценки эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия требует детального изучения с точки зрения обеспечения учета тенденций развития, роли различных направлений деятельности, достижения разноплановых целей.

В общем виде проблему упорядочения многомерных объектов или процессов решает таксономия. Использование таксономического анализа для исследования экономических явлений было предложено В. Плютой [3].

Основными преимуществами такого метода являются:

- специально ориентирован на исследование предприятий, которые характеризуются большим количеством разнородных параметров;

- помогает «свернуть» многомерный статистический материал во времени и пространстве в единую количественную характеристику;

- как синтетическая величина учитывает влияние значений всех индивидуальных показателей;
- характеризует и иллюстрирует изменение значений показателей, формирующих синтетический;
- позволяет решить «проблему упорядочения многомерных объектов или процессов по заданному нормативному вектору эталона [3, с. 15].

Кроме этого, все показатели, взятые в основу исследования, делятся на стимуляторы, то есть те, которые положительно влияют на результирующий показатель, и на дестимуляторы, тормозящие его развитие. Это позволит в дальнейшем регулировать векторы развития через стимулирование положительных воздействий и нивелирования действия дестимуляторов.

Экстраполируем указанные преимущества на предмет исследования. Алгоритм использования таксономического показателя для оценки эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия представлен на рис. 1.1.

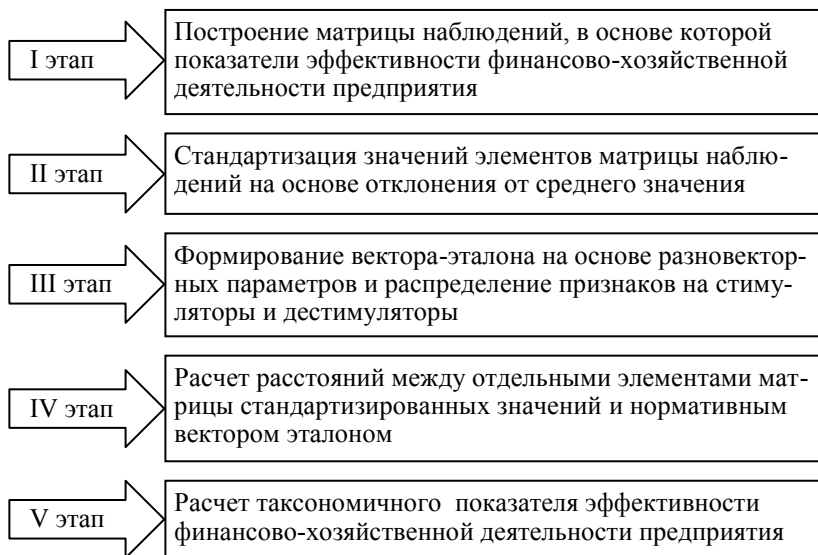

Рисунок 1.1 – Алгоритм расчета таксономического показателя эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия

Таким образом таксономический показатель эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия представляет собой «синтетическую» величину разнодействующих признаков, всесторонне характеризующих финансово-хозяйственную деятельность предприятия. Такая интегральная величина позволяет упорядочить показатели эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия и выявить изменения их уровня в динамике. Для оценки уровня эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия нами предлагается использование такой совокупности показателей:

- рентабельность операционной деятельности предприятия;
- рентабельность финансовой и инвестиционной деятельности предприятия;
- рентабельность производственных ресурсов;
- рентабельность хозяйственных ресурсов;
- рентабельность активов;
- рентабельность собственного капитала;
- фондоотдача активной части основных средств;
- коэффициент оборачиваемости оборотных активов;
- среднегодовая производительность труда работников.

Выводы. Основным преимуществом предложенного методического подхода для оценки эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия является возможность учесть отраслевые особенности хозяйственной и финансовой деятельности объекта анализа, влияние рыночных факторов путем включения в систему факторных показателей специфических критериев как текущей, так и динамической оценки эффективности. Кроме того, алгоритм расчета достаточно прост, что во многих случаях позволяет отказаться от экспертов, снижает общие расходы и повышает степень надежности оценки финансово-хозяйственной деятельности предприятия.

Список использованных источников

1. Говорушко Т. А. Управління ефективністю діяльності підприємств на основі вартісно-орієнтованого підходу: монографія / Т. А. Говорушко, Н. І. Климаш. – Київ : Логос, 2013. – 204 с.
2. Ковальчук І. В. Економіка підприємства : навч. посіб. / І. В. Ковальчук. – Київ : Знання, 2008. – 679 с.

3. Плюта В. Сравнительный анализ в экономических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа / В. Плюта. – Москва : Статистика, 1980. – 151 с.
4. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – Київ : Центр навч. літер., 2007. – 488 с.
5. Сухарева К. В. Оцінка ефективності діяльності підприємства : теоретико-методологічний підхід / К. В. Сухарева, А. А. Колодьянова // Економічний форум. – 2016. – № 1. – С. 241–245.
6. Янчева Л. Концепція управління грошовими потоками в ретроспективі фінансової стратегії / Л. Янчева, Т. Бочуля // Економічний аналіз. – 2012. – Випуск 10. – Частина 4. – С. 425–429.

УДК 658.15:005.934

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Н. В. Мащенко, *магістр спеціальності «Фінанси і кредит»*

В. В. Карцева, *д. е. н., доцент – науковий керівник*

Ключові слова: фінансова безпека підприємства, класифікація загроз, загроза фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва.

Постановка проблеми. Однією із найважливіших умов стійкого зростання підприємства та формування позитивних результатів його діяльності є ефективна система фінансової безпеки, яка сприятиме захисту підприємства від впливу загроз внутрішнього та зовнішнього походження.

Суб'єкти підприємництва, незалежно від форми власності, знаходяться під впливом постійного ризику та загроз фінансовій безпеці, пов'язаних з турбулентністю зовнішнього та внутрішнього середовища. У зв'язку з цим суб'єкт підприємництва має враховувати вплив загроз фінансовій безпеці шляхом визначення основних факторів впливу на їх безпеку. У свою чергу, це вимагає від суб'єкта підприємництва ретельного вивчення впливу ризиків та загроз на його діяльність з наступною їх класифікацією за відповідними ознаками. Це визначає актуальність проблеми дослідження та передбачає виокремлення відповідних ознак щодо класифікації загроз фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанню дослідження загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва у науковій літературі приділено багато уваги. Питання фінансової безпеки та її загроз висвітлені у працях таких науковців, як І. А. Бланк, І. П. Вознюк, К. С. Горячева, М. М. Єрмошенко, Н. О. Микитюк, В. В. Орлова, О. М. Підхормний, О. Л. Пластун і ін. Проте єдиного бачення сутності загрози фінансовій безпеці підприємства, так і класифікаційних ознак таких загроз, на сьогоднішній день немає.

Формулювання мети. Метою даної статті є обґрунтування сутності поняття загрози фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва, здійснення класифікації цих загроз за найсуттєвішими ознаками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «фінансова безпека підприємства» пов'язана із захищеністю від загроз. Під фінансовою безпекою підприємницької діяльності, на наш погляд, варто розуміти найважливішу складову системи управління, яка розширює можливості підприємства щодо підтримки його фінансової стійкості та самостійності з метою досягнення цілей, визначених обраною фінансовою стратегією. Логіка нашого дослідження потребує з'ясування сутності понять «загроза» та «загроза фінансовій безпеці», що стане основою для виокремлення найважливіших класифікаційних ознак цих загроз.

У сучасному економічному середовищі існує безліч загроз, які впливають на фінансові інтереси суб'єкта підприємництва і які можуть негативно відобразитись на його фінансовій стійкості, платоспроможності та загальному фінансовому стані. Під загрозою розуміється сукупність умов, процесів, факторів, що перешкоджають реалізації економічних інтересів суб'єктів господарської діяльності чи створюють небезпеку для них.

М. Єрмошенко загалом під «загрозою», розуміє конкретну і безпосередню форму небезпеки чи сукупність негативних чинників чи умов, а під «небезпекою» – об'єктивно існуючу можливість негативного впливу на якість явище, систему, механізм, соціальний організм, внаслідок чого йому може бути заподіяна шкода, що призведе до занепаду, кризового стану [4, с. 29].

Подібним чином розуміє загрозу безпеці підприємства Н. Підлужна (як конкретну небезпеку, що створює певні перешкоди у виробничо-комерційній діяльності підприємства і здійсненні його економічних інтересів) [5, с. 29].

У цьому контексті, правда більш конкретизовано, не просто як небезпеку, а й як потенційну і реальну дію, подію, процес або явище, що здатні порушити стійкість та розвиток підприємства, чи спричинити до припинення його діяльності, розуміють загрозу О. Ареф'єва та Т. Кузенко [1, с. 26]. На нашу думку, у цьому випадку більш конкретно визначені можливі наслідки реалізації загрози, як порушення стійкості та припинення розвитку діяльності підприємства. Недоліком цих визначень є те, що не уточнені місце, джерела виникнення загроз для суб'єкта підприємництва.

М. Бендіков визначає «загрозу» як сукупність умов, процесів, факторів, що перешкоджають реалізації національних економічних інтересів або створюють небезпеку для них і суб'єктів господарювання. Загроза може проявлятися у вигляді збитків чи втрат, інтегральний показник яких характеризує ступінь зниження економічного потенціалу за певний проміжок часу [2, с. 547].

Ю. Соколов розуміє загрозу фінансовій безпеці як зміну в оточуючих і внутрішніх елементах середовища функціонування фінансової системи, які можуть призвести до такої зміни предмета безпеки (тобто фінансових ресурсів держави і їх руху для забезпечення фінансової безпеки (незалежності), що проблематичним буде збереження існування фінансової системи в незмінному вигляді [7, с. 20].

І. Бланк загрозу фінансовим інтересам підприємства розуміє як форму вираження їх суперечності фінансовому середовищу функціонування підприємства, відображаючи реальну чи потенційну можливість прояву деструктивного впливу різноманітних факторів чи умов на їх реалізацію у процесі фінансового розвитку, що приводить до прямого чи непрямого економічного збитку [3, с. 53]. Отже, автор пов'язує загрози фінансовим інтересам підприємства виключно з його фінансовим середовищем. Однак, загрози фінансовим інтересам та фінансовому стану підприємства виникають не тільки у фінансовому середовищі підприємства, у а цілому його зовнішньому та внутрішньому середовищах, оскільки будь-яка загроза з боку зовнішнього чи внутрішнього середовища підприємства може трансформуватись у грошові збитки.

Так, наприклад, загроза пожежі, що може йти з боку внутрішнього середовища підприємства (халатність чи недотриман-

ня правил пожежної безпеки його працівників) або зовнішнього середовища підприємства (дія природних факторів), реалізуючись, у кінцевому результаті матиме фінансові наслідки у формі збитків. Отже, загроза фінансовій безпеці підприємства – це стан того чи іншого фактора його зовнішнього або внутрішнього середовища (або їх сукупності), яка прямо, або трансформуючись, може негативно вплинути на фінансовий стан та (або) фінансові інтереси підприємства, призвести до зниження його фінансової стійкості, або перешкодити його фінансовому розвитку [5, с. 32].

Аналіз визначень сутності понять «загроза» та «загроза фінансовій безпеці», дає підстави для уточнення цього поняття з точки зору впливу на управління підприємством. На наш погляд, загроза – це сукупність умов, негативних чинників, факторів, процесів та явищ, що перешкоджають реалізації пріоритетних фінансових інтересів суб'єктів підприємництва. Під загрозою фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва слід розуміти наявне чи потенційно можливе явище(чинник) або їх сукупність, що створюють небезпеку для реалізації його фінансових інтересів.

Обґрунтування сутності вище зазначених понять свідчить про те, що на фінансову безпеку впливає досить багато загроз, які відрізняються за відповідними ознаками, але у комплексі впливають на оточуюче середовище, в якому функціонує суб'єкт підприємництва.

Виходячи з цього, вважаємо за потрібне запропонувати найбільш загальну класифікацію загроз фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва (рис. 1).

На нашу думку, усю сукупність загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва можна поділити на зовнішні та внутрішні загрози. Зовнішніми загрозами фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва є негативні економічні процеси та явища, а також дії фізичних та юридичних осіб, що негативно позначаються на фінансовому стані підприємства. Зовнішні загрози виникають за межами підприємства та прямо не пов'язані з її основною діяльністю.

Ми пропонуємо внутрішні загрози фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва класифікувати за наступними ознаками.

За рівнем вірогідності загрози можуть бути маловірогідними і високовірогідними.

Рисунок 1 – Класифікація внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва

Джерело: узагальнено автором на основі [1, 6]

Залежно від форм прояву науковці відрізняють кількісні та якісні загрози. Кількісні загрози пов'язані з недосягненням або погіршенням показників діяльності підприємства порівняно з встановленими нормативами. Якісні – пов'язані з якісними змінами у розвитку підприємства, зокрема, банкрутство, корпоративні конфлікти, обвал ринку, «заморожування» банківських рахунків. Якісні загрози мають ймовірнісний характер та можуть оцінюватись з використанням теорії ризику.

За тривалістю дії загрози поділяють на тимчасові, які діють протягом обмеженого періоду часу, і постійні, які діють протягом усього періоду існування системи фінансової безпеки підприємства й фактично непереборні.

За рівнем тяжкості наслідків: загрози з високою, значною, середньою і низькою тяжкістю наслідків. Висока тяжкість означає, що ці загрози можуть призвести до різкого погіршення всіх фінансових показників діяльності суб'єкта підприємництва, що спричиняє негайне припинення його діяльності або завдають такої непоправної шкоди, яка призведе до таких наслідків пізніше. У цьому випадку відбувається ліквідація фірми. Значний рівень тяжкості наслідків реалізації загроз припускає можливість нанесення фірмі таких фінансових втрат, які негативно вплинуть на основні фінансові показники фірми, на її діяльність в майбутньому і долаються протягом тривалих термінів часу. Середній ступінь тяжкості означає, що подолання наслідків здійснення цих загроз вимагає витрат (наносить втрати), зіставні з поточними витратами фірми і не вимагає значного часу. Наслідки реалізації загроз з низьким ступенем наслідків не мають якого-небудь істотного впливу ні на стратегічні позиції фірми, ні навіть на її поточну діяльність.

Загрози можуть розрізнятися *за об'єктом посягань*. Об'єктом посягань виступають, передовсім, ресурси: трудові (персонал), матеріальні, фінансові, інформаційні. Загрози персоналу – шантаж з метою отримання конфіденційної інформації, викрадання співробітників, здирство тощо. Загрози матеріальним ресурсам – пошкодження будівель, приміщень, систем зв'язку, крадіжка устаткування. Загрози фінансовим ресурсам – шахрайство, фальсифікація фінансових документів, валюти, крадіжка грошових коштів. Загрози інформаційним ресурсам – несанкціоноване під'єднання до інформаційної мережі фірми, вилучення конфіденційних документів тощо.

За сферою походження: загрози, що виникають в процесі звичайної діяльності підприємства, репутаційні. До загроз, що виникають в процесі господарської діяльності, науковці відносять загрози, що утворюються всередині підприємства й пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції. Вони зумовлюють зниження результативності основної діяльності підприємства та впливають на його ринкову вартість. До такого роду загроз можуть відноситись: порушення фінансової дисципліни, несвоєчасне погашення зобов'язань, низька кваліфікація персоналу підприємства, низька якість планування та контролю, високий рівень фізичного та морального зносу обладнання та техніки і т. д. Репутаційні загрози пов'язані із формуванням негативної думки про підприємство у зовнішніх контрагентів. Вони виникають поза межами підприємства, але зумовлені його діями та результатами діяльності. Такі загрози також можуть призвести до зниження прибутковості підприємства та зменшення його ринкової вартості. До репутаційних загроз можна віднести інформацію про порушення справи про банкрутство підприємства, інформацію про заборгованість підприємства перед бюджетом, працівниками тощо.

Найбільшу небезпеку, як правило, становлять зовнішні загрози, які не піддаються виявленню і прогнозуванню. У нашому випадку ми пропонуємо врахування наступних загроз за відповідними ознаками.

За суб'єктами загроз: загрози з боку кримінальних структур; загрози з боку недобросовісних конкурентів. Ці загрози виникають поза межами підприємства без його участі й без його бажання. Зазвичай, вони викликані цілеспрямованими діями конкурентів, органів влади та інших сторонніх осіб, а також обставинами, що склалися у зовнішньому середовищі. До такого роду загроз можна віднести, наприклад, зміни у податковому та митному законодавстві, недобросовісну конкуренцію, рейдерські атаки тощо.

За моментом існування: актуальні, тобто ті, що вже настали (наприклад, економічна криза, яка настала), й потенційні, тобто можливі у майбутньому (наприклад, можлива поява в наступному році на ринку нових потенційних гравців).

За мірою небезпеки: особливо небезпечні (несприятливі макроекономічні умови: загальноекономічна ситуація в країні і регіоні, кризи; урядові кризи; рівень інфляції і прогноз інфляції;

природні катаклізми) та небезпечні (нестабільність нормативно-правової бази; нестабільність податкової, кредитної і страхової політики; нестабільність валютної політики держави і / або валютного курсу; несприятливі умови кредитування підприємств, зміна процентних ставок за кредитами).

Аналіз внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці підприємства потрібен при стратегічному плануванні діяльності підприємства і дозволяє прийняти правильні тактичні рішення для забезпечення успішної фінансової діяльності підприємства.

Ідентифікація загроз дає змогу суб'єктам підприємництва адаптуватись до постійної зміни середовища та успішно виживати в умовах конкуренції. Адаптація потребує здатності до розвитку, трансформації елементів підприємницької діяльності та системи управління в такому напрямку, який забезпечує фінансову безпеку.

Висновки. Таким чином, під загрозою фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва слід розуміти наявне чи потенційно можливе явище(чинник) або їх сукупність, що створюють небезпеку для реалізації його фінансових інтересів. Усю сукупність даних загроз можна класифікувати за найсуттєвішими ознаками, такими як джерело та рівень ймовірності виникнення, характер і розмір можливого збитку, вид діяльності підприємства, часовий період, характер походження, можливість прогнозування. Основним є поділ на зовнішні та внутрішні загрози. Зовнішні загрози є небезпечнішими в силу труднощів їх прогнозування та неможливості усунення за рахунок власних дій або можливостей

Сучасний етап розвитку суспільних відносин і конкурентна боротьба на ринку вимагає від підприємств швидкого реагування на зовнішній світ у цілому, а особливо на дії зовнішніх чинників у контексті загроз фінансовій стабільності і добробуту підприємства. Виконання, навіть, мінімальної кількості профілактичних заходів, дозволить контролювати управлінську ситуацію та своєчасно реагувати на можливість виникнення або усунення загроз фінансовій безпеці, які можуть призвести до негативних наслідків у діяльності суб'єкта підприємництва.

Список використаних джерел

1. Арєф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О. В. Арєф'єва, Т. Б. Кузенко. – Київ : Вид-во Європейського ун-ту, 2004. – 170 с.

2. Бендиков М. А. Экономическая безопасностью промышленного предприятия в условиях кризисного развития / М. А. Бендиков // Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – № 2. – С. 17–29.
3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – Київ : Ника – Центр, 2004. – С. 13–72, 100–102.
4. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
5. Мойсеєнко І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. посіб. / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко – Львів, 2011. – 380 с.
6. Підхормний О. М. Типологія загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємницької діяльності / О. М. Підхормний, Н. О. Микитюк, І. П. Вознюк // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». – 2007. – № 605. – С. 119–123.
7. Соколов Ю. А. Финансовая безопасность экономических систем / Ю. А. Соколов. – Москва : Анкил, 2010. – С. 7–45.

УДК 338.3 : 336

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ» ПІДПРИЄМСТВА

В. М. Михайленко, магістр спеціальності «Фінанси і кредит»

Н. В. Михайлова, к. е. н., доцент – науковий керівник

Ключові слова: ділова активність, ресурси підприємства, економічний потенціал, ефективність, оборотність.

Постановка проблеми. Діяльність будь-якого підприємства є джерелом уваги різних учасників ринкових відносин, передусім, власників, кредиторів, інвесторів, податкових служб, і навіть безпосередніх конкурентів. В умовах дефіциту ресурсів, що склалися в Україні, проблеми ефективного їх розподілу та використання на підприємстві виходять на одне з перших місць. Основним інструментом для оцінки ефективності використання ресурсів підприємства в умовах нестабільної економіки є аналіз ділової активності суб'єкта господарювання, за допомогою якого можна об'єктивно визначити результативність фінансової діяльності підприємства та перспективи його розвитку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми визначення сутності ділової активності розглянуті в працях зарубіжних вчених-економістів, зокрема таких, як: Д. А. Дакер, Е. Дж. Долан, Р. Дж. Кемпбел, Ф. Котлер, Л. А. Беренстайн, А. Д. Шеремет, В. В. Ковальов, Г. В. Савицька, Р. С. Сайфулін, Н. М. Дєєва, О. І. Дедіков, К. В. Ізмайлова та ін. Розробці окремих аспектів даної проблеми присвячені наукові праці вітчизняних економістів: Т. А. Лахтіонової, Р. О. Костирко, М. Д. Білик, О. В. Павловської, Н. Ю. Невмержицької, Є. В. Мниха, Н. М. Притуляк, В. О. Подольської, О. В. Яріш, Ю. С. Цал-Цалко та ін. Однак сьогодні залишаються ще невирішеними питання чіткого обґрунтування теоретичних основ ділової активності суб'єктів господарювання.

Формулювання мети. Метою дослідження є розгляд та конкретизація визначення ділової активності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах господарювання ділова активність відіграє одну з головних управлінських ролей в соціально-економічному розвитку підприємства. Виникнення поняття ділової активності діалектично зумовлене та практично виправдане, оскільки в цілому відображає суть змін в економіці, що стосуються потреби зіставлення розмірів вкладених ресурсів з проміжними та кінцевими результатами їх використання.

Термін «ділова активність» почав використовуватися у вітчизняній аналітичній літературі нещодавно, однак вже набув широкого розповсюдження. Але в його трактуванні різними вченими-економістами спостерігаються певні відмінності.

Ділова активність – це комплексна характеристика діяльності підприємства, яка містить в собі оцінку ступеня напруженості використання ресурсів. Ділова активність підприємства характеризується, перш за все, ефективністю використання виробничих ресурсів і стійкістю економічного зростання.

Л. О. Коваленко та Л. М. Ремньова вважають, що ділова активність підприємства – це комплексна характеристика, яка втілює різні аспекти діяльності підприємства, а тому визначається системою таких критеріїв, як місце підприємства на ринку конкретних товарів, географія ділових відносин, репутація підприємства як партнера, активність інноваційно-інвестиційної діяльності, конкурентоспроможність [6, с. 483].

О. О. Заїкіна, В. В. Ковальов визнають ділову активність важливою ринково-орієнтованою категорією. У широкому розу-

мінні означає весь спектр зусиль, спрямованих на просування підприємства на ринках продукції, праці, капіталу, у вузькому – його виробничу та комерційну діяльність, успішність вкладених зусиль, ресурсів, ефективність менеджменту [4].

О. А. Гарасюк, М. Ю. Ігнатенко стверджують що, ділова активність підприємства оцінюється сукупністю кількісних і якісних параметрів, серед яких зростання економічного потенціалу підприємств, обсяги поставок на експорт, імідж підприємства [3, с. 63].

У дослідженні І. С. Вчешняк ділова активність підприємства визначається як економічна категорія, що характеризує економічну діяльність підприємства з позицій внутрішніх його змін і виявляється через зміну її інтенсивності у часі [7, с. 411].

На думку О. О. Шеремета ділова активність означає зусилля, які підприємство докладає для виходу на ринок продукції, праці, капіталу, а при аналізі фінансово-господарської діяльності цей термін застосовується для характеристики поточної виробничої і комерційної діяльності [8, с. 128].

Г. Г. Кірейцев характеризує ділову активність з двох сторін. По-перше, під діловою активністю розуміється процес вибору оптимального співвідношення між наборами економічних ресурсів та окремо між обсягами виробництва і різноманітних продуктів за допомогою цих ресурсів. Про зростання ділової активності в даному прикладі свідчитиме підвищення прибутковості підприємства за умови оптимізації структури використання ресурсів та напрямків виробництва при незмінності інших умов. З іншого боку, Г. Г. Кірейцев розкриває сутність ділової активності виходячи з теорії кругообігу ресурсів [5, с. 412].

Ю. С. Цал-Цалко розкриває зміст ділової активності, доповнюючи теорію кругообігу ресурсів ще двома категоріями: «економічне зростання» та «економічний розвиток». Категорія «економічне зростання» ідентифікується як регулярне та стійке розширення масштабів економічної діяльності шляхом постійного нарощування величини фінансових ресурсів (майна) підприємства, яке доцільно проводити до досягнення ринкової рівноваги (задоволення попиту усіх потенційних споживачів). Поняття «економічний розвиток» пов'язується з використанням на підприємствах глобальних за своїм змістом досягнень технологічного прогресу, який в наш час є стрімким і дає змогу підприємствам швидко ставати лідерами на ринку [4, с. 402–403].

Повністю розділяючи думки науковців, ділову активність підприємств можна розглядати як у широкому, так і вузькому значенні. У широкому розумінні вона означає весь спектр зусиль підприємства, спрямованих на просування на ринках продукції, праці, капіталу. У вузькому розумінні, тобто при аналізі фінансово-господарської діяльності, ділова активність підприємства означає його виробничу й комерційну діяльність [2, с. 76].

Слід зазначити, що ділова активність суб'єкта господарювання виступає індикатором розвиненості відносин, зв'язків, можливостей у державі, є проявом прозорості діяльності, відкритості бізнес-процесів, свідченням дієвості та дотримання законодавчих і нормативно-правових норм, наслідком ефективного управління (на відміну від ділової пасивності). Термін «ділова активність» може використовуватися при оцінці різноманітних явищ, подій, станів з різних позицій:

- як властивість бізнесменів, підприємців;
- для опису економічного стану в країні, фази економічного циклу;
- як циклічний процес при здійсненні маркетингової діяльності;
- як характеристика ринку збуту (розмір замовлень, стан розрахунків);
- для оцінки діяльності підприємства (наприклад, економічного потенціалу, рівня беззбитковості), при плануванні;
- для оцінки корпорацій: відкриття філій, відділень;
- у фінансовому аналізі підприємства на основі сукупності коефіцієнтів.

Ділова активність проявляється в динамічності розвитку підприємства, швидкості обороту засобів підприємства. Критеріями ділової активності є:

- рівень ефективності використання ресурсів підприємства;
- стійкість економічного зростання;
- ступінь виконання завдання за основними показниками господарської діяльності тощо [1].

На нашу думку, ділову активність підприємства можна визначити як мотивований на макро і мікрорівні процес управління ефективністю господарської діяльності суб'єктів економічних відносин, спрямований на забезпечення їх розвитку, збільшення трудової зайнятості й ефективне використання всіх видів ресурсів з метою досягнення ринкової конкурентоспроможності

й формування сучасного інноваційно-інвестиційного потенціалу суб'єктів ринкових відносин і національної економіки в цілому.

Висновки. Таким чином, ділова активність – це комплексна характеристика, яка втілює різні аспекти діяльності підприємства. У широкому розумінні означає весь спектр зусиль, спрямованих на просування підприємства на ринках продукції, праці, капіталу, у вузькому – його виробничу та комерційну діяльність, успішність вкладених зусиль, ресурсів, ефективність менеджменту.

Економічний зміст ділової активності визначається індикаторами ефективного використання підприємством вкладених в нього коштів та показниками, що характеризують можливості підвищення результативності його діяльності.

Список використаних джерел

1. Анісімова О. М. Аналіз ділової активності підприємства як системна оцінка ефективності використання власних ресурсів / О. М. Анісімова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва, 2013. – № 2. – С. 19–24.
2. Антипенко Є. Ю. Аналіз теоретичних аспектів ділової активності підприємства та існуючих підходів до її оцінювання / Є. Ю. Антипенко, С. М. Ногіна // Сталий розвиток економіки, 2013. – № 3. – С. 76–80.
3. Гарасюк О. А. Проблеми щодо сутності поняття «ділова активність підприємства» / О. А. Гарасюк // Вісник КТУ, 2010. – № 22. – С. 63.
4. Заїкіна О. О. Роль показників ділової активності в оцінці управління підприємством / О. О. Заїкіна // Харчова промисловість, 2008. – № 7. – С. 144–148.
5. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / за ред. проф. Г. Г. Кірейцева. – Київ : ЦУЛ, 2002. – 496 с.
6. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – Київ : Знання, 2008. – 483 с.
7. Нестеренко Н. В. Ділова активність як невід'ємна частина фінансового стану підприємства / Н. В. Нестеренко, О. Діхтяр // Економічний аналіз, 2012. – № 10. – Частина 3. – С. 411.
8. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / О. О. Шеремет. – Київ : «Кондор», 2005. – 196 с.
9. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник / Ю. С. Цал-Цалко. – Київ : Центр учбової літератури, 2008. – С. 402–413.

СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

М. А. Оніщук, магістр спеціальності «Фінанси і кредит»,
І. В. Фисун, к. е. н., доцент – науковий керівник

Ключові слова: сільськогосподарські ризики, страхування, Аграрний страховий Пул, державна підтримка, субсидії.

Постановка проблеми. Страхування є одним з ефективних методів управління сільськогосподарськими ризиками, що дозволяє зменшити залежність сільськогосподарських підприємств від негативних наслідків раптових непередбачуваних подій. Страхування як система мінімізації сільськогосподарських ризиків, як комплекс ефективних механізмів та інструментів держави та приватного сектору є необхідною складовою частиною ринкової інфраструктури та одним з базових елементів розвитку сільського господарства.

Страхування сільськогосподарських ризиків здатне підвищити стабільність доходів аграрних підприємств, підвищити конкурентоспроможність вітчизняних сільгоспвиробників на зовнішньому ринку та сприятиме залученню іноземних інвестицій в аграрний сектор. З огляду на це, актуальним є питання тенденцій та перспектив розвитку страхування сільськогосподарських ризиків.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Окремі аспекти теорії та практики страхування в сільськогосподарському сегменті ринку страхових послуг знайшли своє відображення у працях таких учених як Н. Герасименко, Г. Гудзь, С. Навроцький, Ю. Лузан, В. Якубович та інших. Віддаючи належне добробку вчених у цій сфері, слід зауважити, що недостатньо уваги приділяється тенденціям та перспективам розвитку страхування сільськогосподарських ризиків з державною підтримкою та формуванню ефективної системи сільськогосподарського страхування, що формує інституційну структуру, визначає тенденції розвитку та забезпечує розвиток сільського господарства.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження тенденцій та перспектив розвитку сільськогосподарського страхування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільськогосподарське страхування є одним з найефективніших способів уп-

равління ризиками в аграрній сфері виробництва. Воно дозволяє найбільш повно поєднувати інтереси учасників ринку страхування та держави як сторони, першочерговим завданням якої є забезпечення продовольчої безпеки, стабільного розвитку сільськогосподарського підприємництва, зростання добробуту селян та їх соціального захисту. Проте, протягом 2011–2014 років кількість страхових компаній, що працювали в цьому сегменті страхового ринку була незначною. Так, у 2011 році з 380-ти страховиків, що здійснювали діяльність у сфері ризикового страхування, лише 15-ть здійснювали страхування сільськогосподарських ризиків; у 2012 році – з 381 страхової компанії з ризикового страхування лише 19-ть здійснювали сільськогосподарське страхування; у 2013 році – з 349-ти страховиків лише 16-ть страхували сільськогосподарські ризики, а у 2014 році – з 339-ти страховиків з ризикового страхування, що діяли на страховому ринку України, лише 17-ть здійснювали страхування сільськогосподарських ризиків (табл. 1).

Таблиця 1 – Частка страхових компаній, що здійснювали страхування сільськогосподарських ризиків, на страховому ринку України у 2011–2014 рр., %*

Показник	Рік			
	2011	2012	2013	2014
Загальна кількість страхових компаній	445	446	411	389
Кількість страхових компаній з ризикового страхування	380	381	349	339
Кількість страхових компаній, що здійснювали страхування сільськогосподарських ризиків	15	19	16	17
Частка страхових компаній, що здійснювали страхування сільськогосподарських ризиків, в кількості компаній з ризикового страхування, %	3,9	5,0	4,6	5,0

* Побудовано на основі даних джерел [1, 2].

Дані таблиці 1 свідчать про надзвичайно малу частку страховиків, що здійснювали страхування сільськогосподарських ризиків, в загальній кількості страховиків з ризикового страхування в Україні протягом 2011–2014 років.

На кінець досліджуваного періоду, 2014 рік, найбільшу част-

ку в сільськогосподарському страхуванні становили страховики, що є членами Аграрного страхового Пулу, а саме – ТДВ «СТ «Домінанта», ПрАТ «СК «Страхові гарантії», ПрАТ «СК «Брокбізнес» та ПрАТ «Українська Аграрно-Страхова компанія», що становили 84 % загального ринку сільськогосподарського страхування в Україні. Інші 16 % ринку належали страховикам, що здійснювали добровільне страхування сільськогосподарських ризиків у 2014 році. До них слід віднести наступні страхові компанії: ПрАТ «СК «ІНГО Україна», ПрАТ «СК «ПЗУ Україна», ПрАТ «СК Аска», ПАТ «НАСК «Оранта», ПрАТ «СК «Провідна» (рис. 1).

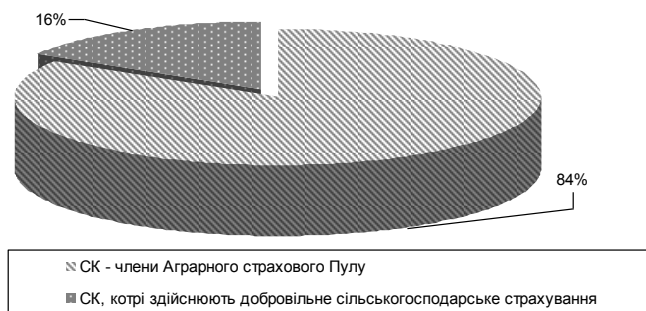

Рисунок 1 – Частка страховиків-членів Аграрного страхового пулу України на ринку страхування сільськогосподарських ризиків у 2014 р., %*

* Побудовано на основі даних джерел [2, 3].

Проведені дослідження свідчать про те, що протягом 2011–2014 років на страховому ринку України діяли страхові компанії, що мали ліцензію на проведення сільськогосподарського страхування, проте не здійснювали таку діяльність. Таких страховиків було близько семи. Зокрема, до них можемо віднести наступні: ПрАТ «СК «Український страховий дім», ТДВ «СК «Агрополіс», ПрАТ «СК «Статус» та інші.

Об'єднання страховиків «Аграрний страховий Пул» був створений 7 листопада 2012 року як неприбуткова організація, що на добровільних засадах об'єднує страховиків України, та основна діяльність якої пов'язана із організацією та провадженням стра-

хування ризиків у сфері виробництва, зберігання та обігу сільськогосподарської продукції, в тому числі з добровільним страхуванням сільськогосподарської продукції з державною підтримкою від сільськогосподарських виробничих ризиків, здійснюване відповідно до Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою». Відповідно до частини 6 статті 13 Закону України «Про страхування», Об'єднання страховиків «Аграрний страховий Пул» провадить свою діяльність, як об'єднання страховиків, що мають ліцензію на страхування сільськогосподарської продукції та які утворили Аграрний страховий пул, що є юридичною особою та утримується за рахунок коштів страховиків. Відповідно до частини першої статті 16 Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» Об'єднання страховиків «Аграрний страховий Пул» є єдиним об'єднанням страховиків, що здійснюють страхування сільськогосподарських ризиків. Станом на кінець I-го півріччя 2016 року до об'єднання страховиків «Аграрний страховий Пул» входило 5-ть страхових компаній, зокрема: ПрАТ «СК «Страхові гарантії», ПрАТ «СК «Брокбізнес» та ПрАТ «Українська Аграрно-Страхова компанія», ТДВ «СК «Агрополіс», ПрАТ «СК «Альфа страхування». За даними об'єднання ТДВ «СТ «Домінанта» було призупинено членство через несплату щоквартальних членських внесків [4].

В рамках своєї діяльності Пул співпрацює з Державними органами влади: Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; Міністерством аграрної політики та продовольства України; Аграрним фондом України та Державною продовольчо-зерновою корпорацією України; Лігою страхових організацій України; Українською Федерацією Убезпечення; Об'єднаннями агровиробників.

У період осінь 2013 року – весна 2014 року страхові компанії – члени Аграрного страхового Пулу застрахували врожай зернових культур за програмою форвардних закупівель Аграрного Фонду України. Всього було укладено 684 договори страхування, сума відповідальності страховиків становила 1,7 млрд грн, при цьому сума зібраних страхових премій становила більше 55 млн грн. Урожай сільськогосподарських культур був застрахований на загальній площі понад 361 тисяч гектарів. Незважаючи на досить сприятливі погодні умови, страхові компанії –

члени Аграрного Страхового Пулу отримали 29 заяви про настання ризикових подій. Ризикові події на кінець 2014 року фіксувалися переважно в південних регіонах України (Херсонська, Миколаївська, Дніпропетровська, Запорізька та Вінницька області).

У весняно-літній період 2014 року було зафіксовано, пошкодження посівів зливою, градом, підтоплення посівів внаслідок сильних злив. Станом на кінець вересня 2014 року страхові компанії – члени Аграрного страхового Пулу виплатили відшкодування ще по 2 ризиковим подіям. Сума виплаченого відшкодування за договорами страхування становила 1 мільйон гривень. Станом на кінець грудня 2014 року страхові компанії – члени Аграрного страхового Пулу виплатили відшкодування в загальній сумі в 1,3 млн. грн. Всі ризики страхових компаній, що були членами Аграрного страхового Пулу, у 2014 році були перестраховані у міжнародного перестраховика «Swiss Reinsurance Company Ltd» (Швейцарія) [5].

Результати дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду сільськогосподарського страхування свідчить, що цей сегмент страхового ринку розвивається й працює ефективно лише при надійній підтримці з боку держави. В тих країнах, де уряд не приділяє уваги сільськогосподарському страхуванню, його розвиток відбувається сповільнено. А країни, котрі зацікавлені у забезпеченні страхового захисту сільськогосподарських товаровиробників, підтримують сільськогосподарське страхування. Одним із поширених способів такої підтримки є застосування субсидій та інших видів фінансової підтримки сільськогосподарського страхування. В окремих країнах держава бере на себе всі ризики щодо сільськогосподарського страхування, створюючи державну страхову компанію, і фактично, вступаючи у конкуренцію на ринку фінансових послуг із приватним сектором. Практично в усіх економічно розвинених країнах світу на високому рівні здійснюється державна підтримка страхування сільськогосподарських ризиків, але найбільша допомога надається урядами США, Канади та Іспанії [6].

В Україні спостерігається систематична невідповідність коштів, що виділяються на державну підтримку, потенційним масштабам ринку сільськогосподарського страхування. Так, протягом 2009–2012 років кошти на страхові субсидії у Державному бюджеті не були передбачені і не виділялися, при

цьому охоплено страхуванням було лише 3 % усіх посівних площ. В той же час, у 2011 році уряд США виділив на субсидування страхових премій зі страхування сільськогосподарських ризиків близько 16 млрд доларів США, що становило 127,88 млрд грн. за офіційним обмінним курсом НБУ [7].

Отже, проведені дослідження в галузі страхування сільськогосподарських ризиків свідчать про необхідність удосконалення державної підтримки та ширшого залучення страховиків до проведення такого страхування.

Висновки

1. Результати досліджень розвитку страхування сільськогосподарських ризиків в Україні засвідчили, що цей вид страхування в нашій країні здійснюють переважно страховики, що є членами Аграрного страхового Пулу. При цьому частка страховиків, задіяних в цьому сегменті страхового ринку за досліджуваний період не перевищувала 5 % від загальної кількості страховиків з ризикового страхування.

2. Зважаючи на важливість розвитку сільськогосподарського сектору економіки в Україні, виникає необхідність удосконалення державної підтримки страхування сільськогосподарських ризиків шляхом передбачення субсидування коштів сільськогосподарським товаровиробникам з Державного бюджету та широкого залучення страховиків до проведення сільськогосподарського страхування.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Гудзь Г. О. Сучасний стан розвитку страхових послуг в аграрному підприємстві України / Г. О. Гудзь // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. – 2015. – Т. 20. – В. 3. – С. 218–224.
3. Навроцький С. А. Система сільськогосподарського страхування: тенденції та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / С. А. Навроцький. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21. – Назва з екрана.
4. Офіційний сайт Аграрного страхового Пулу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaip.com.ua/about/>. – Назва з екрана.

5. Офіційний сайт Swiss Re [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/search?client=opera&q=Swiss+Re&sourceid=opera&ie=UTF-8&oe=UTF-8/>. – Назва з екрана.
6. Якубович В. Система страхування аграрних ризиків в Іспанії: висновки для України[Електронний ресурс] / В. Якубович. – Режим доступу: <http://www.agroinsurance.com/ru/practice/?pid=533>. – Назва з екрана.
7. Лузан Ю. Я. Прогноз обсягів державної підтримки страхування урожаю сільськогосподарських культур в Україні [Електронний ресурс] / Ю. Я. Лузан, Н. А. Герасименко. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/LUZAN.pdf. – Назва з екрана.

УДК: 336-026.564:006

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

А. О. Профатілова, *магістр спеціальності «Фінанси і кредит»*
В. В. Карцева, *д. е. н, проф.* – науковий керівник

Ключові слова: управління фінансовою стійкістю, фінансова стійкість, фінансова сталість, фінансова стабільність, фінансова рівновага.

Постановка проблеми: Головне завдання трансформаційних процесів на сучасному етапі полягає в тому, щоб підвищити продуктивність та ефективність функціонування підприємств реального сектору економіки, а також забезпечити можливість їхньої адаптації до глобальних зрушень.

Діяльність підприємства на ринку спрямована на досягнення визначених стратегічних цілей та тактичних завдань, що дозволяють забезпечити високоефективну фінансово-господарську діяльність, підтримку його фінансової стійкості на відповідному рівні.

Проблема забезпечення стійкості та, зокрема, фінансової стійкості дуже гостро постала перед українськими підприємствами, що зумовило значний інтерес до неї з боку науковців. На нинішньому етапі ринкових реформ забезпечення фінансової стійкості підприємств є одним із пріоритетних завдань. У цих умовах актуальності набувають дослідження теоретичних та організаційно-методичних питань управління фінансовою стійкістю підприємств.

Аналіз основних досліджень і публікацій: Питання управління та забезпечення фінансової стійкості підприємств розглядаються у працях вітчизняних науковців, серед яких: І. Бланк, І. Дем'яненко, М. Кизим, М. Коробов, Н. Мамонтова, А. Чупіс, Л. Шабліста. Теоретико-методичні питання фінансової стійкості набули значного розвитку в працях таких учених як: М. Абрютіна, І. Балабанов, Є. Брігхем, Дж. Ван Хорн, А. Грачов, В. Ковальов, М. Крейніна, О. Стоянова, А. Шеремет, Р. Сайфулін.

Формулювання мети: Метою даної статті є обґрунтування необхідності забезпечення фінансової стійкості підприємства і на цій основі формування системи управління нею.

Виклад основного матеріалу: Довгостроковий та стабільний розвиток суб'єктів господарювання у сучасних умовах, що характеризуються мінливістю, непрогнозованістю та посиленням економічної глобалізації, значною мірою залежить від їхньої фінансової стійкості. Тільки за цієї умови підприємства зможуть генерувати чинники позитивних кількісних та якісних змін для нормального їхнього функціонування сьогодні та зростання виробничого потенціалу в майбутньому. На нинішньому етапі ринкових реформ забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання є одним із пріоритетних завдань. Дослідження теоретико-методологічних та організаційно-методичних питань забезпечення фінансової стійкості підприємств, розробка системи аналітичних засобів та інструментів її оцінки в сучасних умовах господарювання набувають значної актуальності.

Стійкість підприємства як складної соціально-економічної системи – це якісна характеристика його стану, індикатор його «здоров'я», запорука його життєдіяльності в конкурентному середовищі та основа для стабільного розвитку в довгостроковому періоді. Стабільність підприємства виявляється у ритмічному виробництві якісної продукції, яка має стійкий попит, у міцному становищі на ринку, високому рівні матеріально-технічної оснащеності виробництва, використанні найновіших досягнень науково-технічного прогресу, наявності стабільних економічних зв'язків із партнерами, ритмічному кругообігу основного та оборотного капіталу, ефективності господарських і фінансових операцій, невеликому ступені ризику в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності, наявності системи страхування фінансового ризику.

Важливою функціональною складовою відкритої соціально-економічної системи – підприємства – є фінансова підсистема,

діяльність якої спрямована на забезпечення його стабільного розвитку в умовах дії динамічного зовнішнього середовища. Перелічимо основні компонентами фінансової системи підприємства:

- сукупність фінансових інструментів (договори, укладені підприємством, цінні папери, якими володіє підприємство, частки у статутних фондах інших підприємств, власний капітал, готівка тощо);

- працівники фінансових служб (фінансовий директор, бухгалтер, працівники фінансового або планово-фінансового відділів та інші);

- система управління фінансами підприємства;

- інформаційно-технічне та нормативно-правове забезпечення.

Важливою характеристикою системи управління підприємством, пов'язаною з розвитком та функціонуванням, є стійкість – здатність ефективно функціонувати під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів.

У вітчизняній економічній літературі, окрім поняття *фінансова стійкість підприємства*, зустрічаємо такі як: *фінансова сталість*, *фінансова стабільність* і *фінансова рівновага*.

Під *фінансовою сталістю* розуміють стійкість фінансового середовища у довгостроковій перспективі, що забезпечується високою часткою власного капіталу у загальній сумі фінансових ресурсів, які використовує підприємство, та спроможністю маневрувати власними коштами для забезпечення безперебійного процесу діяльності та постійної платоспроможності [8, с. 944]. З огляду на це фінансову сталість можемо розглядати як характеристику чи ознаку фінансової стійкості у довгостроковому періоді.

Українські економісти *фінансову стабільність* розглядають як процес забезпечення фінансової стійкості та фінансової рівноваги. Зокрема: Т. Керанчук визначає фінансову стабільність як сукупність економічних відносин, що забезпечують можливість підприємства до збереження ним абсолютної та нормальної фінансової стійкості при контрольованій фінансовій рівновазі, та водночас здатність до стійкого економічного зростання за умови врахування найбільш значущих зовнішніх чинників [4, с. 177]; І. Бланк фінансову стабілізацію розглядає у контексті антикризового управління та визначає як процес, який складається з трьох етапів: усунення поточної неплатоспромож-

ності, відновлення фінансової стійкості та забезпечення фінансової рівноваги у довгостроковому періоді [2, с. 251].

Поняття *рівновага* можна використовувати для характеристики категорії «стійкість». У тлумачному словнику подано таке визначення «рівноваги»: 1) стан спочинку, у якому знаходиться будь-яке тіло, система під впливом рівних, протилежно спрямованих сил; 2) стійке співвідношення між чим-небудь... [8, с. 339] Отже, стійкість, як якісна характеристика системи, відображає можливість збереження системи у стані рівноваги або її здатність врівноважуватися після будь-якого впливу.

На нашу думку, поняття «фінансова рівновага», що, зазвичай, передбачає такий стан фінансової діяльності підприємства, за якого потреба в прирості основного обсягу активів балансується з можливістю формування ним фінансових ресурсів [2, с. 447], не можна ототожнювати та порівнювати із поняттям «фінансова стійкість», оскільки фінансова стійкість відображає можливість відновлення стану фінансової рівноваги або максимальне наближення до нього.

У сучасній економічній літературі немає й загальноприйнятої точки зору щодо визначення поняття фінансової стійкості, про що засвідчують праці, присвячені проблемам економічної, фінансової та фінансово-господарської діяльності підприємства. Найчастіше визначення змісту цього поняття залежить від цілей тих чи інших досліджень. Це суттєво обмежує уявлення про фінансову стійкість суб'єкта господарювання як одну з основних категорій фінансового менеджменту і спричинює до її ото-тожнення з ліквідністю, прибутковістю або платоспроможністю.

Цієї думки дотримуються І. Бланк, Г. Савицька, а І. Балабанов, які розуміють під фінансовою стійкістю такий стан підприємства, за якого за рахунок власного капіталу покривають засоби, що вкладені в постійні активи, коли підприємством не допускається невинуватна заборгованість та воно спроможне вчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями. У наведених визначеннях сутність поняття «фінансова стійкість» пов'язується лише зі станом і структурою активів та пасивів, що не дає повного уявлення про стійкість фінансової системи підприємства.

А. Грачов пропонує під фінансовою стійкістю підприємства розуміти платоспроможність протягом певного періоду виключно в грошовій формі за умови встановлення фінансової рівноваги між майном у грошовій та негрошовій формі з одного боку,

а також між власним і залученим капіталом – з іншого [3, с. 192]. Проте підприємство, яке може розрахуватися із своїми зобов'язаннями, не завжди можна вважати фінансово «здоровим», адже у нього може не залишитися коштів на продовження діяльності або, використавши увесь прибуток на сплату боргів, підприємство не спроможне здійснювати інвестиційну та інноваційну діяльність, що неминуче спричинить до втрати стійкості у майбутньому.

Проведемо паралель між зазначеними вище поняттями: *фінансову сталість* можемо вважати характеристикою фінансової стійкості суб'єкта господарювання в довгостроковому періоді, *фінансову стабілізацію* – механізмом її забезпечення, а *фінансову рівновагу* – ідеальним станом фінансового середовища суб'єкта господарювання.

Управління фінансовою стійкістю підприємства становить систему заходів щодо розробки і реалізації принципів і методів управлінських рішень стосовно формування такого стану фінансових ресурсів, який би забезпечив підприємство постійним зростанням прибутку, платоспроможністю та кредитоспроможністю. Воно спрямоване на досягнення платоспроможності підприємства в короткостроковому та довгостроковому періодах, забезпечення наявності грошових коштів для оплати поточних зобов'язань, фінансових ресурсів для розвитку, забезпечення ліквідності підприємства, а також забезпечення фінансової безпеки підприємства, його фінансової гнучкості та фінансову стабільність, досягнення фінансової рівноваги підприємства в довгостроковому і короткостроковому періодах.

Головною метою управління фінансовою стійкістю підприємства є забезпечення фінансової безпеки та стабільності його функціонування і розвитку в поточному та перспективному періодах, що дозволить у кінцевому підсумку максимізувати ринкову вартість підприємства.

Для ефективного функціонування підприємству необхідно здійснювати управління фінансовою стійкістю. На наш погляд, управління фінансовою стійкістю можна розглядати з одного боку – з точки зору процесу, а з іншого – як системи, з урахуванням впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища (рис. 1).

Управління фінансовою стійкістю підприємства вирішує такі завдання: забезпечення оптимальної структури капіталу, забез-

печення оптимальної структури активів, забезпечення постійної платоспроможності, забезпечення кредитоспроможності і збалансування та забезпечення оптимальної структури грошових потоків [7, с. 28].

Рисунок 1 – Система управління фінансовою стійкістю підприємства [складено автором]

Зовнішні чинники утворюють зовнішнє середовище, коливання в якому можуть різко змінити фінансовий стан фірми і навіть спричинити до її банкрутства. Зовнішні обставини, зазвичай, не піддаються регулюванню з боку керівництва окремого підприємства, тому, щоб забезпечити фінансову стійкість, необхідне гнучке пристосування до них. З цього погляду поведінка

підприємства для забезпечення стійкого фінансово-економічного розвитку – це процес протидії негативним зовнішнім чинникам, реакція на зовнішні збурювання, що виводить підприємство зі стану рівноваги.

Внутрішні чинники – це внутрішні складові, які, зазвичай, перебувають під впливом підприємства. Вони відображають не лише обсяг фінансового потенціалу підприємства, а й ефективність його використання. Для забезпечення фінансової стійкості суб'єкта господарювання необхідно так управляти цими чинниками, щоб нівелювати негативний вплив зовнішнього середовища.

Процес управління фінансовою стійкістю, на нашу думку, повинен складатися з наступних складових:

- аналіз та оцінка абсолютних та відносних показників фінансової стійкості підприємства та визначення впливу на них факторів зовнішнього і внутрішнього середовища;
- планування та прогнозування фінансової стійкості (формулювання стратегічних і оперативних цілей з подальшим виокремленням відповідальних за ефективність процесу управління);
- фінансовий моніторинг та моделювання можливих шляхів та напрямів зростання або підтримання фінансової стійкості;
- контроль за виконанням запланованих показників, з метою реалізації обраної стратегії та прогнозування майбутнього рівня фінансової стійкості.

З точки зору системи ми розглядаємо управління фінансовою стійкістю підприємства, як ефективне управління операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю підприємства. Гармонізація показників різних видів діяльності та їх узгодження зі стратегічними цілями підприємства сприятиме підтримці фінансової стійкості підприємства.

Висновки: Довгостроковий і стабільний розвиток підприємств у сучасних умовах, що характеризується мінливістю, не прогнозованістю та посиленням економічної глобалізації, значною мірою залежить від їхньої фінансової стійкості. У вітчизняній економічній літературі для оцінки фінансового стану підприємства використовують поняття фінансова стійкість, фінансова сталість, фінансова стабільність та фінансова рівновага. Проаналізувавши сутність цих категорій, вважаємо, що фінансова сталість є характеристикою фінансової стійкості підприємства в довгостроковому періоді, фінансова стабілізація механізмом її забезпечення, а фінансова рівновага – ідеальним станом фінансового середовища одиниці господарювання.

Забезпеченню консенсусу у взаємодії підприємства із оточуючим середовищем сприяє ефективне управління фінансовою стійкістю в рамках обраної фінансової стратегії. Адже лише ефективна фінансова стратегія дає змогу поєднати дію закону стійкості, що характеризує прагнення підприємства вижити, використовуючи свої фінансові можливості, та закону розвитку, який відображає прагнення підприємства досягти найбільшого сумарного потенціалу протягом життєвого циклу.

Таким чином, ефективне управління фінансовою стійкістю підприємства, сприятиме підтримці його платоспроможності, інвестиційної привабливості та фінансової безпеки, з метою максимально можливої економічної вигоди та посилення конкурентних переваг підприємства.

Список використаних джерел

1. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента : учеб. пособие для средн. учебн. Заведений. – 3-е изд., доп. и перераб. – Москва : Финансы и статистика, 2000. – 527 с.
2. Бланк И. А. Управление финансовой стабилизацией предприятия. – Київ : Ника-Центр, Эльга, 2003. – 496 с.
3. Грачев А. В. Финансовая устойчивость предприятия: анализ, оценка и управление : учебно-практическое пособие. – Москва : Издательство «Дело и Сервис», 2004. – 192 с.
4. Керанчук Т. Л. Методичний підхід до оцінки фінансової стабільності підприємств // Економіка і підприємництво: стан і перспективи : зб. наук. праць. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – С. 177.
5. Мамонтова Н. А. Умови забезпечення фінансової стійкості підприємств / Н. А. Мамонтова // Фінанси України. – 2009. – № 8.
6. Мартинюк В. М. Методологічні принципи управління фінансовою стійкістю підприємств торгівлі / В. М. Мартинюк // Наука й економіка. – 2011. – № 4. – 28 с.
7. Новый тлумачний словник української мови у 4-х томах. Т. 4. Укладачі: проф. Яремко В. В., к. філологічних наук Сліпушко О. М. – Київ : В-во «Аконіт», 1998. – 944 с.
8. Теорія фінансової стійкості підприємства : монографія / М. С. Заюкова, О. В. Мороз та ін. ; за ред. М. С. Заюкової. – Вінниця : УНІВЕРСУМ. – Вінниця, 2004. – 155 с.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

І. Ю. Руденко, магістр спеціальності «Фінанси і кредит»

О. В. Яріш, к. е. н., доцент – науковий керівник

Ключові слова: платоспроможність, управління, підприємство, фінансове планування, ліквідність, фінансова стійкість

Постановка проблеми. Мінливість зовнішнього середовища, посилення конкуренції і інші економічні перетворення, що відбуваються в економіці України, обумовлюють необхідність у формуванні стабільного фінансового стану підприємства, його здатність розвиватися у перспективі. Одним з головних критеріїв цього виступає платоспроможність підприємства, тобто його здатність своєчасно і в повному обсязі здійснювати планові платежі і термінові зобов'язання, підтримуючи при цьому нормальний ритм господарської діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичні основи управління платоспроможністю висвітлені в роботах зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів: М. Абрютіна, І. Балабанова, І. Бланка, О. Єфімова, А. Измалкова, О. Кислиці, В. Ковальова, Л. Лахтіонова, М. Маліка, О. Непочатенко, А. Поддєрьогіна, П. Саблука, Г. Савицької, П. Стецюка. Однак вивчення і критичний аналіз опублікованих з цієї проблеми матеріалів дозволяють зробити висновок, що багато завдань з управління платоспроможністю підприємства в умовах політичної та економічної нестабільності в Україні, як в науковому, так і в управлінсько-практичному аспектах залишаються недостатньо розробленими.

Формулювання мети. Мета полягає у теоретичне обґрунтуванні й опрацювання підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення політики управління платоспроможністю підприємства.

Виклад основного матеріалу. Під платоспроможністю розуміють здатність підприємства розраховуватися з кредиторами негайно, в день настання строку платежів, тобто йдеться про постійну наявність в нього в необхідних розмірах платіжних засобів, або активів.

Надзвичайно важливу роль у системі механізму управління платоспроможністю підприємства відіграє нормативне забез-

печення. Необгрунтовані або невзаємопов'язані норми і нормативи фінансової стійкості можуть розладити ефективну діяльність найефективнішого механізму. Головна вимога до нормативного забезпечення полягає в тому, що ставлення та зміна норм і нормативів мають базуватися або на науково обгрунтованій методиці, або на основі ринкових відносин. До складу нормативного забезпечення слід віднести: інструкції, методичні вказівки, фінансові норми і нормативи, стандарти, нормативні показники, нормативні коефіцієнти та іншу нормативну документацію. В управлінні платоспроможністю підприємства важливе значення мають норми і нормативи фінансової стійкості. На основі встановлених фінансових норм та техніко-економічних нормативів розраховується потреба суб'єкта підприємницької діяльності у фінансових ресурсах та визначаються джерела їх фінансування. Дослідження показали, що нормативи забезпечення механізму управління підприємства слід класифікувати за такими основними напрямками (рис. 1):

Рисунок 1 – Класифікація нормативів забезпечення механізму управління політикою платоспроможності підприємства [5]

Останні роки стали періодом змін у функціонування підприємств, численних нововведень в організації, методах їх управління та формах співпраці з діловими партнерами, інвесторами та працівниками. Але, незважаючи на те, що за період ринкової трансформації в економіці України накопичено певний позитивний досвід роботи на підприємствах, продовжують залишатися невирішеними багато питань їх функціонування. Це

зумовлено тим, що прийоми та методи діяльності підприємств ускладнюються й набувають нових рис. Одночасно виникають нові види фінансових операцій і послуг, які не мали аналогів у світовій практиці й стали можливими завдяки складному поєднанню різних технологій у царіці попиту та пропозиції фінансових ресурсів, а також завдяки стрімкому розвитку сучасних інформаційних інновацій. Наявні наукові принципи й підходи поки що істотно відстають від сформованої фінансової практики ринкової економіки в Україні. Особливо потребують модернізації існуючі моделі управління платоспроможністю на підприємствах, без яких важко уявити сучасну практику формування фінансових ресурсів та ефективного їх використання.

На основі узагальненого аналізу методичних основ управління платоспроможністю підприємств, вважаємо, що одним з напрямків підвищення ефективності управління платоспроможністю в сучасних умовах має стати вдосконалення системи фінансового планування, спрямоване на забезпечення і підтримку достатнього рівня ліквідності як активів підприємства, так і підприємства в цілому.

У зв'язку з цим, основними завданнями фінансового планування, в контексті вирішення розглянутої проблеми, повинні стати:

- планування доходів, прибутку та інших фінансових ресурсів, їх оптимальний розподіл на основі показників виробничих планів;

- виявлення резервів і мобілізація ресурсів підприємств з метою раціонального використання коштів, що забезпечують підвищення ефективності їх функціонування з метою своєчасного та в повному обсязі погашення боргових і фінансових зобов'язань;

- оцінка рівня ризику окремих активів підприємства, їх дохідності та можливості перетворення на засоби платежу;

- аналіз впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на рівень ліквідності активів підприємства;

- оцінка можливостей використання зовнішніх джерел поповнення ліквідних ресурсів.

Серед особливостей забезпечення ліквідності підприємств є відсутність добре налагоджених організаційних форм у структурі підприємства. Акцентуємо увагу на важливому моменті, що платоспроможність характеризується не просто здатністю по-

гашати короткострокові зобов'язання, а трансформувати активи в платіжні інструменти для певних розрахунків. Тобто платоспроможність підприємства забезпечується ліквідністю його наявних активів і залежить від неї. Характеристикою ліквідності виступає ліквідність балансу підприємства, яка розраховується шляхом зіставлення засобів за активом балансу, у якому відображено розміщення засобів підприємства в елементи обігових коштів, згрупованих за термінами можливого швидкого їх перетворення в гроші, із зобов'язаннями за пасивами балансу, згрупованими за ступенем терміновості їх оплати».

Найбільший рівень платоспроможності підприємства здатні забезпечити грошові засоби, які є абсолютно ліквідними. Слід зазначити, що в цьому контексті характеристика «абсолютно ліквідні» застосовується теоретично, на практиці вона має певні обмеження.

Грошовим засобам притаманна абсолютна оберненість в інші активи, тобто вони можуть у будь-який проміжок часу трансформуватися в споживчу форму. Крім того, вони характеризуються мобільністю, абсолютною стійкістю, відсутністю витрат при перетворенні, подільністю. Але погашення короткострокових зобов'язань підприємство може проводити й не в грошовій формі. Тому й платоспроможність визначатиметься здатністю підприємства розраховуватися за зобов'язаннями не лише грошовими засобами, а й іншими високоліквідними активами. Тому можна стверджувати, що фінансові ресурси в сучасних умовах – саме та частина оборотних активів, які найбільше впливають на платоспроможність підприємств і рівень забезпеченості якими визначається саме показниками платоспроможності.

Для ефективного управління платоспроможністю підприємства, залучення й використання фінансових ресурсів з метою забезпечення належного рівня ліквідності та платоспроможності підприємства доцільно застосовувати відповідну матрицю прийнятих рішень, основу якої складають різні напрями адаптивного регулювання, основними серед яких є:

- оцінка ризиковості окремих активів підприємства, їхньої прибутковості та можливості перетворення в засоби платежу;
- аналіз впливу на стан ліквідності окремих фінансових операцій, здійснення яких супроводжується зміною структури активів і пасивів підприємства;

- прогнозування змін співвідношення обсягу залучених і використаних фінансових ресурсів з урахуванням макро- і мікроекономічних чинників;
- оцінка можливостей використання зовнішніх джерел поповнення ліквідних ресурсів;
- збереження та розширення збуту продукції підприємства;
- проведення повномасштабних маркетингових досліджень.

Висновки. Підсумовуючи, можна зазначити, що для управління платоспроможністю підприємство має постійно визначати потребу в ліквідних фінансових ресурсах короткострокову та довгострокову перспективу. Підприємству з нестійкою платоспроможністю варто поліпшити організаційну структуру, тобто приділити увагу розвитку менеджменту і створити службу внутрішнього аудита, яка б дозволила б знизити зловживання всередині підприємства. Також платоспроможність підприємства може бути визначена у вигляді функціональної залежності різниці між обсягами фінансових ресурсів за відповідними групами активів, класифікованих за ступенем ліквідності, і пасивів підприємства, згрупованих за термінами їхнього використання та залучення.

Успішна реалізація запропонованих рекомендацій можлива в умовах формування чіткої фінансової стратегії розвитку підприємства та переходу від оперативного і поточного фінансового планування до стратегічного, з поступовим збільшенням горизонту планування. Оскільки підприємство повинно мати можливість не просто оперативно вирішувати проблеми, що виникають в ході аналізу показників ліквідності, залучаючи фінансові ресурси, а й здійснювати стратегічне планування й управління платоспроможністю на основі поглибленого аналізу всіх факторів, які тією чи іншою мірою впливають на дієздатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання.

Список використаних джерел

1. Гудзь О. Є. Декомпозиція управління платоспроможністю в сільськогосподарських підприємствах / Гудзь О. Є. // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2012. – Випуск 8 (2). – С. 236–241.
2. Іванов В. К. Тактичні напрями забезпечення платоспроможності підприємства / Іванов В. К. // Вісник економічної науки України. – 2009. – № 1. – С. 79–81.

3. Мотичко В. В. Концептуальні засади управління платоспроможністю підприємства / Мотичко В. В. // Економічні проблеми розвитку аграрного виробництва в регіоні. – 2010. – Випуск 6. – С. 17–20.
4. Непочатенко О. А. Підходи до управління платоспроможністю сільськогосподарських підприємств / Непочатенко О. А. // Актуальні проблеми розвитку регіона. – 2013. – Випуск 9. – С. 138–142.
5. Пономарьов І. Ф. Удосконалення механізму управління політикою платоспроможності підприємства / Пономарьов І. Ф., Полякова Е. І., Легченко О. А. // Економіка пром.-сті. – 2007. – №1. – С. 119–132.

УДК 658.15 : 336

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

І. О. Сизова, магістр спеціальності «Фінанси і кредит»

Л. М. Яремченко, к. е. н. – науковий керівник

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека підприємства, методика інтегральної оцінки

Постановка проблеми. Проблема фінансової безпеки для вітчизняних підприємств відіграє суттєве значення, адже вони зіштовхуються з фінансовими ризиками, високим рівнем конкуренції, нестачею фінансових ресурсів, неможливістю спрогнозувати перспективи отримання прибутку. Ці несприятливі фактори повинні змусити підприємства більш серйозно відноситися до фінансової безпеки, реально оцінювати фінансові ризики, формувати резерви, своєчасно вносити корективи в свої фінансові плани.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вивченням питання сутності «фінансової безпеки» займалися наступні вчені: О. І. Барановський, І. О. Бланк, К. С. Горячева, О. Є. Гудзь, О. А. Кириченко, Т. Б. Кузенко, Р. С. Папехін, І. О. Судакова та ін.

Формулювання мети. Метою є дослідити сучасні методики оцінки фінансової безпеки підприємства, що дозволить визначити необхідні критерії та параметри для її визначення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Уже майже десятиліття науковці намагаються з'ясувати сутність поняття

«фінансова безпека підприємства», проте так і не виробили єдиного підходу до визначення цієї економічної категорії. Одним з перших українських науковців, які досліджували сутність та систему забезпечення фінансової безпеки, є О. І. Барановський. Він у своїй монографії «Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення)» запропонував наступне визначення: «фінансова безпека – це ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин». Автор наголошує, що варто розрізняти фінансову безпеку як рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, верств населення, підприємства, організації, установи, регіону, галузі, сектора економіки, ринку, держави, суспільства, міждержавних утворень, світового співтовариства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань [3].

У роботі І. О. Бланка «Управління фінансовою безпекою підприємства» наведено наступне визначення: «фінансова безпека підприємства – це кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних та потенційних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії, і які створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання у поточному та перспективному періоді» [4].

Науковець К. С. Горячева у своєму дослідженні акцентує на тому, що фінансова безпека підприємства полягає у наявності такого фінансового стану, який характеризується збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, які використовуються підприємством, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи [5].

На думку А. В. Гукової та І. Д. Анікіної, сутність фінансової безпеки підприємства полягає в здатності підприємства самостійно розробляти й проводити фінансову стратегію, відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначеного й конкурентного середовища [6].

У ході аналізу наукової літератури було визначено, що усі запропоновані методики визначення рівня фінансової безпеки підприємства можна розділити на три великі групи (рис. 1):

- ті, що пропонують оцінювати рівень фінансової безпеки як складової економічної безпеки підприємства;
- ті, що пропонують оцінювати рівень фінансової безпеки на основі визначення загального стану фінансової діяльності підприємства;
- ті, що пропонують визначати інтегральний показник фінансової безпеки підприємства [8].

До першої групи методик оцінки фінансової безпеки підприємства можна віднести розробки, в основі яких пропонується оцінювати рівень фінансової безпеки підприємства на підставі аналізу індикаторів фінансової безпеки підприємства.

Ряд науковців пропонують оцінювати фінансову безпеку підприємства на основі визначення загального стану фінансової діяльності підприємства. Так, Бланк І. О. виділяє наступні системи аналізу фінансової безпеки підприємства: горизонтальний, вертикальний, порівняльний, інтегральний та аналіз коефіцієнтів [4, с. 121]. На нашу думку, оцінка фінансової безпеки підприємства не може зводитись до простого аналізу фінансового стану підприємств, адже з урахуванням особливостей цієї економічної категорії оцінка її рівня потребує особливих підходів та методів.

А. В. Арєф'єва оцінює рівень фінансової безпеки підприємства на підставі аналізу індикаторів його фінансової безпеки (коефіцієнта покриття, коефіцієнта автономії, рівня фінансового левериджу, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу, середньозваженої вартості капіталу, співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості тощо) [2].

На переконання І. О. Александрова та В. В. Орлової необхідно проводити процедуру оцінки фінансової безпеки підприємства, включаючи такі основні етапи, як: добір показників, які за своїм змістом охоплюють усі ключові моменти фінансової діяльності підприємства; визначення їх порогових значень; проведення аналізу показників і їх відхилень від порогових значень; визначення загроз фінансовій безпеці підприємства й розробка заходів для їх нейтралізації [1, 9].

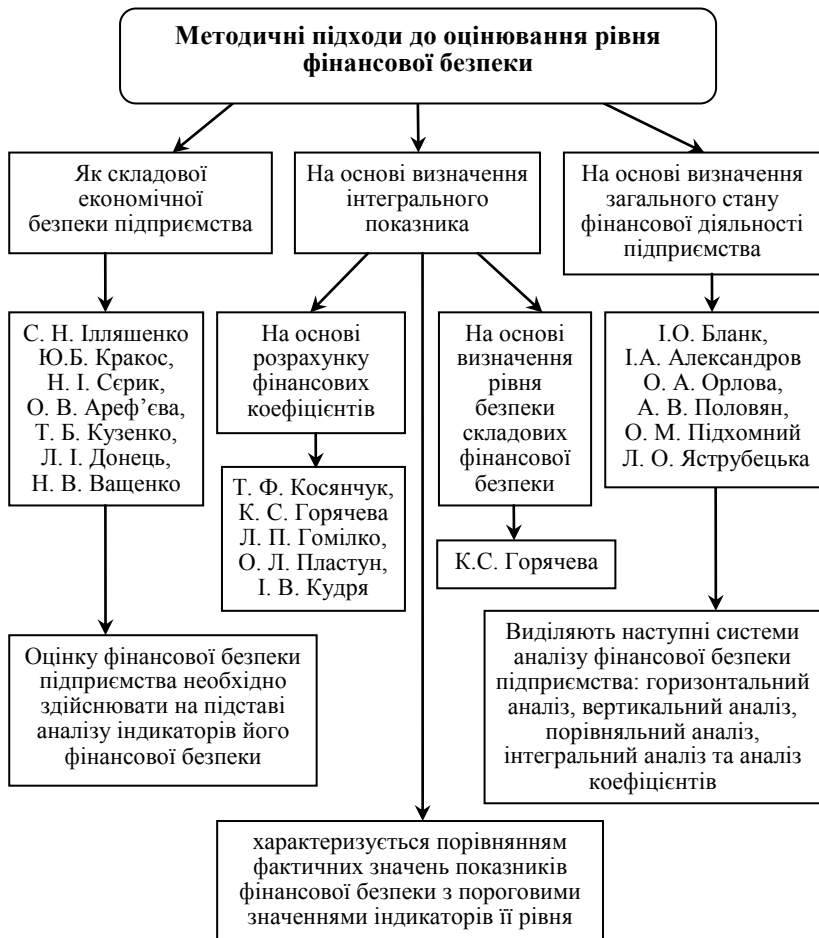

Рисунок 1 – Основні методики оцінки рівня фінансової безпеки підприємства

Джерело: розроблено автором на основі [8].

У ході аналізу наукової літератури було відзначено, що більш чітко та обґрунтовано оцінка рівня фінансової безпеки підприємства розглянута у методиках третьої групи, які ґрунтуються на визначенні інтегрального показника фінансової безпеки під-

приємства. Проте існують розбіжності стосовно алгоритму його розрахунку. Так, Т. Б. Кузенко пропонують систему відносних показників оцінки фінансової безпеки, яка складається з п'яти груп коефіцієнтів: коефіцієнти структури капіталу; ділової активності підприємства; рентабельності; платоспроможності; коефіцієнти, які показують ефективність використання власних оборотних коштів [7].

О. Л. Пластун пропонує здійснювати оцінку рівня фінансової безпеки підприємства на основі семи показників, а саме коефіцієнтів: зносу основних засобів, рентабельності активів, фондовіддачі основних засобів, оборотності активів, фінансування, втрати платоспроможності та загального коефіцієнту покриття.

На базі розрахованих коефіцієнтів здійснюється інтегральна оцінка з максимальною кількістю балів – 100 за формулою 1:

$$I = \sum \text{MAX}_i \times P_i \quad (1)$$

$$P_i = 1, K_i > t_i$$

$$P_i = 0,5, K_i \in t_i$$

$$P_i = 0, K_i < t_i,$$

де I – інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки;

MAX_i – максимальна кількість балів за i -м коефіцієнтом;

P_i – коригуючий коефіцієнт;

K_i – фактичне значення i -го коефіцієнта.

Максимальні оцінки в балах пропонується розділити на дві групи: 10 балів – для коефіцієнтів зносу основних засобів, фондовіддачі основних засобів, рентабельності та оборотності активів; 20 балів – для коефіцієнтів покриття, фінансування та втрати платоспроможності. Поправочний коефіцієнт може приймати одне з трьох значень: 0; 0,5 і 1. Вибір поправочного коефіцієнта визначається на основі типових діапазонів, а також рекомендованих нормативних значень окремих коефіцієнтів. За результатами аналізу О. Л. Пластун виділяє три типи оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва: критичний, недостатній, достатній [10, с. 84–93].

Висновки. Систематизація існуючих методів та моделей оцінки фінансової безпеки підприємства дала змогу встановити переваги й недоліки існуючих методичних підходів. Водночас доцільно зазначити, що на сьогодні не існує єдиної й універ-

сальної методики оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. Для отримання якнайповнішої інформації про рівень фінансової безпеки підприємства необхідне застосування сукупності методик, оскільки відокремлено жоден із них не надає повної інформації для прийняття управлінських рішень і планування заходів, спрямованих на поліпшення фінансової безпеки підприємства.

Список використаних джерел

1. Александров И. А. Оценка финансовой безопасности промышленного предприятия / И. А. Александров // Наукові праці Донецького державного технічного університету. – Донецьк, 2002. – № 46. – С. 12–19
2. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О. А. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 170 с.
3. Барановський О. І. Фінансова безпека : монографія / О. І. Барановський. Інститут економічного прогнозування. – Київ : Фенікс, 1999. – 338 с.
4. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – Київ : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
5. Горячева К. С. Финансовая безопасность предприятия, сущность и место в системе экономической безопасности / К. С. Горячева // Экономист. – 2003. – № 8. – С. 65–67.
6. Гукова А. В. Роль финансовой безопасности предприятия в системе его экономической безопасности / Гукова А. В., И. Д. Аникина // Образование и общество. – 2006. – № 3. – С. 98–102.
7. Кузенко Т. Б. Управление финансовой безопасностью на предприятии / Т. Б. Кузенко, В. В. Прохорова, Н. В. Саблина // Бизнес Информ № 12 (1), 2007. – 2008. – С. 27–29.
8. Матвійчук, Л. О. Методи визначення рівня фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2010_4/76.pdf. – Назва з екрана.
9. Орлова В. В. Моделювання механізмів управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.11 «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці» / Орлова В. В. – Хмельницький, 2008. – 18 с.

10. Пластун О. Л. Розвиток системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва [Текст] : дис. канд. економ. наук : спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / О. Л. Пластун ; Держ. вищий навчальний заклад «УАБС НБУ». – Суми, 2007. – 250 с.

УДК 368.914

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Ю. Р. Слинко, *магістр спеціальності «Фінанси і кредит»*
І. В. Фисун, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Ключові слова: недержавне пенсійне забезпечення, недержавні пенсійні фонди, пенсійне страхування, інвестиції

Постановка проблеми. Система пенсійного забезпечення є однією з важливих складових соціальної політики кожної держави і саме від її розвитку в значній мірі залежить ефективність вирішення суспільних проблем та ступінь задоволення потреб громадян у забезпеченні гарантій захисту їх економічних інтересів щодо збереження певного рівня добробуту в похилому віці.

В умовах економічної й політичної нестабільності та стійкої тенденції до поглиблення демографічної кризи й старіння населення сучасна Україна характеризується низьким рівнем державних соціальних пенсійних виплат, а отже низьким рівнем пенсійного забезпечення. Крім того, пенсійна реформа, котра на теперішній час проводиться в нашій країні, не може найближчим часом покращити ситуацію з наповненням Пенсійного фонду України. А тому в сучасних умовах актуальним є питання вдосконалення пенсійного забезпечення в країні.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вагомий внесок в дослідження та вироблення практичних засад удосконалення пенсійного забезпечення в Україні внесли вітчизняні вчені, зокрема Є. Голда, М. Денисенко, В. Кабанов, Л. Коваль, О. Ткач, К. Фесенко та інші. Проте на теперішній час недостатньо науково обґрунтованими залишаються питання перспектив розвитку вітчизняної системи недержавного пенсійного забезпечення.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження теоретичних засад та перспектив розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. З 1-го січня 2004 року з набранням чинності Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» та Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» в нашій країні була розпочата пенсійна реформа. Триває вона і по теперішній час. До головних проблем, що зумовлюють необхідність реформування вітчизняної пенсійної системи, доцільно віднести наступні.

1. Частка пенсіонерів у загальному складі населення України є надзвичайно високою і у 2015 році досягла майже 31 %. При цьому, в окремих регіонах України на кінець 2015 року на одну працюючу особу припадало 1,6 пенсіонери [1].

2. На теперішній час в Україні порівняно з іншими країнами світу найнижчий вік виходу на пенсію. Зокрема, для чоловіків 60 років, а для жінок 55 років. В той час як у Польщі – 65 років для чоловіків та 60 років для жінок, в Угорщині – 62 роки для чоловіків і жінок, в Естонії – 63 років для чоловіків і жінок, у Молдові – 65 років для чоловіків та 60 років для жінок, у Великобританії – 65 років для чоловіків та 60 років для жінок, у США – 67 років для чоловіків і жінок. Проте варто враховувати, що середня тривалість життя в Україні становить 63 роки для чоловіків та 74 роки для жінок, а понад 33 % чоловіків і 12,6 % жінок в Україні помирає у віці від 30 до 60 років [2].

3. В країні значна кількість пільгових (привілейованих) пенсіонерів та значна частина працівників і підприємств, звільнених від сплати страхових внесків до Пенсійного фонду України. При цьому кожен п’ятий платник внесків до Пенсійного фонду України знаходиться на пільговому режимі.

4. Суб’єкти підприємницької діяльності – платники єдиного чи фіксованого податку, платять до Пенсійного фонду порівняно незначні внески.

5. Пенсійне забезпечення в Україні регулюється 27-ма законами та значною кількістю нормативно-правових документів. Державну пенсію на пільгових умовах у зв’язку з несприятливими виробничими факторами в Україні одержує понад 1 млн осіб. Пільги та компенсації для осіб, які працюють в несприятливих умовах встановлені для 2 млн осіб [3, 4].

Гострота вищенаведених проблем з кожним роком зростає в нашій країні. Крім того існують не менш серйозні проблеми в пенсійному забезпеченні, зокрема:

- значний дефіцит Пенсійного фонду України (у 2015 році –

80,0 млрд грн, а на кінець 2016 року очікується більше 108 млрд грн) [1];

- дисбаланс між рівнем заробітної плати та пенсії (мінімальна пенсія 1 247 грн, а мінімальна зарплата 1 600 грн на кінець 2016 року) [5];

- значна частка пенсійних виплат у складі валового внутрішнього продукту (приблизно 15 % ВВП при прийнятному рівні у світовій практиці 8–10 %) [6].

Всі перераховані вище проблеми призводять до значного навантаження на пенсійну систему України, що має постійну тенденцію до зростання. Сучасна пенсійна система України є неефективною та занадто дорогою для країни, тобто ставки соціальних податків є високими а рівень державних соціальних пенсій є низьким.

Проведені дослідження свідчать, що на теперішній час ситуація в сфері пенсійного забезпечення є досить складною в усіх країнах світу. Так, за прогнозами в найближчі 35 років загальна чисельність жителів Землі у віці 60 років зросте майже у двічі – з 9 % до 16 %. Питома вага пенсіонерів в загальній кількості населення є високою у більшості країнах Європи та зростає дуже швидкими темпами (у Великобританії – 20,9 %, у Франції – 21,3 %, Німеччині – 22,9 %, Італії – 23,9 %). Тому у більшості країн світу проводяться пенсійні реформи, головний акцент в яких робиться на недержавному пенсійному забезпеченні [2, 4].

Відомо, що Україна однією з останніх країн Східної Європи розпочала реформування пенсійного забезпечення. Це дало змогу нашій країні отримати можливість врахувати світовий досвід, не повторювати помилки своїх попередників і запровадити систему трирівневого пенсійного забезпечення. Складовими такої системи є солідарне, накопичувальне державне та недержавне пенсійне забезпечення.

Солідарна система пенсійного забезпечення передбачає, що розмір пенсії за віком залежить від величини страхового стажу та розміру заробітної плати, з якої сплачувалися внески до Пенсійного фонду України. При цьому стаття 46 Конституції України гарантує, що «Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом» [7].

Згідно з чинним законодавством учасниками накопичувальної державної системи обов'язково повинні бути особи, яким до

досягнення пенсійного віку залишилося більше 20 років. Особам, яким до досягнення пенсійного віку залишилося від 10 до 20 років самостійно приймають рішення про перерахування страхових внесків до Накопичувального фонду. Перерахування страхових внесків до Накопичувального фонду здійснюється в разі одночасного підвищення зарплати застрахованій особі.

Реалізацію недержавного пенсійного забезпечення відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» можуть здійснювати наступні учасники:

- пенсійні фонди шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів;

- страхові компанії зі страхування життя шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії;

- банківські установи шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень.

Участь фізичних осіб та роботодавців в системі недержавного пенсійного забезпечення є виключно добровільною.

Враховуючи стійку тенденцію до зростання кількості пенсіонерів проти кількості працюючих громадян в Україні можна стверджувати, що вже через кілька років держава не зможе забезпечити гідну державну пенсію своїм громадянам. А тому, лише накопичені протягом трудового життя пенсії в системі недержавного пенсійного забезпечення можуть гарантувати гідне життя українських пенсіонерів. Крім того, учасники недержавного пенсійного забезпечення сприяють залученню значних інвестиційних ресурсів в економіку країни, а отже без їх розвитку неможливе економічне зростання країни та повноцінне функціонування ринку цінних паперів та інших сегментів фінансового ринку [8].

Виходячи з того, що на пенсійних рахунках банківські установи можуть накопичуватися кошти не більше суми, визначеної для відшкодування внесків Фондом гарантування внесків фізичних осіб, відкриття таких рахунків є фінансово не доцільним, оскільки не дозволить громадянам накопичити достатню суму коштів до пенсійного віку. Тому, головними суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення в Україні на теперішній час слід розглядати компанії зі страхування життя та недержавні пенсійні фонди. При цьому кожен з цих учасників недержавного пенсійного забезпечення має свої переваги та недоліки.

У таблиці 1 представлена порівняльна характеристика недержавних пенсійних фондів та компаній зі страхування життя, котра свідчить про переваги та недоліки цих учасників недержавного пенсійного забезпечення з точки зору їх надійності для потенційних вкладників чи страхувальників.

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика компаній з страхування життя та недержавних пенсійних фондів *

Недержавний пенсійний фонд	Страховик зі страхування життя
Розподіл функцій між компаніями, що його обслуговують (адміністратор, зберігач, компанія з управління активами), контроль з боку держави	Всі функції поєднані в одній компанії, контроль з боку держави
При досягненні пенсійного віку вкладник отримує суму накопичених пенсійних внесків з відсотками від їх інвестування	При досягненні пенсійного віку застрахований отримує суму накопичених внесків з відсотками від їх інвестування, збільшену на суму коштів за фондом індексації
В разі смерті вкладника здійснюється повернення накопичених коштів з відсотками	В разі смерті застрахованого правонаступник отримує не накопичену страхову суму, збільшену на суму коштів за фондом індексації
В разі хвороби чи травматичного ушкодження виплати вкладнику не здійснюються	В разі хвороби чи травматичного ушкодження застрахованому здійснюються гарантовані грошові виплати
Висока залежність від банківської системи	Низька залежність від банківської системи

* Складено автором

На теперішній час в Україні основу системи недержавного пенсійного забезпечення становлять недержавні пенсійні фонди. Станом на кінець 2015 року в Державному реєстрі фінансових установ містилася інформація про 72 недержавних пенсійних фондів та 23 адміністраторів недержавних пенсійних фондів. В той же час, діяльність здійснювали 49 компаній зі страхування життя, з яких лише 8 проводили пенсійне страхування. Загальна вартість активів недержавних пенсійних фондів на кінець

2015 року становила 1 980,0 млн грн, а компаній зі страхування життя – 6 665,42 млн грн [9].

Отже, активи компаній зі страхування життя на кінець 2015 року майже в 3,5 рази перевищували активи недержавних пенсійних фондів. Це створює більші інвестиційні можливості для страховиків зі страхування життя. Основною метою інвестування пенсійних активів є отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат разом із забезпеченням дохідності активів та залучення довгострокових інвестиційних ресурсів, необхідних для модернізації економіки України.

Висновки

1. Стійка тенденція до зростання кількості пенсіонерів проти кількості працюючих громадян в Україні, що намітилась на теперішній час, свідчить про неефективність системи державного солідарного пенсійного страхування та доцільність розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення.

2. Головними суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення в Україні є компанії зі страхування життя та недержавні пенсійні фонди, що сприяють залученню довгострокових інвестиційних ресурсів в економіку країни, а отже їх розвиток сприятиме функціонуванню ринку цінних паперів, інших сегментів фінансового ринку та економічному зростанню країни.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Коли виходять на пенсію в різних країнах світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ogo.ua/articles/view/2016-07-04/77419.html>. – Назва з екрана.
3. Безбідна старість: які вигоди і ризики несуть українцям недержавні пенсійні фонди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://investfunds.ua/news/bezbdna-starst-yak-vigodiriziki-nesut-ukrancyam-nederzhavn-pensjn-fondi-otp-capital-136983/> – Назва з екрана.
4. Голда Є. Сучасний стан та перспективи розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні / Є. Голда // Вісник східно-українського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 16(205). – С. 104–107.

5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана.
6. Коваль Л. Олексій Зарудний: «В Україні частка пенсійних виплат у ВВП одна з найбільших у світі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/news/oleksij-zarudnij-v-ukrayini-chastka-pensijnih-vipl/> – Назва з екрана.
7. Конституція України [Електронний ресурс]: від 28 черв. 1996 р. / Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>. – Назва з екрана.
8. Недержавне пенсійне забезпечення/ [М. Денисенко, В. Кабанов, О. Ткач, К. Фесенко] // Ринок цінних паперів. Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – 2011. – № 7. – 420 с.
9. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfr.gov.ua>. – Назва з екрана.

УДК 640.412

АДАПТИВНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ ФОРМУВАННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

К. П. Соляник, магістр спеціальності «Фінанси і кредит»

Г. М. Сидоренко-Мельник, к. е. н., доцент – науковий керівник

Ключові слова: фінансова стійкість, управління фінансовою стійкістю, суб'єкт господарювання, оборотний капітал, дерево цілей.

Постановка проблеми. Особливістю функціонування підприємств у сучасних умовах тривалої кризи є їхня висока та постійна залежність від усієї сукупності промислових і непромислових факторів, що характеризується підвищеною жорсткістю конкурентної боротьби. Як наслідок, це негативно позначається на конкурентоспроможності й стійкості функціонування вітчизняних підприємств. Тому основним завданням підприємства в сучасних економічних умовах є вирішення задачі стійкого розвитку та здатності протистояти несприятливим ситуаціям.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Ефективна діяльність суб'єкта підприємницької діяльності у певній мірі залежить від політики управління фінансовою стійкістю підприємства. Саме високий рівень фінансової стійкості є однією з умов успішної діяльності підприємства [1].

Теоретичним підґрунтям для розгляду сутності фінансового механізму управління фінансовою стійкістю підприємства є наукові розробки західних та вітчизняних економістів із проблем фінансового менеджменту в цілому й управління структурою капіталу, зокрема.

Окремі теоретичні та методичні аспекти управління фінансовою стійкістю підприємства розглядаються в наукових працях провідних вітчизняних і зарубіжних науковців: Крамаренко Г. О., Кривичька О. Р., Холт Р. Н., Ньюман Д. Л. та інші. При всій цінності наукового внеску, зробленого різними вченими, на сьогодні існує ряд нерозв'язаних проблем теоретичного та методологічного характеру, пов'язаних із виявленням принципів і чинників стійкого розвитку підприємства; відсутністю єдиної концепції, що комплексно пов'язує різні види й чинники фінансової стійкості; обмеженістю опрацювання методів діагностики та важелів управління фінансовою стійкістю підприємства.

Формулювання мети. Обґрунтування напрямів реалізації механізму управління фінансовою стійкістю підприємства та окреслення шляхів щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення механізму управління підприємством ґрунтується на певних принципах і методах, основні з яких є одночасно притаманні і для механізму стійкого розвитку [2]. При визначенні складу таких принципів необхідно виходити з вимог відповідності їх цілям, зв'язкам, правовому забезпеченню управління (табл. 1).

Основними економічними методами, що входять в механізм стійкого розвитку підприємства, є:

- техніко-економічне планування, за допомогою якого визначається програма діяльності підприємства;
- економічне стимулювання, вихідним положенням якого є формування доходів персоналу підприємства залежно від внеску в загальні результати праці;
- економічна відповідальність за результати діяльності органів управління підприємством, що включає метод компенсації втрат, які можуть виникнути з вини органів управління.

Таблиця 1 – Основні принципи стійкого розвитку підприємства

Принцип	Характеристика
Системності	При формуванні механізму стійкого розвитку підприємства необхідно розглядати об'єкт і суб'єкт управління як єдине ціле.
Цілепокладання	Полягає у визначенні напрямку розвитку підприємства в деякій перспективі. Цілепокладання виступає як якісне визначення мети і тому потребує конкретизації.
Компетентності	Цей принцип означає, що формування механізмів стійкого розвитку повинне охоплювати всі сфери діяльності керованого об'єкта.
Ієрархічності	Означає, що організаційна структура у формованому механізмі має бути багаторівневою з делегуванням певних повноважень прийняття управлінських рішень відповідним структурним підрозділам.
Зворотного зв'язку	Цей принцип означає, що необхідна організація постійного і своєчасного надходження інформації в систему керування про стан керованого об'єкта.

Механізм управління стійким розвитком підприємства є частиною загальної системи управління підприємством, що забезпечує вплив на чинники, від стану яких залежить результат діяльності керованого об'єкта.

У сучасних умовах глобалізації ринків та швидкої зміни споживчих переваг для довгострокового розвитку підприємства та забезпечення його конкурентоспроможності особливе значення набуває управління стратегічним розвитком.

Господарською практикою найбільш затребуваними стають унікальні рішення, найсучасніші концепції і технології фінансового управління. Зауважимо, що самеаналіз оборотного капіталу служить адекватному визначенню фінансового стану підприємства, можливості правильно оцінити показники ліквідності та платоспроможності, які залежать від ділової активності та використання оборотних коштів. Оборотні капітал – кошти підприємства, які можуть із заданою періодичністю поновлюватися і служити для забезпечення стабільної діяльності в поточний

момент часу [5]. Оборотний капітал бере участь у формуванні значної частки ліквідних активів, ефективна величина якого повинна забезпечувати безперебійну роботу підприємства. Тому актуальною проблемою сучасних підприємств є пошук інструментів, які дозволяють ефективно реалізувати стратегію управління оборотним капіталом та сприяють подальшому успішному розвитку підприємства загалом.

Одними з найбільш ефективних інструментів управління реалізацією стратегії є «дерево цілей» (наочне графічне зображення підпорядкованості та взаємозв'язку цілей, що демонструє розподіл загальної (генеральної) мети або місії на під цілі, завдання та окремі дії) (рис. 1) та стратегічна карта BSC. Дослідження методики застосування цих інструментів виявляється доцільним та актуальним у сучасних умовах господарювання.

Головною умовою забезпечення прибутковості підприємств є здатність своєчасного передбачення і реагування на перші ознаки виникнення кризового стану. Для того, щоб вижити і розвиватися підприємствам необхідно використовувати інструменти адаптивного фінансового управління. Йде мова про необхідність адаптації підприємств до умов економічних трансформацій на основі формування адаптивного фінансового механізму забезпечення прибутковості спрямованого на реалізацію коротко- і довгострокових фінансових цілей. Формування адаптивного фінансового механізму обумовлює необхідність використання прийнятних для вітчизняних умов сучасних фінансових моделей, спеціальних методів та інструментів, які дозволяють ідентифікувати та нейтралізувати негативний вплив чинників ринкового середовища [4].

Таким чином, адаптивний фінансовий механізм управління фінансовою стійкістю підприємств ґрунтується на наступних положеннях:

- визначення стратегічних орієнтирів саморозвитку, обмежень потенціалу стійкого розвитку;
- координація забезпечуючих систем механізму;
- формування інтегрованої інформаційної системи;
- прогнозування показників сталого розвитку підприємства на основі його стратегічної вартості;
- узгодження інтересів різних груп учасників економічних відносин у сфері формування і відтворення власного капіталу.

Рисунок 1 – Дерево цілей підприємства [розроблено автором для ТОВ «Алмакс»]

Висновки. На стійкий розвиток підприємства впливає широке коло факторів різної сили та напрямку впливу. Проте, для ефективного функціонування важливим є не тільки характер факторів, але й ефективний механізм, що забезпечує їх впоряд-

кування та регулювання задля формування стійкого розвитку підприємства.

Отже, пріоритетними напрямками підвищення фінансової стійкості підприємства є:

- посилення інвестиційної привабливості підприємства;
- створення необхідних умов для розвитку підприємницької діяльності;
- фінансове оздоровлення підприємства у формі надання додаткових кредитних ресурсів з боку кредиторів;
- удосконалення структури активів і пасивів підприємства;
- мобілізація прихованих резервів через реалізацію окремих об'єктів основних і оборотних коштів, що безпосередньо не зв'язані з процесом виробництва і реалізації продукції та ін.

Беззаперечно, лише фінансово, конкурентно та виробничо стійке підприємство може успішно функціонувати на ринку. Умовою життєдіяльності й основою стабільного стану будь-якого підприємства в ринковій економіці виступає управління фінансовою стійкістю, забезпечення якої є досить складним процесом та передбачає виконання певного алгоритму дій.

Список використаних джерел

1. Васюк Н. В. Формування механізму стійкого розвитку машинобудівних підприємств / Н. В. Васюк // Інноваційна економіка. – 2012. – № 10. – С. 125–128.
2. Гончаренко О. М. Прогнозування стійкого розвитку підприємства [Електронний ресурс] / О. М. Гончаренко. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Menegment/2010_691/21.pdf. – Назва з екрана.
3. Лісова Н. О. Стратегічна карта BSC: теорія та практика / Н. О. Лісова, Г. С. Свірська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 4. – Т. 2. – С. 90–94.
4. Маляр Ю. М. Удосконалення оцінки фінансового стану підприємства на основі використання інтегрального показника [Електронний ресурс] / Ю. М. Маляр, Т. Є. Рубан. – Режим доступу: http://library.donntu.edu.ua/fem/vip82/82_26.pdf. – Назва з екрана.
5. Якубів В. М. Збалансований розвиток підприємств : монографія / В. М. Якубів. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2011. – 320 с.

МОНІТОРИНГ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

М. С. Хільчевський, *магістр спеціальності «Фінанси і кредит»*
О. В. Тимошенко, *к. е. н. — науковий керівник*

Ключові слова: фінансові ресурси місцевих бюджетів, доходи місцевих бюджетів, міжбюджетні відносини, бюджетно-податкова політика, органи місцевого самоврядування.

Постановка проблеми. Основою місцевих фінансових ресурсів є місцеві бюджети, тому в сучасних умовах надзвичайно важливого значення набуває обсяг і склад їх дохідної частини. Структура доходів місцевих бюджетів має відображати баланс самодостатності органів місцевої влади та фінансової залежності від держави. Практика свідчить про недостатність дохідної бази місцевих бюджетів для забезпечення виконання функцій, покладених на місцеве самоврядування, тому проблеми формування доходів місцевих бюджетів підтверджують актуальність даного дослідження.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти формування і використання ресурсної основи системи місцевого самоврядування досліджуються такими вітчизняними науковцями, як М. П. Бадида, Є. О. Балацький, О. І. Дем'янчук, О. П. Кириленко, І. О. Луніна, А. В. Лучко, П. В. Мельник, Л. В. Панасюк, Ю. В. Пасічник, С. В. Слухай та інші. Водночас, незважаючи на велику кількість публікацій із зазначених питань, залишаються нез'ясованими закономірності та особливості діяльності органів місцевого самоврядування у процесі формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

Формулювання мети. Метою статті є висвітлення проблемних питань формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів в умовах реформування бюджетно-податкового законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Недостатність доходів місцевих бюджетів для функціонування і розвитку територій зумовлена низкою причин: більшість регіонів не мають достатньої податкової бази, непривабливі для інвесторів, мають недостатньо потенційних можливостей та об'єктів для залучення коштів міжнародних організацій на реалізацію різних проєктів.

Оцінка структури джерел формування доходної частини Зведеного бюджету України дозволяє відмітити високий рівень централізації коштів (рис. 1).

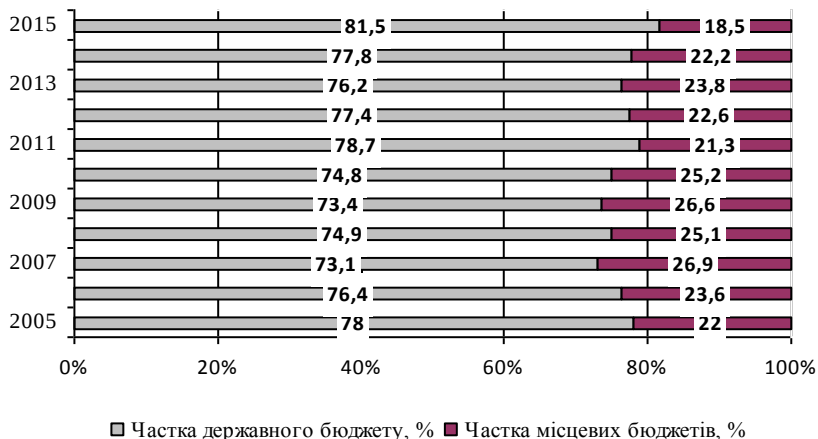

Рисунок 1 – Структура доходів Зведеного бюджету України за 2005–2015 роки [2, 3, 4]

Це співвідношення відображає негативні тенденції, які є результатом залежності процесу формування доходів місцевих бюджетів від рішень уряду. Основною проблемою в бюджетній системі нашої країни є досить високий рівень політичного впливу. Більшість рішень з приводу умов функціонування місцевих органів влади та розпорядження коштами бюджету приймаються безпосередньо на державному рівні, нівелюючи потреби та побажання регіональних органів управління.

Беручи до уваги останні роки, а саме: період з 2005 по 2008 роки та з 2010 по 2013 роки відмічаємо тенденцію збільшення доходів місцевих бюджетів (рис. 2). Це об'єктивно пов'язано зі збільшенням обсягів валового регіонального продукту, зростанням розміру мінімальної заробітної плати, розвитком економіки регіонів, у тому числі зростанням показників роботи аграрного сектора та розвитком мережі сфери надання послуг. При цьому 2009 рік (період загострення світової фінансової кризи) та 2014 рік (період нестабільної економіко-політичної ситуації в країні) характеризуються зменшенням обсягу фінансового забез-

печення власними та закріпленими джерелами місцевого самоврядування. Як наслідок, у вищезазначені періоди значний обсяг зобов'язань, які покладені на органи місцевого самоврядування, не фінансуються повною мірою через брак коштів і дефіцит бюджету.

Рисунок 2– Динаміка обсягу доходів місцевих бюджетів України [2, 3, 4]

Протягом 2000–2015 рр. частка перерозподілу ВВП через місцеві бюджети в середньому була на рівні 7,2 %, хоча порівнюючи з початком 1990-х років, у період становлення самостійної бюджетної системи України вона зазнала суттєвого зменшення з 11,5 % у 1992 р. до 6,1 % у 2015 р. (рис. 3).

Рисунок 3 – Частка перерозподілу ВВП через місцеві бюджети України за 2005–2015 роки, % [2, 3, 4]

Рівень самостійності органів місцевого самоврядування в питаннях формування бюджетних надходжень значною мірою відображає структура доходів місцевих бюджетів. Основним джерелом формування доходів місцевих бюджетів є податкові надходження. Питома вага податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів станом на 2015 р. склала 81,6 %.

У 2015 році структура доходів місцевих бюджетів зазнала суттєвих змін, насамперед, через часткове зарахування податку на доходи фізичних осіб до державного бюджету. Саме це спричинило скорочення частки як цього податку у доходах місцевих бюджетів, так і податкових надходжень в цілому (рис. 4).

Рисунок 4 – Динаміка надходжень податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів України за 2008–2015 рр. [2, 3, 4]

Варто зауважити, що у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України структура місцевих податків і зборів зазнала суттєвих змін. Так, скорочено перелік існуючих місцевих податків і зборів з 14-ти до 4-ьох, серед яких податок на майно у складі податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку та плати за землю, а також єдиний податок і два збори: збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір. Позитивним моментом стала відміна значної їх кількості, витрати на адміністрування яких для держави є більшими, аніж обсяг надходжень. Серед місцевих податків і зборів, що були скасовані є: курортний збір, збір за видачу ордера на квартиру, збір з власників собак, збір за

виграш у бігах на іподромі, збір з осіб, які беруть участь у бігах на іподромі, збір за участь у бігах на іподромі, збір за право проведення кіно- і телезйомок. Проте роль місцевих податків і зборів незважаючи на зміни бюджетно-податкового законодавства у формуванні місцевих бюджетів досить незначна.

Висновки. Таким чином, формування дохідної частини місцевих бюджетів відбувається у достатньо складних умовах. Незабезпечення фінансової автономії місцевого самоврядування, а саме, нестача фінансових ресурсів і нестабільність у них дохідних джерел, стали актуальною і гострою проблемою. У процесі побудови бюджетної системи в країні недостатньо використовується зарубіжний досвід, а у визначенні дохідних баз місцевих бюджетів майже не застосовуються ефективні економіко-математичні моделі. З урахуванням цього в Україні слід запроваджувати найсучасніші підходи до формування доходів місцевих бюджетів і способи зміцнення їх дохідної частини.

Список використаних джерел

1. Бюджетний Кодекс України [Електронний ресурс]: від 8 липня 2010 р. № 2456-VI / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2012 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П впровадження)», USAID. – Київ, 2013. – 73 с.
3. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2015 рік / [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П впровадження)», USAID. – Київ, 2016. – 80 с.
4. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>. – Назва з екрана.
5. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI / Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2684-14>. – Назва з екрана.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Д. С. Шиян, магістр зі спеціальності «Фінанси і кредит»

Н. С. Педченко, д. е. н., професор- науковий керівник

Ключові слова: фінансова безпека, стратегія, фінансовий менеджмент, методичні підходи.

Постановка проблеми. З метою запобігання виникненню кризових явищ суб'єктів господарювання необхідна чітка стратегія забезпечення фінансової безпеки, здатна протиставити конкретні заходи покращення фінансової ситуації наявним факторам дестабілізації. Саме сталим захистом інтересів та результатів діяльності підприємств і виступає фінансова безпека, що водночас є об'єктом управління та контролю з боку власників суб'єкта діяльності, виступає рушійною силою подальшого розвитку суб'єктів різних організаційно-правових форм власності.

Побудова стратегії забезпечення фінансової безпеки у системі фінансового менеджменту підприємства повинна проходити із врахуванням стратегічних пріоритетів розвитку, наявних та потенційних ресурсів, що можуть бути залученими до їх фінансової системи

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення основних методичних підходів до визначення та побудови стратегії забезпечення фінансової безпеки у системі фінансового менеджменту підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань фінансової безпеки підприємства займається багато вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед них можна виділити О. В. Арефєва, І. О. Бланка, З. С. Варналія, А. В. Гукова, К. С. Горячеву, М. М. Єрмошенка, Р. С. Папехіна, С. М. Шкарлет та ін.

Виклад основного матеріалу. При дослідженні стратегії забезпечення фінансової безпеки, зокрема її методичних підходів, [1] узагальнює, що формування стратегії фінансової безпеки доцільно здійснювати за наступним алгоритмом, який включає п'ять кроків:

1) визначення впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на діяльність підприємства;

- 2) оцінка рівня фінансової безпеки підприємства;
- 3) виявлення та оцінка загроз фінансовій безпеці підприємства;
- 4) формулювання стратегії фінансової безпеки підприємства та розробка моделі її забезпечення;
- 5) реалізація стратегії фінансової безпеки організації.

Шкарлет С. М. [2] визначає основу стратегії забезпечення фінансової безпеки трьома основними компонентами:

по-перше, діагностика та оцінка фінансово-господарської діяльності підприємства для завчасної ідентифікації джерел виникнення небезпечних їй проявів;

по-друге – своєчасне застосування релевантних антикризових (стабілізаційних) заходів щодо нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз фінансово-господарської діяльності підприємства;

по-третє – формування рекомендацій та заходів щодо забезпечення конкурентних переваг і фінансового розвитку підприємства за всіма етапами його життєвого та операційного циклів.

Виявлені нами основні етапи побудови стратегії забезпечення фінансової безпеки повинні включати не лише показники, які можна буде проаналізувати в динаміці, а й показники, які повинні мати порогові значення для можливості порівняння з їх граничними значеннями. Так, Палехін Р. С. стан фінансової безпеки підприємства пропонує оцінювати за допомогою системи наступних показників:

1. Фінансові коефіцієнти.
2. Стан дебіторської і кредиторської заборгованості.
3. Темпи зростання прибутку, реалізації продукції, активів [3].

Таблиця 1 – Індикатори фінансової безпеки підприємства [3]

Показники	Порогові значення	Примітки
1. Коефіцієнт покриття (Оборотні кошти / короткострокові зобов'язання)	1,0	Значення показника повинне бути не менше за порогові
2. Коефіцієнт автономії (Власний капітал / валюта балансу)	0,3	Значення показника повинне бути не менше за порогові
3. Рівень фінансового леверіджа (Довгострокові зобов'язання / власний капітал)	3,0	Значення показника повинне бути не більше за порогові

Показники	Порогові значення	Примітки
4. Коефіцієнт забезпеченості відсотків до сплати (Прибуток до сплати відсотків і податків / відсотки до сплати)	3,0	Значення показника повинне бути не менше за порогові
5. Рентабельність активів (Чистий прибуток / валюта балансу)	I інф.	Значення показника повинне бути не менше за порогові (I інф. – індекс інфляції)
6. Рентабельність власного капіталу (Чистий прибуток / власний капітал)	15 %	Значення показника повинне бути не менше за порогові
7. Средневзважена вартість капіталу (WACC)	Рентабельність інвестицій	Значення показника повинне бути не менше за порогові
8. Показник розвитку компанії (Відношення валових інвестицій до амортизаційних відрахувань)	1,0	Значення показника повинне бути не менше за порогові
9. Тимчасова структура кредитів	Кредити, строком до 1 року < 30 %; Кредити, строком більше 1 року < 70 %	Значення показника повинне бути не менше за порогові
10. Показники диверсифікації: – диверсифікація покупців (доля у виручці одного покупця); – диверсифікація постачальників (доля у виручці одного постачальника)	10 %	Значення показника повинне бути не більше за порогові
11. Темпи зростання прибули, реалізації продукції, активів	Темпи росту прибутку > темпів росту реалізації продукції > темпів росту активів	

Показники	Порогові значення	Примітки
12. Співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості	Період обороту дебіторської заборгованості > період обороту кредиторської заборгованості	

Ми ж прагнемо до отримання більш комплексних, узагальнених та точних результатів дослідження, тому при побудові власної стратегії забезпечення фінансової безпеки у системі фінансового менеджменту підприємства, використаємо не просто показники оцінки фінансової безпеки, а показники, які дадуть змогу виділити п'ять рівнів фінансової сталості та відповідно п'ять рівнів фінансової безпеки:

1) абсолютна фінансова сталість та абсолютна фінансова безпека – підприємству достатньо власних оборотних засобів для функціонування;

2) нормальна фінансова сталість та нормальна фінансова безпека – підприємству практично достатньо власних оборотних засобів;

3) нестійкий фінансовий стан і нестійкий рівень безпеки – підприємству недостатньо власних оборотних засобів, також воно залучає середньострокові та довгострокові позики і кредити;

4) критичний фінансовий стан і критичний рівень безпеки – підприємство окрім середньострокових та довгострокових позик і кредитів, залучає короткострокові;

5) кризовий фінансовий стан і кризовий рівень безпеки – підприємство не може забезпечити фінансування своєї діяльності ані власними, ані залученими засобами [4]

На основі проведених досліджень методик побудови стратегії забезпечення фінансової безпеки, врахувавши всі позитивні пропозиції та відкинувши другорядні складові, пропонуємо власну стратегію забезпечення фінансової безпеки підприємства:

I. Формування завдань стратегії забезпечення фінансової безпеки у системі фінансового менеджменту підприємства.

II. Збір первинної інформації для побудови стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства.

III. Попередня обробка фінансових даних з метою врахування та усунення аномальних значень.

IV. Фінансово-економічна характеристика діяльності підприємства.

V. Оцінка платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості підприємства.

VI. Дослідження рентабельності підприємства.

VII. Проведення бенчмаркінгу для визначення місця підприємства серед конкурентів.

VIII. Прогнозування фінансової безпеки підприємства.

IX. Виявлення та оцінка фінансової безпеки у довгостроковій перспективі.

X. Оцінка ефективності стратегії забезпечення фінансової безпеки у системі фінансового менеджменту підприємства.

При побудові стратегії забезпечення фінансової безпеки у системі фінансового менеджменту підприємства ми керувалися зрозумілістю, простотою у використанні, прагнули до негроздкості та можливості виконати кожен її етап на практиці для забезпечення як розробки стратегії, так і практичності її у використанні.

Запропонована нами стратегія здатна відповідати основним положенням, запропонованих Гуковою А. В.:

- дозволяє забезпечити фінансову рівновагу, *стійкість, платоспроможність і ліквідність підприємства* в довгостроковому періоді;

- задовольняє потреби підприємства у фінансових *ресурсах* для стійкого розширеного відтворення підприємства;

- забезпечує достатню фінансову незалежність підприємства;
- здатна протистояти існуючим і виникаючим небезпекам і погрозам, прагнучим заподіяти фінансовий збиток підприємству, або змінити небажано структуру капіталу, або примусово ліквідувати підприємство;

- забезпечує достатню гнучкість при ухваленні фінансових рішень;

- забезпечує захищеність фінансових інтересів власників підприємства [5].

Ефективність стратегії визначається здатністю:

- забезпечувати стійкий *розвиток* підприємства;

- забезпечувати стійкість грошових *розрахунків* і основних фінансово-економічних параметрів;
- нейтралізувати негативну дія фінансових і банківських криз і навмисних дій конкурентів, тіньових структур на розвиток підприємства;
- запобігати агентським *конфліктам* між акціонерами, *менеджерами* і кредиторами з приводу розподілу, використання і контролю за грошовими потоками підприємства;
- найбільш оптимально для підприємства залучати і використовувати різні джерела фінансування;
- запобігати *злочинам* і адміністративним *правопорушенням* у фінансових *правовідносинах* [5]

Висновки. Отже, фінансова безпека підприємства є складним явищем, а її забезпечення – важливим чинником його стабільного функціонування. В наукових колах існує безліч стратегій забезпечення фінансової безпеки підприємства: від досить простих та малоінформативних до надзвичайно складних. Не можна дати однозначне трактування жодній із існуючих стратегій, адже їх побудова на кожному підприємстві є досить індивідуальною та залежить від впливу багатьох чинників. На нашу думку, головне, щоб запропонована стратегія в кінцевому результаті забезпечувала поставлені цілі та завдання, призводячи до стабільного розвитку підприємства.

Список використаних джерел

1. Петров А. Н. Стратегический менеджмент : учеб. / А. Н. Петрова. – Изд. : Питер, 2005. – 495 с.
2. Шкарлет С. М. Формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку [Текст] : автореф. дис. докт. екон. наук: 08.00.04. / С. М. Шкарлет. – Київ, 2007. – 24 с.
3. Папехин Р. С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия: Автореф. дис. канд. эконом. наук. – Волгоград., 2007. – 21 с.
4. Арефєва О. В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Арефєва // Актуальні проблеми економіки, 2009. – № 1. – 2009. – С. 98–103.
5. Гукова А. В. Роль финансовой безопасности предприятия в системе его экономической безопасности / А. В. Гукова, И. Д. Аникина // Образование и общество. – 2006. – № 3. – С. 98–102.

СУЧАСНА ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

А. В. Яценко, магістр спеціальності «Фінанси і кредит»
Г. М. Сидоренко-Мельник, к. е. н., доцент – науковий керівник

Ключові слова: діагностика, фінансовий стан, діагностика фінансового стану, аналіз, інструментарій.

Постановка проблеми. Процес управління в будь-якій галузі діяльності пов'язаний із реалізацією управлінського рішення, тобто виконанні сукупності послідовно наступних дій, операцій, спрямованих на досягнення часткових чи кінцевих цілей розвитку об'єкта управління, як системи. Реалізація процесу управління базується на використанні відповідних механізмів, методів, прийомів.

Діагностика фінансового стану підприємства дає можливість з'ясувати основні причини недоліків та виявити внутрішні резерви його покращення, основні принципи формування і використання доходів та витрат, опанувати форми і методи господарювання і на цій основі розробити конкретні рекомендації, спрямовані на зміцнення фінансового становища та підвищення ефективності його діяльності в сучасних надзвичайно складних економічних умовах. Ефективність функціонування кожного підприємства залежить від того, відповідають чи не відповідають прийняті управлінські рішення, якими вони керуються для досягнення успіху на ринку, цим умовам. Базою для обґрунтування прийняття оптимальних управлінських рішень може бути фінансова діагностика результатів діяльності підприємства. В процесі діагностики всі сторони діяльності підприємства оцінюються з позиції досягнення максимального економічного результату за рахунок оптимального, раціонального використання наявних ресурсів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням діагностики фінансового стану підприємства присвячено безліч праць авторів різних країн. Питанням розробки методичних підходів до комплексної діагностики фінансового стану підприємств присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені: А. М. Поддєрьогін, В. М. Опарін, О. М. Бандурка, О. В. Кондратьєв, С. Ф. Покропивний, М. Я. Коробов, О. Л. Дробозіна, С. Я. Огородник, В. М. Федосова, І. О. Бланк та інші. Однак

важливість вдосконалення методики фінансової діагностики полягає у посиленні вимог до інформаційного, методологічного й організаційного забезпечення обґрунтування та прийняття управлінських фінансових рішень у коротко- та довгостроковій перспективі. Метою сучасної діагностики фінансового стану підприємства є ідентифікація фактичних результатів аналізу та обґрунтування прогностичного тренду розвитку фінансового стану суб'єкта господарювання у коротко- або довгостроковому періодах.

Формулювання мети. Метою статті є узагальнення методики діагностики фінансового стану як інструменту фінансового менеджменту підприємства. Основна увага приділена організаційному та змістовному наповненню сучасної діагностики фінансового стану підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з найважливіших умов успішного управління підприємством виступає аналіз і системне дослідження фінансового стану підприємства, чинників, що впливають на нього, прогнозування перспектив дотримання прийнятного рівня прибутковості та рентабельності.

Фінансовий стан підприємства – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика якості його діяльності. Фінансовий стан підприємства можна визначити як міру забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями.

Вважається, що термін «діагностика» прийшов з медицини. Слово «діагноз» (від грецької – *diagnostikos*) означає спроможний розпізнати. Зауважимо, діагностика – це сукупність методів та способів, направлених на розпізнавання ознак захворювання, виявлення патологічних змін в системі та встановлення діагнозу.

У рамках фінансово-економічних досліджень на мікрорівні в якості хворого розглядається суб'єкт підприємництва, тобто підприємство, у якого спостерігаються певні відхилення від нормального, або необхідного стану (під нормальним або необхідним, станом, на наш погляд, слід розуміти такий стан об'єкта дослідження, що характеризується ліквідністю, платоспроможністю, фінансовою стійкістю, визначеним рівнем рентабельності, зумовлених результатами управління формуванням

та використанням фінансово-економічних ресурсів). Слід зазначити, що у навчально-методичній літературі поняття «фінансова діагностика» переважно ототожнюється з фінансовим аналізом або розглядається як його складова частина чи вид. Діагностика розглядається як необхідний етап дослідження проблем, що мають місце у процесі життєдіяльності певної системи, який відбувається після виявлення проблеми у результаті контролю. Фінансова діагностика оперує найбільш важливими кількісними і якісними параметрами, що дають уявлення про фінансовий стан підприємства.

Наведемо огляд наукового доробку вітчизняних та зарубіжних вчених з питань з'ясування економічної сутності поняття «діагностика фінансового стану» (табл. 1).

Таблиця 1 – Огляд підходів до визначення поняття «діагностика фінансового стану»

Автор	Визначення
Сметанюк О. А. [3]	Діагностика фінансового стану – ідентифікація стану об'єкта через реалізацію комплексу дослідницьких процедур, направлених на виявлення домінантних факторів такого стану, симптомів та причин виникнення проблеми або можливих ускладнень, оцінку можливостей підприємства реалізувати стратегічні і тактичні цілі, підготовку необхідної інформаційної бази для прийняття рішення».
Гетьман О. О., Шаповал В. М. [2]	Діагностика фінансового стану – спосіб розпізнавання соціально-економічної системи за допомогою реалізації комплексу дослідницьких процедур і виявлення в них слабких ланок і «вузьких місць».
Бень Т. Г., [1] Копчак Ю.С.	Діагностика фінансового стану – оцінка фінансового стану підприємства за допомогою поглибленого та експрес-аналізу, які виявляють проблемні зони підприємства і причини їх виникнення.
Вартанов А. С., Сокиринська І. Г. [4], Соколовська З. Н. [5]	З позицій системного підходу економічна діагностика дозволяє не тільки всебічно оцінювати стан об'єкта в умовах неповної інформації, але і виявляти проблеми його функціонування, а також визначати шляхи їх вирішення, враховуючи коливання параметрів системи. На відміну від економічного аналізу, який направлений на вивчення динаміки економічних показників, діагностика дозволяє ще й виявляти структуру зв'язків між цими показниками, щільність та динаміку цих зв'язків.

На наш погляд, за допомогою діагностики стає можливим не тільки відстежувати стан об'єкта на кожному інтервалі часу, але й ідентифікувати його для потреб управління. Фінансова діагностика становить окремий, мало досліджений вид діагностики, новий напрям аналізу і, як наслідок, нову характеристику управління. Варто уточнити, що діагностика не замінює функцію управління – аналіз, а істотно доповнює її.

Методологічну основу фінансової діагностики складають діалектичні та синтетичні підходи для визначення об'єкту дослідження. Використовуються загальні методи наукового пізнання: діалектичний метод, економічного аналізу, вибіркового спостереження, аналізу і синтезу, групування, порівняння, методи та прийоми фінансового аналізу, методи математичної статистики та графічного зображення даних.

Вивчення існуючих підходів до застосування методичного забезпечення діагностики кризових явищ та використання їх на практиці дало змогу виділити основні етапи проведення діагностики фінансового стану підприємства: визначення кола осіб, які будуть проводити діагностику, розподіл між ними функціональних обов'язків; аналіз організаційної структури і структури управління підприємством, його внутрішньогосподарських зв'язків; оцінювання ресурсного потенціалу підприємства; створення інформаційної бази діагностики; вибір методів діагностики та показників аналітичних індикаторів фінансового стану; діагностика процесу розвитку кризи в цілому по підприємству; експрес-аналіз фінансового стану та загрози банкрутства; прогнозування, обговорення, узгодження результатів дослідження; оцінювання потенційних можливостей виживання підприємства; формування висновків та їх документальне оформлення.

В результаті проведеного дослідження сформовано висновок про необхідність включення до складу елементів діагностики фінансового стану підприємства підсистем діагностики ліквідності та платоспроможності, фінансової незалежності, ділової активності, рентабельності, руху грошових коштів, собівартості продукції, вартості підприємства, ефективності інвестицій, забезпечення підприємства трудовими ресурсами, техніко-технологічної бази виробництва, якості та конкурентоспроможності продукції, фінансових результатів, рівня економічної безпеки.

Діагностика ліквідності та платоспроможності націлена на визначення забезпеченості підприємства активами для погашен-

ня поточної або загальної заборгованості. Для цього застосовуються загальнозживані індикатори: коефіцієнти абсолютної, проміжної та загальної ліквідності, індекси платоспроможності, здійснюється розрахунок питомої ваги абсолютно ліквідних активів у загальній сумі поточних активів, дебіторської заборгованості у загальній сумі поточних активів, частки повільно ліквідних активів у загальному обсязі майна підприємства.

Діагностика фінансової незалежності передбачає визначення структури джерел фінансування майна підприємства з позиції їх платності та повернення. З цією метою слід розраховувати такі коефіцієнти як, коефіцієнт фінансової автономії, частка власного капіталу у фінансуванні загального обсягу майна підприємства, співвідношення власного та позикового капіталу, наявність робочого капіталу та вартість «чистих активів», тощо.

Діагностика ділової активності підприємства здійснюється з метою визначення кількості оборотів, які здійснюють сукупні активи або окремі їх елементи за рік або операційний цикл, що дозволяє їм отримувати додаткові прибутки за рахунок прискорення оборотності коштів або залучати додаткові ресурси у зв'язку із уповільненням обігу активів. З цією метою розраховують коефіцієнти обігу оборотних активів, дебіторської заборгованості, виробничих запасів та тривалості їх обігу, а також економічний ефект від прискорення оборотності активів.

Діагностика руху грошових коштів націлена на визначення збалансованості грошових потоків від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності у часі та за напрямками руху. Це дозволяє заздалегідь передбачити нестачу або надлишок вільних грошових коштів, що безпосередньо впливає на платоспроможність та фінансову незалежність підприємства

Висновки. Підвищення ролі і значення фінансової діагностики як засобу накопичення, трансформації та використання фінансової інформації в управлінні фінансовими ресурсами суб'єкта підприємництва об'єктивно зумовлене та практично виправдане. Постановка вірного «діагнозу» за результатами діагностики уможливорює призначення найефективніших «ліків», що в сучасних умовах поглиблення кризових явищ в національній економіці набуває ознак нагальної потреби та вимагає високої якості аналітичного обґрунтування.

Список використаних джерел

1. Бенъ Т. Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємств / Т. Г. Бенъ, С. Б. Довбня // Фінанси України. – 2002. – № 6. – С. 53–61.
2. Гетьман О. О. Економічна діагностика : навч. посіб. [для студ. ВНЗів] / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – Київ : Центр навчальної л-ри, 2007. – 307 с
3. Сметанюк О. А. Діагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління : автореф. дис.... канд. екон. наук / 08.06.01. / О. А. Сметанюк – Хмельницький : Хмельницьк. нац. ун-т, 2006. – 22 с.
4. Сокиринська І. Г. Економічна діагностика та управління фінансовим забезпеченням підприємства : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / І. Г. Сокиринська. – 2004. – 265 с.
5. Соколовская З. Н. Моделирование экономического анализа деятельности предприятия : монография / З. Н. Соколовская. – Одесса : Ліра, 1996. – 280 с.

Наукове видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

**Інституту економіки, управління
та інформаційних технологій ПУЕТ**

Частина 2

Головний редактор **М. П. Гречук**
Комп'ютерне верстання **Г. А. Бжікян**

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 9,8.
Тираж 95 пр. Зам. № 026/883.

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
к. 115, вул. Ковалю, 3, м. Полтава, 36014; ☎ (0532) 50-24-81

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.